

302.939

1974

**MÚZEUMI
KÖZLEMÉNYEK**

1974

2

ORSZÁGOS MÚZEUMI TANÁCS

MÚZEUMI KÖZLEMÉNYEK

1974

2

ORSZÁGOS MÚZEUMI TANÁCS

MŰZEMUMI
KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Dr. Czére Béla, Dr. Füzes Endre
Hetés Tibor, Dr. Korek József (szerkesztő)
Kovács István (szerkesztő)

1971

2

ORSZÁGOS MŰZEMUMI TANÁCS

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

A kötet tartalmáról

A Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya, a Hazafias Népfront Országos Elnökségének Honismereti Bizottsága, valamint a Vas megyei Múzeumok Igazgatósága "Múzeum és Honismeret" címen 1974.évi június hó 5-én és 6-án Szombathelyen tanácskozást rendezett, amely 60 meghívott résztvevővel zajlott le.

A múzeumok és a honismereti mozgalom számára egyaránt érdekes megnyilatkozásokban bővelkedő megbeszélés során elhangzott egy általános egyetértéssel fogadott javaslat: a tanácskozás teljes anyaga, amely kimerítően foglalja össze a múzeumok és a mozgalom együttműködésének eddigi tapasztalatait s mind elvi, mind gyakorlati vonatkozásban újabb távlatok felé is mutat, nyomtatásban is jelenjen meg, hogy ezáltal széles körben és a későbbiek folyamán is tanulmányozható legyen.

Folyóiratunk örömmel vállalkozott az anyag közreadására; köteünk teljes terjedelmét e fontos célnak engedjük át. Így módunk van olvasóinkat részletesen tájékoztatni a tanácskozás teljes lefolyásáról, közölhetjük az ott elhangzott megnyilatkozásokat, sőt, a teljesség kedvéért azokat a tanulmányokat is, amelyek a tanácskozás előkészítéséhez szolgáltatottak bő és értékes adatokat, ismereteket.

Kötetünk első része híven követi a tanácskozás lefolyását. Eredeti megfogalmazásukban adjuk közre a magvas üdvözlő és megnyitó beszédeket, valamint a vitaindító előadást. A hozzászólásokat a helyszínen készült magnófelvételek alapján, azonban tömörített szöveggel közöljük; lényegében a felszólalók fő gondolatait és javaslatait tükröző kivonatok ezek. A vitát lezáró utol-

só három felszólalás ismét teljes terjedelmű, az előadók eredeti megfogalmazása szerinti szöveg.

Kötetünk második része a Múzeumi Főosztály felkérésére készített tanulmányokat tartalmazza. Ezeket szintén eredetiben törekedtünk közreadni, csak helyenként került sor bennük a szerkesztési megkötöttségek által megkívánt változtatásokra, kevés rövidítésre.

A szokottnál kissé részletesebb tartalomjegyzék található kötetünk végén, segíteni kívánjuk vele a tanácskozás részleteiben való könnyű, gyors tájékozódást.

A szerkesztő

MÚZEUM ÉS HONISMERET

I.

Tanácskozás

a szombathelyi Berzsenyi Dániel Könyvtárban

(1974. VI. 5-6.)

A tanácskozás megnyitása

Az 1974. évi június hó 5-én d.e. 11³⁰ órakor kezdett tanácskozás elnökségében a következők foglaltak helyet:

ISTVÁN LAJOS igazgató főorvos, a Hazafias Népfront Vas megyei Bizottságának elnöke,

JUHÁSZ RÓBERT, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának osztályvezetője,

GÖNYEI ANTAL, a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya vezetője,

VERŐ GÁBOR, a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya vezetőhelyettese,

KAMARÁS REZSŐ, a Népművelési Intézet igazgatóhelyettese,

TÖLTÉSI IMRE, a Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága titkára,

HORVÁTH LAJOS, Vas megye Tanácsa VB. Művelődésügyi Osztályának vezetője,

HORVÁTH ERNŐ, a Vas megyei Múzeumi Szervezet vezetőhelyettese.

A résztvevőket a vendégül látó megyei szervek nevében ISTVÁN LAJOS és HORVÁTH ERNŐ köszöntötték, ezt követően JUHÁSZ RÓBERT szavai nyitották meg a tanácskozást. Beszédeiket az alábbiakban - elhangzásuk sorrendjében - közöljük:

ISTVÁN LAJOS: Kedves Elvtársak! Számunkra, akik Vas megyében élünk és dolgozunk, nagyon örvedetes, hogy erre a tanácsko-

zásra ebben az időszakban és Vas megyében került sor. A honismereti mozgalom napjainkban újból reflektorfénybe került nálunk is, s a közelebbi múltban megtartott megyei honismereti konferencia nagyon sok szempontból új lendületet adott munkánknak. Egyrészt definiálta e fontos tevékenység modern fogalmát, rámutatott időszerűségére, az Önök által is jól ismert érveket helyi adatokkal támasztotta alá, másrészt kiemelte szükség-szerűségét a tudatformálásban, a nevelésben. Sokat vitatkoztunk a módszerekről; felismertük, hogy eredményes honismereti munkát csak szervezett formában, folyamatos tevékenységgel tudunk végezni, s meghatároztuk közeli feladatainkat. Állíthatom, hogy a megye - ahol most ez az országos tanácskozás folyik - jól látja a mozgalom jelentőségét, fontosságát. A honismereti tevékenység a székhelytől szinte a legkisebb településig átfogja egész területét, és nagyon jól ötvöződik jellemző helyi sajátosságokkal.

Határszéli helyzetünkből következik, hogy nálunk az érdeklődés előterébe nemzetiségi és történeti kérdések kerülnek. Úgy látjuk Vas megyében, hogy a színvonalas honismereti munka tulajdonképpen az élő, a korszerű szocialista hazaszeretetre nevelésnek nélkülözhetetlen eszköze.

Engedjék meg, hogy a megnyitó jogán néhány gondolatot a múzeumok és a honismereti mozgalom kapcsolatáról - mai fő tanácskozási témánkról - is elmondjam, a kérdést a Népfrontban végzett munkám során szerzett tapasztalataim alapján értékelve.

A múzeumok a könyvtárakkal és a kultúrotthonokkal együtt a legfontosabb közművelődési intézmények közé tartoznak. A gazdasági építőmunka problémái mellett, kulturális fejlődésünk kérdései kerülnek egyre inkább mindennapos tevékenységünk előterébe, s ez a körülmény csak növeli az említett intézmények jó működésének fontosságát. A Központi Bizottságnak a közművelődés fejlesztésével foglalkozó határozata sok új elgondolást, módszert tartalmaz egész kulturális életünk számára - tehát a múzeumi és a honismereti munka számára is -, s a feladatok újszerű megközelítéséhez ad biztatást. A Hazafias Népfront egyik erősödő idő-

szerű feladata, hogy az eddigi, intézménycentrikusnak mondott kulturális tevékenységet széleskörű társadalmi bázishoz segítse s ezzel olyan energia-felszabadító társadalmi láncreakciót indítson meg, amely az önművelődést - és benne a honismeretet - vonzóvá, "divatosá" teszi, vagyis az átlagemberek tömegeit megnyeri számára.

Nagyon világosan látja mindenki, aki egy faluban megfordul s a falu vezetőivel és lakóival beszélget vagy végighallgat egy tanácsülést vagy falugyűlést, hogy a hivatalos közművelődéspolitikai nem tud elég mélyen hatni. A Népfront Országos Tanácsának elnöke: Kállai elvtárs a tavasszal itt járt Vas megyében; ő mondotta egyik megnyilatkozásában, hogy a honismeret művelése és ezzel együtt a hazaszeretet tudatosítása, ébrentartása nemzeti sorskérdéseink közé tartozik. Vele együtt valljuk mi is, hogy a szocialista nemzeti kultúrának éppen a haza ismerete és szeretete adja meg az értelmi és érzelmi alapját, ezért - s ezt a megyei vezetők nevében is mondom - mi a honismereti munkában nagyon fontos társadalmi, politikai és nemzeti érdekek érvényesülését látjuk.

Jó érzés számunkra, hogy ez a tanácskozás itt, Szombathelyen folyik, mert hihetjük, hogy ez a körülmény törekvéseink, továbbá a Vas megyei múzeumi hálózat és a megyében tevékenykedő honismereti aktivisták munkájának elismerése is. A Vas megyei múzeumi hálózat munkáját mi külön is nagyra értékeljük: nemcsak általános közművelődési hasznáért - beleértve a honismereti tevékenységet ösztönző vonását is -, hanem tudományos eredményeiért is.

Mégegyszer köszöntöm a házigazdák nevében is értekezletünk minden résztvevőjét; örülnék ha az eredményes tanácskozáson túlmenően módjuk lenne arra is, hogy megyénk szépségeit és lakosainak életét is valamelyest megismerjék.

HORVÁTH ERNŐ: Kedves vendégeink! A Vas megyei Múzeumok igazgatósága és a betegsége folytán távol maradó DR. BÁNDI GÁBOR me-

gyei múzeumigazgató nevében meleg szeretettel köszöntöm Önöket
megyénkben, városukban.

Fontos feladatunk lesz e két napon; a kor által követelt kultú-
rális feladatok egy jelentős területének: a múzeumok és a hon-
ismereti mozgalom együtthaladásának jobb lehetőségeit és felté-
teleit kell megkeresnünk. Ki kell munkálnunk azt a közös utat,
amely a közös cél: a haza és a szülőföld értékeinek és szépsé-
geinek megismeréséhez vezet a széles tömegeket.

Helytörténeti, honismereti tanácskozáson már máskor is vettünk
részt, a mostani elé azonban fokozottabb várakozással tekintünk.
Ennek az az oka, hogy most talán a múzeumok szerepéről fogunk
többet beszélni, azokról az intézményekről, amelyeknek - talán
szabad így mondanom - a helyzet kulcsát a kezükben kell tartá-
niok.

Tudjuk, hogy a muzeális tárgyak és dokumentumok nem csak a mú-
zeumi, hanem a honismereti vizsgálódás tárgyai is. De tudjuk
azt is, nem mindegy, hogy a hiteles emléanyagot ki és hogyan
emeli ki eredeti lelőhelyéről, s mi lesz a sorsuk. Ezek a té-
nyezők már eleve meghatározzák, hogy a tudomány és a muzeoló-
giai gyakorlat közvetíthet-e mind több és több ismeretet a kö-
zösség számára, amelynek művelése, a szép és nemes iránt fogé-
konyá tétele muzeológusnak és honismereti munkásnak egyaránt
magasrendű feladata.

A honismereti tevékenységhez igényelt széles tömegbázis, de u-
gyanakkor a magasfokú szakszerűség - ellentmondásnak tűnik. E
két követelmény sikeres egyeztetésének megkísérlése vár az itt
jelenlévőkre; ezért jelentős és felelősségteljes tanácskozás
ez.

Hiszem, hogy a megoldáshoz két nap múlva közelebb leszünk; eh-
hez kívánok eredményes jó munkát.

JUHÁSZ RÓBERT: Kedves Elvtársak! A honismeret és a múzeumügy

kapcsolata nagyon régi, mondhatjuk kezdettől fogva való. Hiszen magukat a múzeumokat is eredetileg társadalmi erőfeszítés hozta létre, s a honismereti mozgalom szélesebbkörű kibontakozásában is oroszlánrésze volt az egyik országos múzeumból évtizedeken keresztül következetesen, széles alapon szervezett tudománysegítő tevékenységnek.

A honismereti mozgalom nagyon sokat köszönhet azoknak az ügybuzgó muzeológusoknak, akik korán felismerték, hogy az önkéntes gyűjtőmozgalom, és általában a honismereti tevékenység szervező, jó gyümölcsöket termő része a múzeumok tudománysegítést szervező, ismeretterjesztő és tudatformáló munkájának.

A Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya - és személy szerint Verő Gábor elvtárs, aki egyik legtevékenyebb és legügyyszeretőbb tagja a Hazafias Népfront Országos Elnöksége mellett igen eredményesen működő Honismereti Bizottságnak - már a múltban is többször tanújelét adta annak, mennyire fontosnak, fejlesztésre érdemesnek tartja azt a kétoldalú kapcsolatot, amely - több évtizedes alapokon - igazában a szocializmus építésének korszakában bontakozott ki, tudományos életünk és közművelődésünk jelentős hasznára. A honismereti mozgalom támogatása érdekében az elmúlt évben a megyei művelődésügyi osztályok címére kiadott főosztályi körlevél is jó bizonyossága ennek, mostani népes tanácskozásunk pedig, amelyet a Múzeumi Főosztály és a Vas megyei Múzeumi Szervezet a Hazafias Népfront Honismereti Bizottságával közösen rendezett meg, meggyőző módon tanúsítja, hogy a múzeumügy vezető állami szerve milyen jelentősnek látja a honismereti mozgalom és a múzeumok együttműködési lehetőségeinek az eddiginél jobb kihasználását, a honismereti mozgalom további kibontakozásának segítségét.

Tanácskozásunkon minden bizonnyal szó esik majd azokról az elismerésre méltó tudománysegítő eredményekről, amelyekre elsősorban a néprajztudomány és a nyelvjáráskutatás hivatkozhat, de a helytörténeti kutatás is. Én most inkább arra emlékeztetnék, hogy a honismereti mozgalom milyen eredményesen működött közre felszabadulásunk 25. évfordulójának méltó megünneplésében. A

mozgalom igen aktív közreműködése az akkori kiállítások, kulturális megmozdulások, ünnepek, vetélkedők, pályázatok sikeres megrendezésében bensőségebbé, tartalmasabbá, egyben szélesebb körökre hatóvá tette az akkori felszabadulási ünnepeket. A honismereti mozgalomnak ez az általános elismerést aratott fegyverténye rámutat azokra az energiákra, amelyek a jövőben is hatékonyan szolgálhatják szocialista építésünk eddigi eredményeinek széleskörű megismertetését, az előttünk álló feladatok és általában a közügyek iránti érdeklődés felkeltését és fokozását, nemzeti értékeink és haladó hagyományaink megbecsülését, ápolását - s mind ezeken keresztül a szocialista hazafiság terjesztését, erősítését.

Mostani tanácskozásunk elé nagy várakozással tekintünk. Azt várjuk tőle, hogy számbavegye a különféle múzeumi ágazatokban eddigi mutatkozó eredményeket, tárja fel a múzeumok és a honismereti mozgalom közötti együttműködés még ki nem aknázott lehetőségeit, nézzen szembe a fejlődést gátló, elhárítandó akadályokkal, keresse azokat az utakat, amellyel a múzeumok segíthetik a honismereti munka új területeinek, pl. a természeti és történeti értékek számbavételének és védelmének vagy a szocialista építés alkotásainak megismertetése szempontjából is igen hasznos, honismereti célkitűzésű országjárásnak, az új utakat kereső, az egyes települések lakosságának informálását is szolgáló krónikaírásnak kibontakoztatását, s kidolgozza a mozgalom további fejlődését elősegítő legfontosabb teendők ütemtervét, gondolva pl. a honismereti mozgalom helytörténeti ágazata szakmai instruálásának jobb megoldására, vagy helytörténeti pályázatok szervezési, elbírálási rendszerének az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázathoz hasonlóan átfogó kidolgozására.

Tudjuk, hogy a honismereti tevékenység, mind a szomszédos népekkel közös múlt, mind pedig a népi kultúrák sajátosságainak és kölcsönhatásának tanulmányozása, megismertetése révén igen jó szolgálatot tehet a jószomszédi együttműködés, az internacionalista összefogás ügyének is. Úgy gondoljuk, hogy ezen a téren is bőven vannak még kiaknázható lehetőségeink. Éppen ezért tanácskozásaink során meg kell vizsgálnunk azt is, hogy a magyar

múzeumi szervezet - nemzetközi kapcsolatai révén - milyen módokat találhat arra, hogy kiállításai és publikációi útján segíthesse a baráti népek honismereti tevékenységének, velünk közös haladó történeti hagyományainak, a kölcsönhatásokat tükröző kulturális értékeinek jobb megismertetését.

Természetesen különös gondot kell fordítanunk azoknak a feladatoknak és módozatoknak a megtárgyalására, amelyek lehetővé teszik, hogy felszabadulásunk 30. évfordulójának megünneplésében még az eddiginél is jobban kihasználjuk azokat a tudatformáló, az érzelmi azonosulást, a szocialista nemzeti egységet szolgáló, konkrét helyi feladatok vállalására mozgósító lehetőségeket, amelyek a tartalmas egyéni érdeklődésre, a kis közösségek aktivitására, az építő lokálpatriotizmusra támaszkodva előbbre vihetik szocialista közgondolkodásunk kialakításának és közművelődésünk korszerű továbbfejlesztésének ügyét.

Mai tanácskozásunkon főként a múzeumok szakemberei vannak jelen. A honismereti mozgalom irányításában szakmai - ideológiai színvonalának további emelésében azonban természetesen számítunk a többi illetékes országos és megyei kulturális intézmény, elsősorban a levéltárak és a könyvtárak támogatására is. Biztosak vagyunk abban, hogy jelen tanácskozásunk eredményei jól hasznosíthatók lesznek az ő, a honismereti mozgalom számára nélkülözhetetlen instruáló, szervező tevékenységükben is. Konferenciánk ilyen irányú elvi és gyakorlati útmutatásainak a múzeumi munka és a mozgalmi élet gyakorlatában való átültetését elsősorban a honismereti tevékenység irányítását, szervezését összefogó, koordináló Országos Honismereti Bizottság és a megyei, illetőleg járási-városi honismereti bizottságok aktivitásától várjuk.

Abban a reményben, hogy mostani tanácskozásunk lényegesen hozzájárul a múzeumok, valamint a többi illetékes kulturális intézmény és a honismereti mozgalom együttműködési feladatainak és kérdéseinek tisztázásához, s hogy további jó kezdeményezések, módszerek elterjesztésének lesz kiindulópontja, a konferencia minden résztvevőjének eredményes munkát kívánok, és tanácskozásunkat megnyitom.

Az üdvözlő-megnyitó beszédek elhangzása után TÖLTÉSI IMRE kért szót. Bejelentette, hogy ORTUTAY GYULA akadémikus, az Országos Honismereti Bizottság elnöke, levelet intézett a tanácskozáshoz, amelyet felolvasni kíván. Az ismertetett levél szövege a következő:

"Kedves Barátaim! Ószintén sajnálom, hogy a szombathelyi találkozón részint akadémiai, részint Néprajzi-Társasági munkáim miatt nem vehetek részt. Szerettem volna ott lenni, mert az a meggyőződésem, hogy a magyar néprajzi kutatás sokat segíthet a különböző életkorú, foglalkozású honismereti munkásoknak gyűjtőmunkára-nevelésében, másrészt honismereti köreink különböző csoportjai sokat segíthetnek a néprajz számára értékes tárgyi emlékek és személyes emlékezőkészségek összegyűjtésében.

A Magyar Nemzetben több érdekes cikk jelent meg arról, hogy üzleti céllal hogyan kótya-vetyélik el a paraszti múlt múzeumi értékű tárgyait, emlékeit, hogyan harácsolják össze úgynevezett múgyűjtők, műkereskedők.

A honismereti körök múzeumaink számára gazdag, értékes tárgyananyagot menthetnének meg, és segítségünkre lehetnének abban is, hogy épülő Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumunk számára országszerte gyűjtsék a munkaeszközöket, a népi díszítő-művészet értékes tárgyait. Ha lehetséges, ezt a kezdeményezést országos méretűvé kellene szélesíteni. De honismereti bizottságaink igénylik a szakmai segítséget, a szakmai útbaigazítást is. Jó lenne, ha a szombathelyi tanácskozás elősegítené, hogy mindenütt az országban, ahol igény van rá, a honismereti körök megkapják a néprajzi, helytörténeti szakemberek útbaigazításait, jótanácsait.

Baráti üdvözlőit küldi:

Ortutay Gyula

A következőkben a vitaindító referátum előadója VERŐ GÁBOR kapta meg a szót. (Önálló előadás igényű tájékoztatójának közlése a következő oldalon kezdődik.)

Múzeum és honismeret — Vitaindító előadás —

Kulturális életünk egyik legéletrevalóbb, tömegessé vált tényezőjét üdvözölhetjük a Hazafias Népfront irányításában létrejött, mintegy másfél évtizedre visszatekintő honismereti mozgalomban.

Művelődéstörténetünk tanúsítja, hogy a múltban is voltak kiemelkedő személyiségeink, akikben a magassintű tudományos gondolkodás képessége mély hazafias lelkesültséggel párosult, akik életük értelmét, célját találták meg a haza története, műveltségi állapota, népszokásai leírásában, páratlan szépségeket rejtő népművészete feltárásában, tájaink természeti felfedezésében. A megváltozott társadalmi viszonyaink, anyagi és művelődési feltételeink körülményei között a nép érzelme- és gondolatvilágában egyre mélyebben gyökerező szocialista hazafiság szép megnyilvánulásaként mind szélesebb körök fordulnak érdeklődésükkel, aktív tennivágyásukkal városaink és falvaink múltja és jelene felé, annak a felismerésnek a jegyében, hogy a haza birtokbavétele, a jövő alakítása elválaszthatatlan annak mélyreható megismerésétől.

Nehéz feladat számbavenni a honismereti mozgalom teremtette tevékenységi formák és módszerek változatait, a honismeret munkásainak érdeklődési, tevékenységi területeit. Még nehezebb lenne a fiatal mozgalom eddig teremtett értékeinek összegezése. Azt hisszük, hogy ezt a nem csekély felkészültséget, a mozgalom minden lényeges szakaszával lépést tartó, abban állandó jelenlétet igénylő feladatot a továbbfejlődés érdekében egyszer majd el kell végezni.

Amire most vállalkozunk, az a honismereti munka egy szűkebb, viszonylag körülhatároltabb szférájának a vizsgálata: az ún. múzeumi jellegű honismereti tevékenység általánosabb tapasztalatainak számbavétele azzal a céllal, hogy a múzeumok és a mozgalom jövője számára egyaránt fontos következtetésekhez jussunk. A számvetés lehetőségét a mintegy másfél évtizednyi távlat tapasztalatai, szükségességét közművelődéspolitikai feladataink teszik kézenfekvővé.

Az ez év márciusában hozott KB határozat a közművelődés szocialista irányú fejlesztését társadalmunk egyik alapvető kérdéseként kezeli. A határozat a dolgozó tömegek és az ifjúság kulturális ellátásának javításával, műveltségi állapotának növelésével összefüggő teendőket politikai feladatnak tekinti. A közműveltség fejlesztésével szoros összhangban tehetünk újabb lépéseket a társadalmi tevékenység más területein. A gondoskodás az előrehaladás politikai, gazdasági és más feltételeiről nem csupán a művelődésügyi szerveknek, hanem a párt- és állami fórumoknak, tömegszervezeteknek, a gazdasági egységek vezetőinek és kollektíváinak - mindenhol és mindenkinek, ahol a dolgozó emberek művelődéséért tenni lehet - elsőrendű és állandó kötelessége.

Nyilvánvaló, hogy a párthatározat végrehajtása érdekében a művelődés egyik fontos intézmény-rendszerének: a múzeumi hálózatnak is működése valamennyi területét elemeznie kell, hogy megtalálja az új követelményekhez történő igazodás lehetőségeit, hogy a múzeumi munkának - a meglévők erősítése mellett - új tartalmi célkitűzéseket adjon, a tevékenység új formáit és módszereit tárja fel.

A magyar múzeumoknak szakmai munkájukban a történeti szemléletet kell következetesen érvényre juttatniuk. A gyűjtőmunkának és az ezen alapuló különböző muzeológiai tevékenység-sornak egységes, átfogó terv láncszemeiként kell egymáshoz illeszkedniük. A múzeumok kapacitását történeti fejlődésünk anyagi emlékeinek összefüggő, tudományos teljességű feltárására, a fehér foltok eltüntetésére kell összpontosítani, a szellemi és anyagi

erőforrásokat az elsőrendűen fontos, a lényeges témákra kell fordítani. Ez egyaránt igénye a tudománynak és a közművelődésnek. (Ez természetesen azt is jelenti, hogy közpénzen, közszolgálatban periférikus, a köz számára elhanyagolható témák egyetlen múzeumi dolgozó idejét, energiáit sem köthetik le. A jelentőségét megillető helyre kell állítani a közelmúlt története sokoldalú múzeumi feldolgozásának ügyét. Az eddigi erőfeszítések méltánylása mellett is nyilvánvaló az elmaradás a XIX. és méginkább a XX. század történetének múzeumi kutatásában és bemutatásában.)

Ki kell aknáznunk a természettudományi muzeológia lehetőségeit. Az ország geológiai, biológiai adottságainak tudományos feltárásával és bemutatásával kell biztosítanunk erről az oldalról is hazánk jobb, mélyrehatóbb ismeretét. Az életet, az élővilág fejlődésvonalát dokumentáló tárgyi gyűjteményekkel világnézetünk nevelési bázisait kell szélesítenünk, ill. az ország számos területén létrehozunk. Nem feledkezhetünk meg arról a kötelességünkről sem, hogy a szakág keretében az emberről, a társadalom természetátalakító tevékenységéről, leleményéről, tudásáról, nemzedékek sorának szívós munkájáról tudományos értékű, az ismeretlen feltárására, áldozatkész munkára ösztönző tudósítást is adjunk.

Mindenekelőtt azonban - a szakmai feladatokkal párhuzamosan, azokkal elválaszthatatlan egységben - a múzeumi ismeretterjesztést kell korszerű alapokra helyezni. A múzeumoknak a szocialista közművelődésben betöltött szerepét kell a gyűjteményi bázisaikban és káderállományukban rejlő lehetőségekre alapozva, színvonalában, tömegességében, szolgáltatásai sokoldalúságában minőségileg fejleszteni. A csak fővonalokban összegezett célkitűzések egyike sem valósulhat meg a tömegkapcsolatok erősítése, a társadalom széleskörű támogatása nélkül. Ezt a támogatást a múzeumok az utóbbi időkben elsődlegesen a Hazafias Népfront keretében kibontakoztatott honismereti mozgalomtól kapták meg, és ez a mozgalom biztosítja számukra tömegkapcsolataik további tartalékait, a mind szélesebb társadalmi bázist.

A múzeumok és a honismereti mozgalom együttműködésének elvi és gyakorlati kérdéseit nem most vizsgáljuk első alkalommal. Azt sem most vesszük először számba, hogy mind az egyik, mind a másik oldalon mit jelent ez a kapcsolat. Bár a honismereti tevékenység szélesebb skálán mozog, mint a múzeumi munka, a múzeumokkal való együttműködés mégis széleskörű lehetőséget jelent a mozgalomnak. Most, a tapasztalatok birtokában és a követelmények ismeretében ennél többet kell mondanunk: nem pusztán kölcsönös előnyökről van szó, hanem arról, hogy az együttműködés, a közös tevékenység szükségszerű, azt egyik terület sem nélkülözheti.

+ + +

Csaknem valamennyi múzeumi szakág - ha intenzitásában és a tevékenységi területek szélességében különbözően is - összekapcsolódott már a honismereti munkával. A kapcsolatok a néprajzi muzeológiával a legfejlettebbek, a legszerveesebbek. Itt jelentkeztek mind a múzeum, mind a mozgalom vonalán a kezdeményezések a legkorábban, itt alakultak ki és erősödtek meg a leghatékonyabb közös tevékenységi formák, itt születtek a legátütőbb eredmények is. A sokágú közös munka főformája mindezideig az évenként meghirdetett országos és megyei néprajzi, nyelvjárási pályázat; 1974-ben már a 22. alkalommal történik ennek megrendezése. A néprajztudomány és a muzeológia felbecsülhetetlen értékeket köszönhet a mozgalomnak, a pályázaton résztvevő sokezer társadalmi munkásnak. A Néprajzi Múzeum Adattára pályázati gyűjteményében 175.000 kéziratlapot őriznek a hozzájuk tartozó rajzokkal, fényképekkel, kottákkal és hangfelvételekkel együtt. A múzeumok évkönyveiben és más szakmai kiadványaiban, valamint önálló tudományos művekben népünk anyagi-szellemi kultúráját páratlan sokoldalúsággal feltáró források, leírások, szintézisek örökítik meg.

A néprajzi muzeológia és a mozgalom együttműködésének azonban egyéb területei és formái is vannak. Borsod megyében a tárgyi

gyűjtőhálózat ért el értékes eredményeket, Szolnok megyében a múzeum tudományos vállalkozásából: a Néprajzi Atlasz előkészítéséből veszik ki részüket a mozgalom munkatársai, másutt számos speciális témában végeznek tárgyi- és adatgyűjtést, olyanokban is, amelyekhez a múzeumok szakember hiányában hozzá sem juthatnának. Az ország több pontján működik tárgybejelentő hálózat; értékes egyedi, és a múzeumok gyűjteményeiben fehér foltot jelentő tárgy-együtteseket derítenek fel. Segítenek felderíteni s fényképfelvételeken rögzíteni a népi építészet még meglévő emlékeit. E tevékenység különösen jelentős most, amikor a regionális és a központi szabadtéri múzeumok létesítése igényli a népi műemlékek felkutatását és megőrzését.

Csak futólag érinthetjük itt a néprajzi muzeológia feladataihoz kapcsolódó, a nyelvészeti emlékek és a népzenei hagyományok felkutatása terén végzett munkálatokat, amelyek a különböző népzenei versenyek, helynév-kiadványok tudományos anyagát szolgáltatták. (Ez utóbbival kapcsolatban elég utalnom a nagy érdeklődéssel és kitűnő kritikai minősítéssel fogadott 1969-es Zala megyei helynév-kötetre, amelynek a kiegészítése is folyamatban van.)

Korántsem ilyen rendszerességgel és kiterjedten - de éppen a néprajzi jellegű honismereti munka tapasztalataihoz kapcsolódva - a jelentős országos és helyi jubileumi ünnepek alkalmával helytörténeti, ezen belül is főleg új- és legújabbkori történeti pályázatok kiírása fordította a honismereti szakkörök figyelmét a történeti muzeológia felé. E tekintetben azonban még csupán alkalomszerűen, egy-egy megye keretein belüli akciókkal találkozunk.

A helytörténeti muzeológia támogatásában a honismereti mozgalom szinte kimeríthetetlen lehetőségeket rejt magában. Bár csupán a kezdeteknél tartunk, még sincs egyetlen olyan jelentősebb múzeum sem, amely ne tartana fenn gyümölcsöző kapcsolatot olyan helytörténeti kutatókkal, akik tevékenységi területükön - témáikban - egyenrangú kutatóknak tekinthetők. Szakkörök sokasága végez anyagfeltáró munkát, készít közsé- és iskola- és üzemtör-

téneti tanulmányokat. A múzeumok a helytörténettel foglalkozó honismereti bázis nélkül rendkívül szegények lennének e tekintetben, mert munkatársaik csupán a megye néhány pontjára terjeszthetik ki kutatásaikat, így azonban - ha jól segítik a helytörténeti aktívákat - a megye egészéről kaphatnak tudományos tájékoztatást. A szakkörök tárgy- és dokumentumgyűjtő tevékenysége - amint majd szólunk róla - nem problémamentes, lehetőségeik azonban aligha becsülhetők túl. Személyes kapcsolataik és helyismeretük a múzeumok számára nem nélkülözhetők.

Győr-Sopron, Nógrád, Vas és Borsod megyékben az utóbbi időben az üzemekben működő klubokkal és szocialista brigádokkal megteremtett kapcsolatok sokat mondanak a múzeumok és a honismereti mozgalom e területen történő együttműködésének perspektíváiról. Győr-Sopron megyében pl. a Kisalföldi Mezőgazdasági Gépgyár szocialista brigádjai vetélkedő keretében gyűjtötték össze, restaurálták és adták át a századforduló megőrzésre méltó eszközeit, gépeit. A Gyár műszaki osztályának brigádja tervdokumentációkkal és műleírásokkal egészítette ki a műszaki emlékeket. Ez a tevékenység olyan minőségű és mennyiségű muzeális tárgyat eredményezett, hogy velük önálló kiállítást lehetett rendezni; mindez nem jelentéktelen hozzájárulás a Xántus János Múzeum műszaki gyűjteményének létrehozásához is. - Másik példa az ország másik végéből: az ózdi vasgyár szocialista brigádjai társadalmi munkában hozták helyre a kiselejtezett muzeális értékű gépeket, eszközöket, és építették be az általuk létesített gyártörténeti szabadtéri gyűjteménybe; ők gondoskodnak a tárgyak folyamatos karbantartásáról is és nagyértékű modelleket is készítenek a gyűjtemény számára. A gyártörténeti gyűjtemény érdekében egy év alatt kétezer társadalmi munkaórát teljesítettek.

Hasonlóan értékes kezdeményezések születtek már más szakterületeken is. A honismereti tevékenységnek köszönhető, hogy számos irodalomtörténeti emlékünk ma a múzeumi hálózat részeként méltóan szolgálja a közművelődés ügyét. Egyetlen példát csupán: a keleméri Tompa Mihály Emlékház létesítését a Kelemér-Gömörszöllősi honismereti kör kezdeményezte, anyagát is nagyrésztben a kör tagjai gyűjtötték össze. Az emlékmúzeum megnyitását köve-

tően a honismereti kör támogatóegyesületté alakult, amely össze-
jöveteleit, előadásait az emlékházban rendezi, tárlatvezetések-
ről és más hagyományápoló programokról gondoskodik. - A művé-
szettörténeti múzeumi munkában a Badacsonyan nemrég megalakult
Egry József Baráti Kör tevékenysége jelent utat mutató ered-
ményt. A Kör kiadványokat jelentet meg s a tagdíjakból új tár-
gyakat vásárol az Egry József Emlékmúzeum számára. (Az ország
különböző részeiből 209 személy tagja a Körnek.) - Jól ápolják
Fürst Sándor emlékét a rumi emlékmúzeum működését segítő honis-
mereti aktívák.

A régészek már hosszú idő óta leletbejelentő hálózat útján
vesznek tudomást az ipartelepítés, a városrendezési munkálatok,
az intenzív mezőgazdasági módszerek alkalmazása során tömegesen
felbukkanó leletekről. E hálózat segítségével jelölhetik ki,
szervezhetik leletmentési feladataikat. Számos kollektíva szak-
szerű helyszínrajzzal és fotókkal dokumentált bejelentéseket
készít. Könnyen belátható, hogy ez mit jelent a régészet és a
történettudomány számára a hazánk területén lakott népek és a
magyar nép társadalmi viszonyainak vizsgálata és az anyagi kul-
túra értékekben ki sem fejezhető emlékeivel való gyarapodásuk
terén.

A régészeti jellegű honismereti munkának egyébként nem ez az e-
gyedüli formája. Több megyében rendszeresen fizikai munkával
vesznek részt aktívái az ásatásokon: Pusztaszeren pl., ahol hon-
foglaláskori emlékeket tárnak fel, vagy Kazincbarcikán, ahol
egy szocialista brigád középkori vasolvasztó kiásását végezte
el stb. Több múzeum bekapcsolta a szakköröket a régészeti to-
pográfia munkáiba is.

A honismereti aktívák még a múzeumok rejtettebb, a társadalmi
érdeklődéstől - eddig úgy hittük - távolabb eső munkaterületein
is tevékeny résztvevőkként jelennek meg. Igaz, ezek ritkább meg-
nyilvánulások, de a múzeumok munkájához kapcsolódás újabb terü-
leteire irányítják a figyelmet. Egyéni érdeklődés alapján szí-
vesen dolgoznak a restaurátorműhelyekben; nem egy múzeum így
neveli ki restaurátor-utánpótlását is. A diósgyőri Lenin Kohá-

szati Művek szocialista brigádjai a régészeti tudományos munkát a leletek színeképelemzésével segítették. Többen vesznek részt a régészeti, numizmatikai nyilvántartási feladatokban, raktárrendezésben, máshol a szakkörök segítségét a kiállítások rendezése körül hasznosítják.

Nagy vonzóerőt jelentenek a mozgalom tagjai számára a múzeumok közművelődést szolgáló feladatai. Számos jó tapasztalat mutatja, hogy iskolai tanulók szakkörei megfelelő felkészítés mellett kitűnően végeznek tárlatvezetéseket. Máshol a vándorkiállítások forgalmazását segítik, szervezik a szakkörök és aktívák. Több megyében ismeretterjesztő, tudománynépszerűsítő kiadványok szerzői közt szerepelnek, Szolnok megyében múzeumi népszerűsítő előadások, évfordulós rendezvények szervezését végzik s gyakran ezek előadói is soraikból kerülnek ki. Sok községben a múzeumok a szakkörök útján hívják fel az iskolák és a felnőtt lakosság figyelmét új kiállításaikra, kiadványaikra és rendezvényeikre. Baranya megyében is szakkörök segítik jó eredménnyel a múzeumi rendezvények propagandáját; a plakátok és meghívók közvetítésükkel könnyebben jutnak el rendeltetési helyükre: az üzemekbe, iskolákba, a falusi értelmiségiekhez.

+ + +

A honismereti mozgalomnak ilyen széles tevékenységi skálán történő beépülése a múzeumok mindennapi életébe más oldalról nyilvánvalóan feltételezi a mozgalom számára nyújtott sokrétű múzeumi segítséget, támogatást. A múzeumok szakemberei egyre készségesebben teremtenek folyamatos személyi kapcsolatokat helytörténeti kutatókkal és szakkörökkel, segítenek szakmai terveik elkészítésében, orientálják működésüket, szakmai konzultációt nyújtanak, bekapcsolják őket a múzeumok kutatási feladataiba. Helyet biztosítanak számukra a múzeumok szakmai konferenciáin, ahol a kollektív és egyéni honismereti produktumok létrehozói a muzeológusokkal együtt ismertetik tanulmányaikat, számolnak be eredményeikről. Néhány intézményben az ilyen közösen szervezett

konferenciáknak már hagyományaik vannak, s ezeket alkalmanként kiállítással egybekapcsoltan szervezik. (Kunszentmártonban pl. egy háromnapos tanácskozás alkalmával szakmailag nagy értéket képviselő agrárproletár-történeti kiállítást mutattak be.)

Több megyében szerveznek immár rendszeresen a múzeumok a megyei tanácsok művelődési osztályaival és más megyei intézményekkel együttműködésben honismereti táborozásokat középiskolások, ipari tanulók és főiskolások számára. E táborok egyrészében elméleti, módszertani felkészítést adnak különböző múzeumi feladatok el látásában való közreműködéshez: tárlatvezetésekhez, múzeumi kirándulások, várostörténeti-műemléki séták vezetéséhez stb. Más hol a táborozások fő célkitűzése a szakmuzeológusok által irányított gyűjtési feladatok ellátása, főként néprajzi és történeti témákban.

A honismereti mozgalom rendelkezésére állanak a múzeumi hálózat széleskörű lehetőségeket jelentő kiadványai. A tudományos értékű, összefoglaló jellegű tanulmányok a múzeumok évkönyveiben jelenhetnek meg, de majd minden megyei múzeumi szervezet rendelkezik olyan kiadványsorozattal is, amelynek speciális feladata a helytörténeti kutatók és honismereti szakkörök eredményeinek közreadása. A területi múzeumok, ha szükséges, segítik a cikkek országos intézmények kiadványaiban való megjelenését is s a tudományos közreadás során konzultánsi, lektori teendőket is ellátnak. Nem csekély az a támogatás sem, amit a múzeumok anyagiakban nyújtanak: gondoskodnak a pályadíjakról, a kiemelt teljesítményt elért honismereti munkások részvételének költségeit biztosítják országos rendezvényeken, fedezik a megyén belüli továbbképzések utazási költségeit. Arra is van példa, hogy a legaktívabb fiatalokat a múzeumban időszaki foglalkoztatással alkalmazzák. A mozgalom tagjainak magnószalagot, filmet adnak át, felszereléseket kölcsönöznek, mikrofilmeket és xeroxmásolatokat készítenek, könyvtárközi kölcsönzést bonyolítanak le számukra. A helytörténeti gyűjtemények értékesebb tárgyait a múzeumokban restaurálják, kiállításukat tárgykölcsönzéssel, szakmai, módszertani útmutatáson kívül installációk kölcsönzésével is segítik.

Csak nagy vonásokban összegeztük itt a múzeumokban folyó, vagy a múzeumok által támogatott-irányított honismereti munka tapasztalatait, korántsem törekedve a részletek tekintetében teljességre. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy az itt számbavett együttműködési formák még nem általánosak. Valamennyi múzeumra még nem mondható el, hogy felismerte, feltárta és alkalmazni tudta a mozgalom energiáit, lehetőségeit, s ehhez képest mozgósította volna a honismereti munka segítésére saját erőforrásait. E vonatkozásban is rendkívül tarka a kép, akár a megyék, akár a főváros múzeumait tekintjük. De a tények, amelyeket ez a számbavétel is feltár, egyértelműen azt bizonyítják, hogy már sokkal többről van szó, mint a kezdetekről. Az elmúlt évek közös - a Hazafias Népfront országos és megyei fórumai, a Művelődésügyi Minisztérium és a tanácsi irányító szervek által is támogatott és ösztönzött - erőfeszítései, a nemzeti történetünkhöz kapcsolódó szellemi és anyagi emlékek felbecsülhetetlen értékeit hozta felszínre. És ami ennél semmivel sem kevésbé jelentős: a mozgalom keretében ezrek és ezrek, fiatalok és idősebbek, üzemi munkások, tsz-parasztok és falusi értelmiségiek váltak fogékonnyá a legnemesebb tulajdonságok befogadására, vállalták és végeznek örömteli munkát a közösség szolgálatában, és veszik ilyen módon is birtokba hazájukat.

+ + +

S most vizsgáljuk meg azokat a tényezőket is, amelyek zavarják a mozgalomban meglévő lehetőségek kiaknázását, a mozgalom és a múzeumok együttműködésének nagyobb arányokban történő megvalósítását.

- A honismereti mozgalom kibontakozásával párhuzamosan nagyarányú tárgygyűjtő kampányok zajlottak le. Ezek eredményei részben a múzeumok gyűjteményeit gyarapították (vagy azonnal, vagy az akció céljának teljesülését követően, pl. évfordulós kiállítások, pályázatok anyagaként kerültek múzeumba), nagyobb részük azonban helytörténeti gyűjteményekké: "falumúzeumokká", "iskolamúzeumokká", kisebb részben "üzemi-gyártörténeti múzeumokká"

lettek. E gyűjtemények értéke, használhatósága, jelene és perspektívája tekintetében máig sem csituló viták zajlanak; az érvek mind a mozgalom, mind a múzeumok oldaláról nagyon is komolyak. Célkitűzése lényegét helyesen látta a mozgalom abban, hogy feltárni, összegyűjteni igyekszik a szűkebb haza (a falu, a város egy-egy területe, egy-egy iskola vagy üzem) történetének emlékanyagát, hogy azután összefüggő rendbe állítva a lakosság közkincsévé tegye, emlékezésül az elődökre, a jelen tanulására és buzdításul a jövő számára.

E gyűjtemények létrehozói főleg a néprajzi, a helytörténeti (ideértve az új- és legújabbkori történetet is) és az irodalom-történeti muzeológia hatalmas anyagmennyiségét tárták fel: tárgyi anyag, nyomtatott és kézírásos emlékek, fotók, visszaemlékezések stb. tömegeivel ajándékozták meg szűkebb közösségüket, közvetve valamennyiünket. Számos ilyen módon létrejött gyűjtemény - ahol az anyaggazdagság, a rendezés és a feldolgozás magas színvonalra, valamint a témaválasztás jelentősége szerencsésen találkozott a helyi-területi vezetés áldozatkészségével és így az elhelyezés, a szakmai gondozás, a fenntartás dologi-személyi feltételei is megoldódtak - már beépült a magyar múzeumok hálózatába. Mint már említést tettünk róla: nem egy kitűnően funkcionáló emlékmúzeum, tájmúzeum létét köszönhetjük a mozgalomnak.

A helytörténeti gyűjtemények zöménél azonban nem ilyen szerencsésen alakultak a körülmények; nem is alakulhattak így. Mint sehol másutt, nálunk sincs szükség minden településen múzeumra. Az országban mintegy 200 múzeum működik már; nem érdekünk a további számszerű fejlesztés, mert ez a rendelkezésre álló muzeális értékek haszontalan szétforgácsolását okozná, pazarlást az épületekkel, anyagi eszközeinkkel és szakembereinkkel. A tapasztalatok a múzeumi értékek és érdekek károsodását is bizonyították, s ezzel is szembe kell nézni. Sok esetben a tárgyi és dokumentációs anyaghoz kapcsolódó adatok felkutatását vagy ezek lejegyzését mulasztották el, így módon a gyűjtések történeti értéke jelentéktelenné vált, helyrehozhatatlan károk keletkeztek. Az is előfordult - sajnos elég gyakran - hogy egy-

egy gyűjtési kampány lázában, a szakértelem nélkül végzett illegális ásatások során, törvénnyel védett régészeti emlékek is megsemmisültek, vagy váltak értéktelenné a tudomány, a közművelődés számára. Nagyarányú pusztulást és veszteséget okozott a begyűjtött anyagok szakszerűtlen, az állagvédelem feltételeinek meg nem felelő elhelyezése, és még nagyobbat az a körülmény, hogy egy-egy szakkör vezetőjének szolgálati áthelyezésével gyakran gazdátlaná váltak gyűjtemények, s anyaguk szétszóródott, elkallódott. Gyakran fordult elő az is, hogy a helytörténeti gyűjteményeknek az évforduló - melynek létüket köszönheték - elmúltával az alkalmi kiállítást követően már nem volt sem helyük, sem gondozójuk; a felelősök, akiknek ilyen esetben az anyag sorsáról, múzeumokban való elhelyezéséről gondoskodniuk kellett volna, nem intézkedtek. A kép teljességéhez tartozik azonban az is, hogy ott, ahol a múzeumok felismerték a mozgalom értékeit és támogatták, figyelemmel kísérték az ilyen helytörténeti gyűjtemények szervezését, e negatív jelenségek egyáltalán nem, vagy csak kisebb körben, korlátozott számban fordultak elő.

Mindez, hangsúlyozzuk, nem a lényegét, nem a tevékenység hasznát, indokoltságát kérdőjelezi meg, hanem az irányítás, a felügyelet, a felelősség és a szakmai együttműködés kérdéseit állítja előtérbe, mégpedig olyan tényezőként, amely nem csupán a mozgalom itt említett gyengeségeivel függ össze, de sok tekintetben meghatározzák annak továbbfejlődését is.

- A mozgalom továbbhaladása az irányítás és a koordináció egyes kérdéseinek felülvizsgálatát is igényli. A mozgalomnak - amelynek lényeges sajátossága, hogy abban különböző korú, műveltségű, a társadalom legkülönbözőbb posztjain álló állampolgárok és azok közösségei a legteljesebb önkéntesség alapján, egyéni érdeklődésüktől és tennivágyásuktól vezetettve vesznek részt - a lehető legnagyobb szabadságot kell élveznie a tevékenységi terület és forma megválasztása, az időráfordítás, és minden más kérdésben. Itt csupán a létrejött közösségek kollektív érdekei szabályoznak. Ez azonban nem állhat így a mozgalom elvi-politikai irányítására, és nem állhat így a szervezeti-személyi-dolo-

gi feltételekért és a szakmai támogatásért felelős mozgalmi szervekre, a különböző igazgatási szintekre és az érdekelt intézményekre sem.

Az eszmei-politikai irányításban, a szervezeti és szakmai feltételek biztosításában megnyilvánuló tudatosságnak és tervszerűségnek össze kell kapcsolódnia a munka önkéntességével, a tevékenységi területek és formák megválasztásában megvalósuló, a honismereti mozgalomra jellemző széleskörű demokráciával. Ha ez nem így történik, vagyis ha az irányítás elmarad a mozgalomnak az eredményekben és a résztvevők számában megnyilvánuló fejlődése mögött, ez az eszmei-politikai-szakmai befolyásolás hiányához, a periférikus és ezért érdektelen témák elburjánzásához, a tapasztalatok és információk áramlásának megszakadásához, elszürküléséhez: a perspektívák hiánya miatt óhatatlanul hanyatláshoz vezet. A Hazafias Népfrent Országos Elnöksége jelentős lépéseket tett az irányítás hatékonyabbá tételére; létrehozta az Országos Honismereti Bizottságot, amely a tevékenység fő irányaira orientáló elveket, az időszerű feladatokat tartalmazó munkaprogram-javaslatokat dolgoz ki. A Hazafias Népfrent Országos Elnöksége megteremtette a honismereti mozgalom központi kiadványát, létrejöttek a megyei, területi honismereti bizottságok is. Sokat tettek és tesznek - igaz korántsem egyetlen színvonalon - a különböző területi tanácsai szervek és intézményeik: a megyei művelődési központok, a közgyűjteményi intézmények a mozgalom szervezeti-szakmai segítségével, támogatása érdekében.

Az irányítás és a koordináció időszerűvé vált kérdéseinek ki-munkálására, eldöntésére természetesen nem a múzeumi terület hivatott. Idevonatkozó észrevételeinket figyelemfelkeltő szándékkal azért szükséges megtennünk, mert mint aktív részesei a mozgalom meghatározott területeinek, mindennapi munkánkban gyakran ütközünk az irányítás és koordináció gyengeségeiből következő akadályokba.

- Az előrelépést nehezítő további tényező - s ez teljes mértékben a múzeumok és az azokat fenntartó szervek ügye -, az az e-

gyenetlenség, amely a múzeumok "viszonyulásában", a mozgalommal kialakított kapcsolataikban tapasztalhatók. A jelenlegi eredmények, bármennyire is komolyan értékelendők, nagyon is változó bázison jöttek létre. Szinte megyénként változó a kép, és ezen belül is különbözően értékelhető az egyes múzeumok vezetőinek, munkatársainak hozzáállása és hozzáértése, tevékenységük színvonala ezen a téren. Hasonló a helyzet fővárosi intézményeinknél is. Ma már ugyancsak elvétve akad olyan múzeumvezető, aki nem érti a mozgalom eszmei célkitűzéseit, nem látja lehetőségeit a szocialista közművelődésben és a múzeumok gyarapításában, mégsem mondható, hogy a múzeumok többségének mindennapi életébe szervesen beépült volna a mozgalommal való folytonos - és nem csupán esetenkénti - együttműködés, és nem mondható, hogy a múzeumi munka módszerei ennek megfelelően fejlődtek, változtak volna. Ennek, a néhol szemléleteli elmaradásban gyökerező konzervativizmuson túl, több, nem is könnyen leküzdhető akadálya van.

Bár az Országos Honismereti Bizottságban és a Megyei Honismereti Bizottságokban jelen vannak a múzeumok képviselői s a megyék egy részében a művelődési központokban is muzeológusok dolgoznak honismereti referensként - számos helyen szakköröket is vezetnek -, a megyei múzeumokban, de az országos intézményeinkben sincs gazdája a honismereti munka összefogásának, amely pedig sokkal összetettebb annál, mintsem hogy az igazgató az irányítás általános feladatain túl ezt vállalni tudná. Intézményeink zömében ez a feladatkör egyéni hajlamok és más körülmények esetlegességeinek kitéve, atomizálva van jelen. Ezért található csak elvétve a múzeumi-honismereti feladatok az éves munkatervekben s azokban is jobbra csak formálisan, egy-egy kötelezőnek érzett mondattal. E tekintetben az ajánlható megoldás a következő: ott, ahol a feltételek már a közeljövőben megengedik az egyébként már csaknem minden megyében időszerűvé vált igazgatóhelyettesek kinevezését, személyének megválasztásánál célszerű a honismereti munka irányításához való alkalmosságára is tekintettel lenni és ezzel a feladattal megbízni. Több oldalról hangzott el olyan javaslat, hogy a most kiépítendő múzeumi közművelődési csoportok vezetőit, vagy egy jó szervező-

irányító készségű tapasztaltabb muzeológust kell e feladat múzeumon belüli összefogásával megbízni. Az irányító személy kijelölése természetesen nem mentesít egyetlen szakembert sem a honismereti munka alól, mert a konkrét feladatok elvégzése (konzultálás, lektorálás, pályázatok elbírálása, honismereti tábor vezetése vagy abban előadói közreműködés, gyűjtőexpedíciók szervezése, a közönségszervezésbe, kiállítások fogadásába és rendezésébe a honismereti aktívák bekapcsolása, a helytörténeti gyűjtemények munkájának felügyelete, segítése stb.) mindig is az egész szakember-apparátust foglalkoztató feladatot fog jelenteni.

- A honismereti munka fejlődésére is hatással levő, nehezen leküzdhető akadály a múzeumok helyhiánya. Raktározási gondok miatt számos múzeum kénytelen volt csökkenteni kiállításainak területét, és kevés intézmény rendelkezik olyan helyiséggel, ahol a szakköröket, a múzeubaráti köröket fogadni, foglalkoztatni tudná. Pedig a múzeumnak - ha nem csupán kiállításai megtekintése céljából fogad a falai között intézményen kívülieket - ilyen helyiséggel rendelkeznie kell. Amíg ez számukra nem biztosítható, a fenntartó szervezeteknek vagy a honismereti munkában érdekelt mozgalmi szervezeteknek kell külső helyiségek időnkénti rendelkezésre bocsátásával a munkát segíteniök. Gondot okoz sok helyen a múzeumi gépkocsi, megfelelő sokszorosító apparátus, vetítőberendezés és egyéb technikai eszközök hiánya is. Mindez nem könnyen és főként nem egyszerre leküzdhető akadály. E hiányosságok említése itt azért célszerű, mert tudatosítani kell, hogy ha a korszerű múzeumtól elvárjuk, hogy tevékenységének minden oldalát társadalmi részvétellel szervezze, ennek nem csupán szemléletű, hanem jelentékeny személyi és tárgyi konzekvenciái is vannak, amelyeket érdemes és szükséges vállalni.

- Nehezíti a mozgalom fejlődését a múzeumi jellegű honismereti munka körének az értelmezésében itt-ott tapasztalható bizonytalanság is. Megítélésünk szerint a honismereti munka alapvető kritériuma az a fajta kulturális tevékenység, amelyet az öntevékenység, a választott téma iránti átlagon felüli érdeklődés, az új ismeretek feltárásában, vagy közreadásában megnyilvánuló

nagyfokú aktivitás jellemez. Ilyen értelmezésben kell a honismereti mozgalom részének, alapegységeinek tekinteni a múzeumok által életrehívott múzeumbaráti köröket, továbbá az iskolákban, művelődési otthonokban, üzemekben és máshol működő szakköröket, csoportokat is, ha utóbbiak alapvető célkitűzése: történeti vagy természeti tárgyak, dokumentumok, információk gyűjtése és közreadása.

+ + +

A múzeumi jellegű honismereti munka eredményeinek megszilárdítása és továbbfejlesztése érdekében a főbb tennivalók az alábbiakban összegezhetők:

- Valamennyi múzeumtípusban a honismereti munkát az éves munkatervekben célszerű előirányozni. Az egyes gyűjtemények, ill. múzeumi részlegek munkaterveiben a feladatokat szakági lebontásban kell szerepeltetni.
- A munka tervezésére, irányítására és koordinálására a múzeum vezetőállású dolgozóját célszerű kijelölni. E személy képviseli a múzeumot a különböző területi honismereti bizottságokban, szervezi és fenntartja a HNF-el, a KISZ-szel, az MSZB-vel, a megyei művelődési központtal és más együttműködő intézményekkel, szervezetekkel. Tevékenységében a múzeum egész szakszemélyzetére támaszkodik.
- A múzeumi szakfelügyeletnek a honismereti munka ellenőrzését, segítségét a szakmai munka szerves részeként kell ellátnia. A szakfelügyelői jelentésekben felszínre kell hozni e munka tapasztalatait az előremutató kezdeményezések gyorsabb elterjesztésének szándékával.
- Az országos múzeumok által szervezett szakmai konferenciákon továbbképzéseken a múzeumi honismereti munka fejlesztésének kérdéseit is napirendre kell tűzni. A múzeumokkal kapcsolatot

tartó aktívák, szakkörök számára biztosítani kell a tevékenységüket orientáló múzeumi tájékoztatókat, hogy mind módszertani, mind tematikai-tartalmi kérdésekben a szükséges információk birtokába jussanak. Rendelkezésükre kell bocsátani, ill. számukra hozzáférhetővé kell tenni a múzeumok tudományos és ismeretterjesztő kiadványait, meg kell küldeni a múzeumi kiállítá-
sok és egyéb rendezvények programjait, meghívóit stb. A múzeu-
moknak - femtartó szerveik, a Hazafias Népfront és az érdekelt
intézmények és szervezetek támogatásával - törekedniük kell ar-
ra, hogy fogadni tudják a szakköröket, s a gyűjteményeiken ala-
puló gyakorlati foglalkozásokat tudjanak biztosítani számukra.
Olyan elhelyezési, személyi és felszerelésbeli feltételeket kell
kialakítani a múzeumon belül, hogy a honismereti körök jelenlé-
te, tevékenységük folyamatos lehessen.

- Időszerűvé vált az országos és a megyei honismereti pályá-
zatok differenciáltabb módon történő szervezése. Ez a Magyar
Munkásmozgalmi Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum, ill. a me-
gyei múzeumok és a szakmúzeumok történeti gyűjteményeinek a be-
kapcsolásával történhet. A két országos múzeumot, mint az új-
legújabbkori történeti muzeológia szakfelügyelő intézményeit
kell felkérni e feladat irányítására, szervezésére, együttműkö-
désben az érdekelt szakmúzeumokkal és tudományos intézetekkel.
Tökéletesíteni kell a pályázatok elbírálásának rendszerét. Gon-
doskodni kell arról, hogy minden értéket adó pályamunka, amely
ha díjazásban nem részesülhet, valamilyen módon elismerést kap-
jon.

- Javasoljuk, hogy a Hazafias Népfront Országos Honismereti Bi-
zottsága, a honismereti mozgalom irányításában, szervezésében
érdekelt társadalmi szervezetek, igazgatási szervek és szakin-
tézmények együttműködésével vizsgálja meg a rendelkezésre álló
szellemi kapacitással és az anyagi eszközök célszerű felhaszná-
lásával összefüggő tapasztalatokat és határozza meg valamennyi
érdekelt intézmény, szerv feladatát, az irányítás és a koordi-
náció módszerét, célszerű formáit.

- A múzeumok a szervezett tapasztalatokra építve törekedjenek

a mozgalom társadalmi bázisának erősítésére és szélesítésére. A tanulóifjúság fokozottabb részvétele érdekében teremtsenek szorosabb kapcsolatokat a tantestületekkel. Különös figyelemmel kell foglalkozni a honismereti mozgalomban eddig kevésbé aktivizált ipari tanuló fiatalsággal.

Az országos és a megyei szintű művelődéspolitikai célkitűzések, a konkrét igények és lehetőségek alapján - immár több múzeum gyakorlatára is építve - kell szervezni a múzeubaráti köröket és a különböző szakköröket az üzemek és a tsz-ek dolgozóiból, a munkásosztály és a parasztság érdeklődő köreiből. Ezen belül is különös figyelmet és erőfeszítést érdemel az üzemek mozgalmi szerveivel való együttműködés megteremtése: szerződéses kapcsolatok kiépítése üzemegységekkel, szocialista brigádokkal, üzemi KISZ-szervezetekkel. Fokozott figyelemmel kell fejleszteni az együttműködést az értelmiséggel, különös tekintettel a falu és város pedagógus testületeire, valamint az ipari és mezőgazdasági üzemek műszaki dolgozóira.

- Mindez szorosan összefügg a múzeumi honismereti munka tartalmi-tematikai gazdagításával. A néprajzi és a régészeti muzeológiához kapcsolódó, immár erős gyökereket vert tevékenységi fajtákat erősítve, elmélyítve és általánossá téve, a honismereti munka sokat ígérő új területein kell gyorsabb eredményeket elérni. Három tevékenységi körnek kiemelt jelentőséget tulajdonítunk:

1. Az új- legújabbkori helytörténeti muzeológiánál a gyűjtés és a tudományos feldolgozás terén eddig jelentkező eredmények, ha olykor nagyon is figyelemreméltóak voltak, csupán a szakágban rejlő tevékenység további lehetőségeit, tartalékait jelezték. A múzeumokat a szakág fejlesztésében rájuk váró feladatok, valamint tömegkapcsolataik erősítése egyaránt ösztönzik a mozgalom lehető legszélesebbkörű aktivizálására. (A szakág korszerű értelmezésének megfelelően a köztörténet, a munkásmozgalom-történet mellett - ezektől elválaszthatatlan egységben - jelentkeznek a munkáséletmód, a kulturális hagyományok, az ipari- és mezőgazda-

sági fejlődés kutatásának, tudománytörténeti problémák kutatásának múzeumi vonatkozásai.)

2. Igen kevésbé feltárt területe a mozgalomnak a természettudományos gyűjteményekhez kapcsolódó munka. Mindenütt, ahol a múzeum már rendelkezik megfelelő szakgyűjteményekkel és muzeológusokkal, a természetvédelmi szervekkel és más illetékes területi társadalmi testületekkel együttműködésben szervezni kell a természettudományos feladatot is, különös tekintettel a természeti kultúra tudatosítására és fejlesztésére, a természeti környezet megóvására irányuló célkitűzésekre.

3. A honismereti tevékenység számára valószínűleg legtömegesebb lehetőséget biztosító terület a múzeumokban folyó közművelődési munka. (Tudvalevően ide tartoznak a kiállításrendezés, tárlatvezetés, a múzeumi előadások, a vetélkedők, a múzeumi-műemléki kirándulások, a művészeti programok stb.). Ez a tevékenység a korszerű követelmények szintjére napjainkban és a közeljövőben emelkedik; ezt jelzi a múzeumi-közművelődési feladatokat hivatásszerűen szervező csoportok létrejöttének gyorsuló folyamata is. A társadalmi részvételre e sokrétű munka legváltozatosabb szakaszain nyílik lehetőség: a kiállítások tartalmi-esztétikai- és technikai rendezésének folyamatában, tárlatok bemutatásában és propagandájában, más múzeumi rendezvények szervezésében, kihelyezett üzemi, iskolai kiállítások és az ezekhez kapcsolódó programok létrehozásában stb.

- Rendezni kell a helytörténeti gyűjtemények helyzetét. A mozgalom fejlődése, a tudomány és a közművelődés érdekei egyaránt azt igénylik, hogy az e gyűjteményeket létrehozó szakkörök munkájuk minden fázisában szoros kapcsolatban legyenek a múzeumokkal. A szakmai támogatással folyó gyűjtőmunka nemcsak a tárgyak, hanem a történeti értékű információk megszerzését, továbbá a szakszerű kezelést, anyagfeldolgozást, rendszerezést és a bemutatást is biztosítja. A helyi erővel fel nem dolgozható, kellő biztonsággal nem őrizhető muzeális értékű gyűjtemények múzeumi

leltárbavételéről, a gyűjtemények kiállítóhellyé nyilvánításáról, a helyszíni kiállításon adandó további múzeumi segítségről is az együttműködés keretein belül kell döntenet. A helyi szervezetek, a szakkörök és a múzeumok közös gondoskodása biztosítja minden esetben a megőrzés, bemutatás célszerű módjának, feltételeinek a megteremtését. Ezt a tevékenységet a múzeumoknak a helytörténeti gyűjtőmunka, nyilvántartás, anyagkezelés és a kiállításrendezés tárgyköreiből írt módszertani segédletek újrakiadásával ill. új módszertani munkák készítésével is segítenők kell.

- Az országos és megyei irányításban szervezendő honismereti tanfolyamok, továbbképzések programjainak a kidolgozása során tudatosabban kell érvényesíteni a szakszerű gyűjtés, leletbejelentés, múzeumi tárlatvezetés stb. témaköreiben szerzett tapasztalatokat. Gyakorlati foglalkozások, mintabemutatók lefolytatásával kívánatos a bevált korszerű módszereket a mozgalomba gyorsabb ütemben elterjeszteni.

- Országos és helyi szinteken az eddigieknél tudatosabban kell gondoskodni az állami kitüntetések és jutalmazások rendszerében a honismereti munkát irányító és segítő szakemberek erkölcsi-anyagi elismeréséről. A Hazafias Népfront Országos Elnökségének javasoljuk, hogy rendszeresítsen a mozgalom irányításában, segítségében élenjárók számára elismerő jelvényeket, okleveleket, gondoskodjék a mozgalom társadalmi aktíváinak kifejezetten a honismereti munka eredményeit tükröző erkölcsi elismeréséről.

- A felszabadulás 30. évfordulóját a kulturális élet széles területeinek aktivizálódása jegyében ünnepeljük meg. A Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága az ünnepre készülve az ország települései fotó útján történő megörökítésének szervezésével olyan kor- és fejlődéstörténeti dokumentáció létrehozását kezdeményezi, melynek jelentőségét, értékét aligha lehet túlbecsülni. Alapvető követelmény, hogy a múzeumok segítsék a kezdeményezés megvalósítását, és közérdek, hogy a keletkezett fotódokumentáció múzeumi megőrzésbe jusson. A múzeumi honismereti

munkában emellett a közelmúlt történetének a helyhez igazodó legváltozatosabb szempontú feldolgozása kerül előtérbe.

A magyar múzeumok a honismereti mozgalmat az évforduló megünneplésében törekvéseinek messzemenő segítségével, széleskörű felszabadulási pályázat meghirdetésével, elsősorban azonban úgy támogatják a leghatásosabban, ha a saját társadalmi bázisaikat megerősítik, továbbépítik kapcsolataikat a mozgalom keretében működő üzemi, iskolai aktívákkal, a városok és falvak művelődési közösségeivel.

VERŐ GÁBÓR

A vita

A vitaindító előadást követő ebédszünet után a résztvevők 15 órakor kezdték meg és 18 órakor fejezték be hozzászólásaikat. A tanácskozás második napján a vita 9 órakor kezdődött és 12³⁰ órakor fejeződött be. A következőkben mindkét tanácskozási nap felszólalásait folyamatosan, elhangzásuk sorrendjében, de tömörített szövegezésben ismertetjük:

ÉRI ISTVÁN igazgató (Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ, Budapest): - A honismereti munka egyik vitatémája: a spontaneitás és a szervezethez való viszony vonatkozó igény szembeállítására, pedig ez csak látszatellentét. Akik a teljes spontaneitás mellett szállnak síkra, azok a szervezett tevékenységtől a honismereti munkában annyira szükséges lelkesedést féltik - valószínűleg oktalanul -, nem látják viszont, hogy a spontaneitás a nem kívánatos tevékenységnek is korlátlan teret enged, s ez látszik a nagyobb veszélynek. Bizonyos fokú szervezethez való viszony van. Egyetért Verő Gábor javaslatával: a Hazafias Népfront dolgozza ki a Honismereti Bizottságok működésének alapelveit. - Esedékes és fontos feladat a honismereti pályázatok rendszerének kidolgozása is. Ennél a "lépcsőzetesen" lebonyolított néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatok rendszerét lehetne modellnek tekinteni. Nagyobb gondot kell fordítani a pályaművek elbírálására, ehhez a téma szakembereinek bevonása kívánatos. Több figyelmet kell szentelni a pályadíjak összegének meghatározására és törődni kell a nyertes pályaművek sorsával is; ezek publikációs lehetőségeit központileg meghatározott módon kell rendezni. - Az ügy megkívánja a társadalmi és egyéni mecenatura

megteremtését, ez a legalkalmasabban baráti körök, egyesületek létrehozásával történhet meg.

HADNAGY LÁSZLÓ megyei múzeumigazgatóhelyettes (Bakonyi Múzeum Veszprém): - A honismereti munka szervezeti kereteinek meghatározására szükség van, mint ahogy szükséges egy módszertani kézikönyv kiadása is, amely eligazítást adna a ma még sokszor vitatott kérdésekben. Egy ilyen munka sokirányú segítséget nyújthatna mind a múzeumok, mind a mozgalom számára; pl. megkönnyítené az emlékszobák, emlékmúzeumok létrehozására irányuló törekvések megítélését, a patronálási tevékenységhez változatos szempontokat nyújthatna, célirányos módszert ajánlhatna a ma még annyira változó értékű "krónikák" készítéséhez stb. - Napjainkban számtalan a múzeumalapítási törekvés, ezek jórésze kéllően nem indokolt. Múzeum létesítése helyett sokszor elegendő volna intézmény-, utca-, tér-névadásban, vagy emléktábla elhelyezésben gondolkodni. Az ilyen kérdésekben a Hazafias Népfront és a helyi tanácsok állásfoglalása mindig döntő, tehát ezt kell szakmai hozzáértéssel, jószándékúan irányítani. - A Veszprém megyében elindított honismereti, üzemtörténeti és egyéb pályázatok mechanizmusa már azonos a néprajzi pályázat bevált mechanizmusával; az eredmények kihirdetését pedig ünnepi alkalomhoz kötik. Meg kellene valósítani a honismereti munkások rendszeres képzését-továbbképzését. Ebbe elsősorban pedagógusokat kellene bevonni, tekintve, hogy a honismereti mozgalomban a tanulóifjúság közreműködése ma már lényeges tényező.

H. SZŐKE PÁL (Hazafias Népfront Budapesti I. kerületi Várbizottsága): - A honismereti mozgalom nagyszerű hajtóereje a sok egyéni ötlet, kezdeményezés, felajánlás. Ezek figyelembevétele, elemzése a biztosítéka a sokszínű tevékenység kibontakoztatásának. - Hálás feladat kínálkozik: természetjárók, kiránduló iskolák használatára olyan olcsóárú tájékoztatók kiadása, amelyek egy-egy tájegység, város látnivalóit tömören, de vonzóan ismertetik. - Országunkban kevés számú "várbaráti kör" már működik, számuk a Hazafias Népfront égisze alatt jelentékenyen

nővelhető volna. Az akció bekapcsolódhatna a Nemzetközi Várszövetség munkájába is; ehhez hivatali szervek segítőkészsége is szükséges.

NÉMETH JÓZSEF megyei múzeumigazgató (Göcseji Múzeum, Zalaegerszeg): - Sok a bizonytalanság a "honismeret" és a "honismereti kutató" fogalmak értelmezésében, használatában; pontos tartalmakat szükséges meghatározni. - A néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat eddigi eredményei elismerésre méltóak, mégis ezek rendszere is revízióra szorul. A pályadíjak összege pl. jelenleg olyan, hogy nem mutatja a honismereti kutatás kellő megbecsülését. - A mozgalom jelenleg még szervezetlen, de bizonyos tekintetekben túlszervezett is: nehéz emberrel kiszolgálni a TIT, a KISZ, a Hazafias Népfront, a Műemlékvédelmi Bizottság és más szervek igényét, hiszen a gyakorlati munkát rendszerint több helyen is ugyanazok a személyek végzik. - Részben a megyei tanácsok tudománypártolása, részben pedig a honismereti mozgalom néhány szerencsés kezdeményezése révén kialakult néhány olyan országos vállalkozás, amire nem csak a múzeumoknak, hanem más kutatóintézeteknek is nagyobb gondot kellene fordítaniok. A földrajzi nevek gyűjtésénél pl. az anyag kiadásának formai és elvi követelményeit tisztázni kell; le kell rövidíteni az egyes kötetek megjelenése közötti időtartamot; a kötetek gondozását a Nyelvtudományi Intézettel kellene vállaltatni. Hasonló módon kell rendezni a helytörténeti lexikonok kiadásának és szerkesztésének problémáit is. Az ilyen nagyszabású munkálatok végzéséhez nincsenek egységesen kialakult szempontok, ezek meghatározását pedig egy-egy megye nem végezheti el.

KAPOSVÁRI GYULA megyei múzeumigazgató (Damjanich János Múzeum, Szolnok): - Hogy a múzeumokon kívüli közületi (pl. tanácsi, iskolai stb.) gyűjtemények anyaga ne válhasson magántulajdonná, el kell rendelni nyilvántartásukat; esetleges átadásuk-átvételük csak ennek alapján történhet. - A honismereti tevékenység, a pályázatok, a gyűjtések sajtónyilvánossága nem kielégítő. Ha a megyék irodalmi és más folyóiratai nem igyekeznének "országos

sajtótermékké" válni, hanem többet foglalkoznának a helyi problémákkal, nagyobb példányszámban fogynának, s több hasznot hoznának pl. a honismereti mozgalom számára is. - A pedagógusok történeti és néprajzi pályamunkáit ugyanolyan összegekkel kell jutalmazni, mint a pedagógiai pályamunkákat. - A pályázatok elbírálásánál a szakemberek véleményét meg kell hallgatni, nem elég a jószándékú laikus elbírálás. - A pályázatokkal elsősorban a legújabbkori témákat kell megközelíteni, a régebbi korok történetének feldolgozását meg kell hagyni a hivatásos kutatóknak, ez kevesebb költséget igényel és szakszerűbb eredménnyel jár. - Ha egy megyében a honismereti munka profilgazdája egy intézmény (könyvtár, levéltár, múzeum), akkor oda kell helyezni egy honismereti előadót, akinek a személyén keresztül a munkát állandóan kontrollálni lehet. Ez a megoldás a honismereti bizottságok tevékenységét nem érinti. - A honismereti munka nemcsak képzés, hanem szemlélet kérdése is.

MÁNDOKI LÁSZLÓ megyei múzeumigazgató-helyettes (Janus Pannonius Múzeum, Pécs): - A vitaindító előadásban és a vitában is - úgy tűnik - keveredik két fogalom: a honismeret és a helytörténet fogalma. A honismereti mozgalom, mint a szocialista tudat kialakításában és a hazafias nevelésben fontos szerepet betöltő mozgalom nem egyértelműen azonos a helytörténeti kutatásokkal. A mozgalom gazdája a Hazafias Népfront, a helytörténet-írás a megyei levéltárak hatáskörébe tartozik. Nem minden megyében alakul ez így, de pl. Baranyában ez a helyzet. A honismereti munkások kisebb része művelője az aktív helytörténet-írásnak is. A honismeret művelői tulajdonképpen befogadói azoknak az ismereteknek, amelyeket a múzeumok nyújtanak. - A vitaindító előadás bőven szólt a múzeumok bővülő feladatairól s ennek kapcsán említette az alakulóban levő közművelődési csoportokat is. Legalább 4-5 tagú csoportoknak kellene létrejönniök és e csoportok működése mellett körülbelül meg kellene duplázni a szakmuzeológusok létszámát is, hogy a felsorolt feladatokat a múzeumok a társadalmi elvárásoknak megfelelően tudják elvégezni. Baranya megyében pl. a kisgyűjtemények anyagának leltározása, nyilvántartásba vétele a jelenlegi muzeológus-személlyezettel szinte

megoldhatatlan feladat még akkor is, ha a gyűjtők számára segédleteket - kézikönyvet, nyilvántartási lapokat stb. ad is a múzeum. - Az elvetélt baranyai falumúzeum helyett tájházak létesítését szorgalmazza a tanács s a már spontán létrejött falusi gyűjtemények mellé még kb.8-10 kerül múzeumi jellegű hasznosításra. Már most, az akció kezdetén probléma jelentkezik: a tájházakhoz társadalmi munkával begyűjtött nagyszámú tárgy restaurálását, nem tudjuk megoldani, ez pedig az objektumok berendezésének egyik előfeltétele. - Baranyában a múzeum és a levéltár jó kapcsolatának eredményeként a levéltári évkönyv ismerteti - főleg a helytörténeti kutatók számára -, hogy a megyei múzeumok néprajzi gyűjteményeiben milyen falvakból milyen és hány darab fénykép, tárgy található. Ez hasznos együttműködés, más megyék számára is ajánlható.

HOFFMANN TAMÁS főigazgató (Néprajzi Múzeum, Budapest): - Az előadás és a vita ismételten felhívta a figyelmet arra, hogy munkánk csak akkor lehet eredményes, ha tudatosan fenntartjuk, ápoljuk társadalmi kapcsolatainkat. Ezek, ha úgy akarjuk, éltező energiákkal is táplálhatnak bennünket. - Pozitív vélemények hangzottak el a néprajzi pályázatokról, amelyekből nagyon sok hasznos információt gyűjtünk. Ezek a pályázatok csak akkor érnek igazán valamit, ha előzetes szakmai instruálást kap az a pályázó, akinek anyagát a múzeum saját anyagába be akarja dolgozni. Az instruálás nagyon sokféle formában történhet, a legegyszerűbb megoldás, ha a pályázókat szakszerű kérdőívekkel látjuk el. Ekkor számíthatunk csak olyan kéziratokra, amelyeket tudományos célra fel is tudunk használni. - Műtárgyaink védelmében sürgősen meg kell változtatni igen liberális műtárgyvédelmi törvényünket. A módosítás a néprajzi tárgyakon kívül az iparművészeti, a képzőművészeti tárgyak, és a régészeti leletek védelmét is szolgálná. - Nem megoldhatatlan feladat a társadalmi erő hasznosítása a gyűjtőmunkában. A szakembereknek az ilyen gyűjtéseknél meg van a lehetőségük a szelektálásra; még mindig jobb ezzel fáradozni, mintha érzéketlen tulajdonosaik ösztörnék a tárgyakat, vagy mások kereskednének velük. - A Szentendrei Szabadtéri Múzeum berendezéséhez szükséges tárgyak összegyűjtése

sok nehézségbe ütközik, ugyanakkor az országból különböző ellenőrizhetetlen csatornákon áramlik ki a néprajzi anyag. - Egy-egy múzeum gyűjtőmunkájának fékje az is, hogy nem megoldható az újabb gyűjtések tárolása, restaurálása. E problémák terén formálisak azok az információk, amelyekkel egymás okulását igyekezünk szolgálni.

ROZNER GYULA muzeológus (Balogh Ádám Múzeum, Szekszárd): - Az ifjúság hazafias nevelésénél komoly hiányosságok mutatkoznak az általános és középiskolás tanulóknál egyaránt. Ezek pótlása jórészt a közművelődési tevékenység feladata. - Nem szolgálják jól a célt az idegenforgalmi hivatalok kezelésében lévő műemlékek, műemlék-együttesek: magasak a belépődíjak, gond egy-egy tanulmányi kirándulás fiataljai számára ezek megfizetése, de sok esetben a felnőtt látogatókat is ez tartja távol. A kulturális nevelőmunkában nem pozitív tényező a haszonra való törekvés.

NOVÁK JÓZSEF főelőadó (Népművelési Intézet, Budapest): - A Népművelési Intézet a muzeológusok, levéltárosok honismereti-közművelődési témakörben való továbbképzéséhez Balatonalmádiban és Nyíregyházán 1-1 hetes tanfolyam lehetőségét tudja biztosítani. - Kívánatos, hogy írjanak a muzeológusok az Intézet kiadásában megjelenő Honismereti Híradó számára olyan tanulmányokat, amelyeket a nem szakemberek tudnak eredményesen felhasználni munkájuk során. - A honismereti mozgalom nem egyenlő a honismereti kutatással, bár lehet benne az is. Az "amatőr" és a "profi" fogalmak e tevékenység minősítésénél nem használhatók. Ha egy TSz-brigádtag megírja saját munkaterületének 25 éves fejlődését, nem amatőr, mert szakértője ennek a területnek. Pontosan rögzíteni tudja az eseményeket - nem tanulmány, hanem primer feldolgozás: krónika formájában; legfeljebb abban kell segíteni, hogy hogyan írja meg. A "hozzaértő" és a "dilettáns" megjelölések használata helyesebbnek látszik. Dilettánssá válik az előbbi brigádtag akkor, ha szakterülete fejlődése kapcsán községe Árpád-kori történetét akarja megírni. Nevelni, segíteni

kell az embereket, hogy helyesen lássák a maguk értékeit s többre ne vállalkozzanak, mint amennyi erejükből telik.

SZABÓ LÁSZLÓ (Damjanich János Múzeum, Szolnok): - A honismereti mozgalom irányítását nem lehet országosan egységesíteni. Egységesnek a törekvésnek kell lennie: a múzeumoknak minél több olyan felületet kell kialakítaniok, amelyen magukhoz tudják kötni a honismereti mozgalmat. Ehhez a múzeumoknak szervezeti lehetőséget is kell kapniok. - Szolnok megyében jól alakul a honismereti mozgalom és a múzeumok kapcsolata; a múzeumok jó ösztönzők birtokában vannak. Ilyenek elsősorban a pályázatok, a kiadványok és az együttes szakmai konferenciák. Ezek mind lehetőségeket biztosítanak a honismeret munkásaival való sűrű érintkezésre, következőképpen segítségüket, irányításukat hatásosan végezheti a múzeum. - A múzeumi törvény a régészeti leleteket jól védi, a néprajzi tárgyak védelmét azonban nem segíti elő. - Vissza kellene állítani a "Népünk hagyományai" c. kiadványt, hogy a nyertes pályamunkák nagyobb része legyen publikálható.

MAJSAI KÁROLY múzeumvezető (Petőfi Emlékmúzeum, Szalkszentmárton): - A községben igen eleven honismereti munka folyik; komoly a gyűjtő és a hagyományőrző tevékenység. Az ifjúság szerepe kiemelkedő a mozgalomban. - A mozgalmat társadalmi jellege élteti.

KOVÁCS ISTVÁN főigazgatóhelyettes (Természettudományi Múzeum, Budapest): - Sajnálatosan kevés szó esik a természettudományi szakág részvételéről a honismereti mozgalomban. Ennek elsődleges oka, hogy megyei múzeumi szervezeteink nagyobb részében még ma sem működik természettudományi munkacsoport vagy akárcsak egyetlen munkatárs is. A szakág fejlesztésének megítélésében az illetékes vezetők szemléletében valamiféle zavar mutatkozik: ezt a munkát s annak hatását nem vélik egyenrangúan szükségesnek a ma kétségtelenül "divatos" humán szakágakéval. Pedig ú-

jabban mind több szó esik hazánkban is a biológiai kultúra hiányairól. E probléma létezésére sok, a mindennapi életben is tapasztalható jelenség is utal: az öltözködés, az életmód, a magatartás torzulásai, a romló köztisztasági helyzet, a sok célszerűtlenség az építkezésekben, az üzem- és gyártelepítések-nél, a természetes vizeinkkel való megfontolatlan gazdálkodás stb. Ezek a jelenségek s a környezet- és természetvédelem világszerte erősödő problémái kötelezően írják elő a természettudományi ismeretek széleskörű terjesztését és azok felhasználását a mindennapi életben. Körülményeink között ennek az akciónak bázisai is a múzeumok lehetnek, ha hozzá megteremtjük a személyi és tárgyi feltételeket. Azok a kísérletek, amelyeket változatos témájú kiállításokkal, előadásokkal és más rendezvényekkel mostanában végzünk, bizonyítják, hogy az érdeklődés és igény széles tömegekben, elsősorban a fiatalság körében e szakág ismeretei iránt is megvan és csak kiaknázásra vár; hálás területe lehetne ez is a honismereti mozgalomnak. - A múzeumok tevékeny részvétele a honismereti mozgalom munkájában kikerülhetetlen szükségszerűség. A múzeumi törvénynek és végrehajtási utasításának a múzeális tárgyak gyűjtésére, gyűjtemények létesítésére, fenntartására, kezelésére stb. vonatkozó előírásai szakigazgatási felügyelet gyakorlására kötelezik a múzeumokat. Ez, és különösen az a körülmény, hogy a mozgalom célkitűzései lényegében azonosak a múzeumokéval mindenképpen az együttthaladás indokoltsága és célszerűsége mellett szólnak. A múzeumok közvetlen irányító szerepe a mozgalomban, ill. az erre vonatkozó elgondolások azonban - a múzeumok jelenlegi apparátusával - nem megvalósíthatók. A múzeumoknak a mozgalom számára azt kell nyújtaniok, amiben más intézmény nem helyettesítheti őket: a gyűjtőmunka és a gyűjtemények hivatalos és szakmai felügyeletét, a kutatómunka szakmai irányítását és felügyeletét. A mozgalomnak ki kell alakítania a saját törzskarát: társadalmi vezetőségét, amely a múzeumok, valamint a szakkörök és munkacsoportok között összekötőként állva utóbbiak munkájának közvetlen irányítását is végzik. Ezért nem a muzeológusok számára kell honismereti tanfolyamot rendezni, hanem a honismereti mozgalom gyakorlati vezetői számára olyan tanfolyamokat, amelyeken a mu-

zeológusok a múzeumügy és az egyes szakágak ismereteinek szak-
előadóiként szerepelnek.

MOLNÁR MÁTYÁS igazgató (Vay Ádám Múzeum, Vaja): - A vajai hon-
ismereti mozgalom igen eredményes és hasznos kutatómunkát vé-
gez a múzeum segítségével. Munkatársai két kiemelt témával fog-
lalkoznak igen mélyrehatóan: a felszabadulás 30. évfordulója
tiszteletére a község fejlődésének történetét állítják össze és
dokumentálják, továbbá rendezik a Rákóczi-hagyományokra vonat-
kozó országos gyűjtésű anyagot. Utóbbi munkálat igen széles
visszhangot keltett; az ország minden részéből érkezett segít-
ség is igen sok fontos adat gyűlt össze.

GERELYES EDE tudományos főmunkatárs (Budapesti Történelmi Mú-
zeum): - A mozgalom támogatásának egyik legcélszerűbb módja: a-
lakuláskor megtanítani a honismereti körök, munkacsoportok tag-
jait a gyűjtés, a leltározás szabályszerű formáira, a gyűj-
temények vezetőit pedig segíteni a gyűjtés irányának és körének
meghatározásában. Károsan hat ugyanis a mozgalom munkájára, ha
olyan gyűjteménycsoportok terhelik, amelyek megőrzése, feldol-
gozása meghaladja erejét. - Budapest területén a honismereti
gyűjtőmunkának nagy jelentősége van a műtárgyak védelme terén.
- Lényeges dolog, hogy a helytörténelmi gyűjteményekben múzeumi
kiállítások is kapjanak helyet, ez növeli vonzóerejüket. - Tü-
relemmel és megértéssel kell kezelni azoknak a magángyűjtemé-
nyeknek az ügyét, amelyeket tulajdonosaik szakavatott munkával
hoznak össze s anyaguk értékes. - A várbaráti körök működésének
országos mozgalommá szélesítése jó gondolat. - A Budapesti Hely-
történelmi Bizottság nem egyéni, hanem kollektív pályázatokat ír
ki, az így beérkezett anyag komoly segítséget jelent a múzeumi
kutatásnak. - A Budapesti Helytörténelmi Bizottság kérése a mú-
zeumokhoz: adjanak ki olyan népszerű könyvet, amely történelmi
korszakonként csoportosítva ismerteti, hogy az ország egyes
múzeumaiban mit lehet megtekinteni.

DÖMÖTÖR ÁKOS muzeológus (Magyar Munkásmozgalmi Múzeum, Budapest): - Az életmód-kutatásnak nagy jelentősége van csakúgy, mint az üzemtörténetek összeállításának. E kutatások támogatására speciális módszertani füzeteket kellene megjelentetni.

HORVÁTH ERNŐ megyei múzeumigazgatóhelyettes (Savaria Múzeum, Szombathely): - A múzeumoknak és a mozgalomnak egyformán elsőrendű érdeke a jó együttműködés. Alakulásának kezdetén a mozgalom főleg a gyűjtőtevékenységet szorgalmazta. Vas megyében ez nagyobb problémákat nem hozott, mert tanfolyamokon alapos szakmai tájékoztatást kaptak a gyűjtők. - A honismereti és a helytörténeti munkában a természettudományoknak ugyanolyan szinten kell megjelenniük, mint a többi múzeumi szakágnak. Több természettudomány-szakos kutató kell a vidéki múzeumokba, s helyenként természettudományos centrumokat is ki kellene fejleszteni; így lehetne több gondot fordítani a táj kutatására, a környezet- és természetvédelemre, amely egyre hangsúlyosabb társadalmi feladattá válik. - A honismereti mozgalom szervezeti kereteinek kialakításánál muzeológusok is legyenek tagjai a bizottságoknak; ezzel lehetne elkerülhetővé tenni a későbbi súrlódásokat, vitákat.

NÉMETH JÓZSEF megyei múzeumigazgató (Göcseji Múzeum, Zalaegerszeg): - A muzeológusként bemutatkozó kalmárok működésének megszüntetésére a minisztérium által kiadott egységes fényképes muzeológus igazolványt kellene rendszeresíteni.

SZILÁGYI MIKLÓS igazgató (Kossuth Lajos Múzeum, Cegléd): - A mozgalom szervezési feladatait - ami nem muzeológusi feladat - el kell különíteni a mozgalom szakmai segítségétől, amit viszont a muzeológusoknak vállalniuk kell. - Fontos a mozgalom égisze alatt működő dilettánsok visszaszorítása.

SZIKOSSY FERENC osztályvezető (Magyar Munkásmozgalmi Múzeum,

Budapest): - Az alakuló népművelési csoportok olyan munkarészlegei a múzeumoknak, amelyek jól támaszkodhatnak a honismereti mozgalomra. Együttes igyekezetük több embert fog ismeretszerzésre vonzani. - Általánossá kell tenni a néprajzi gyűjtéseknél jól bevált kérdőíves rendszert, ki kell terjeszteni használatát pl. a helytörténeti és új-legújabbkori gyűjtéseknél is. Most kell erre intézkedni, mert a felszabadulás 30. évfordulója kapcsán erősödni fog a gyűjtőtevékenység.

GERSE JÁNOS igazgató (Forradalmi Múzeum, Szombathely): - A honismereti mozgalom fontos jellege, hogy keretet ad a hazafias nevelésnek, mozgósít a történelmi hagyományok megőrzésére. Azal pedig, hogy tevékenyen közreműködik az emléktanyag gyűjtésében, feldolgozásában, a mozgalom a társadalmi aktivitás iskolája is. E törekvések támogatása múzeumi feladat. - Inkább iskolákban létesüljenek gyűjtemények, minthogy a muzeális anyag az országból kikerüljön. A pedagógusokkal való szoros együttműködéssel az iskolai gyűjtemények körül mutatkozó problémák megoldhatók. - Vas megyében mind a tudományos, mind a honismereti munkában múzeum, könyvtár, levéltár között szoros együttműködés van. - A nemzetiségi honismereti mozgalom szintén a hazaszeretetre és a proletár internacionalizmusra nevel; támogatjuk ezt is. Itt felmerül a viszonyosság kérdése is: annyit várhatunk el a jugoszláviai magyarok segítésében, amennyit mi is segítünk a hazai szlovéneknek, horvátoknak. - Az ifjúság nevelésének egyik hiányossága, hogy az egyetemi felvételre előkészítő szakkörök mellett nem működnek a középiskolákban honismereti körök is. - A múzeumok munkatervében hiába szerepel a szocialista brigádok - s általában a honismereti munka - erőteljesebb támogatása, ha ehhez nincs anyagi keret; adott esetekben a kiskapukat kell keresgélni.

DRAVETZKY BALÁZS csoportvezető (Központi Múzeumi Igazgatóság, Budapest): - A honismereti mozgalomban a személyi utánpótlás az ifjúság soraiból szervezhető a legalkalmasabban. Képzésük honismereti táborokban történhet meg, egyéni fejlődésüket

kézikönyvek, módszertani útmutatók kiadásával lehetne segíteni. Hasznos lenne egy folyóiratszerű "országos honismereti híradó" megjelentetése is.

MORVAY PÉTER szaktanácsadó (Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága, Budapest): - Tanácskozásunk témáját szélesebb körben is kívánatos lenne megvitatni. Fórumot kellene teremteni ahhoz, hogy a más minisztériumok felügyelete alá tartozó múzeumok (Mezőgazdasági, Közlekedési Múzeum stb.), amelyek szintén rendelkeznek kiterjedt társadalmi kapcsolatokkal, valamint a honismereti mozgalomban érdekelt többi közművelődési intézmény (levéltárak, könyvtárak) képviselői is megvitathassák az itt szóba került kérdéseket. Ezért javaslom, hogy tanácskozásunk anyaga nyomtatásban megjelenjen; a Múzeumi Közlemények vagy a Honismereti Híradó útján ezt minden bizonnyal meg lehet valósítani. - Igen hasznos lenne, ha a néprajzi-nyelvjárási pályázathoz hasonlóan helytörténeti vonatkozásban is kiépülne a pályázatok országos rendszere. A KISZ KB rendezésében kétévenként ismétlődő nagyszabású Országos Diáknapok helytörténeti pályázata már megoldotta ezt a kérdést; a felnőttek számára a legtöbb megyében kiírt helytörténeti pályázatokat is egységbe kell fogni, össze kell hangolni (témák, pályadíjak, bírálati rendszer, anyagmegőrzés stb.). - Nincs még eléggé megoldva a honismereti mozgalom helytörténeti ágazatának központi irányítása, instruálása sem. Valamelyik központi intézménynek (levéltárnak, múzeumnak, társulatnak) kell ebben vezérszerepet vállalnia. - A Honismereti Híradó rendszeres megjelenésére valóban nagy szüksége van a mozgalomnak. Ez a folyó évre már biztosítottnak látszik: ideai első száma a napokban kerül ki a nyomdából, továbbá három száma már sajtó alatt van. A Híradó terjesztése körül is vannak még megoldandó kérdések. A Hazafias Népfront megyei bizottságaihoz leküldött megyei kontingenst (200-500 példányt) a honismereti mozgalmat patronáló megyei intézmények (Művelődési Központ, Megyei Múzeumigazgatóság, Levéltár, Könyvtár) segítségével kellene az érdekelt irányítókhoz és honismereti szakkörökhöz, munkásokhoz eljuttatni. - Az országos honismereti tábor létesítésének gondolata már évekkel ezelőtt testet öltött; ez kétségtelenül

egyik legjobb eszköze a szakmai továbbképzésnek, a honismereti mozgalom fejlesztésének. E táborokban, amelyet a KISZ Központi Bizottsága más szervek támogatásával idén már nyolcadszor rendez meg, az ország honismereti szakköreiből toborzott mintegy száz középiskolás és szakmunkástanuló kb. tízes létszámú szakcsoportokban, szakavatott vezetők irányítása mellett gyakorlatilag sajátítja el a terepmunka és a feldolgozás módszertanát, s felejtethetetlen élményekben is részesül. Az idei tábor Makón, József Attila és Erdei Ferenc városában zajlik le augusztus 5. és 16. között. - Több felszólaló is foglalkozott a kismúzeumok, a szervezeten kívüli gyűjtemények és a muzeális tárgyak "forgalmazásának" problémáival, nem került azonban érdeme szerint szóba az értékes magángyűjtemények ügye, a tisztos magángyűjtők népes tábora. A jövőben az ezzel kapcsolatos kérdéseket is sokoldalúan vizsgálni kellene.

A tanácskozást befejező felszólalások

A tanácskozás befejezéseként elsősül az Országos Honismereti Bizottság nevében TÖLTÉSI IMRE a Bizottság titkára szólalt fel, őt VERŐ GÁBOR a tanácskozás előadója követte, aki a vita néhány fontos tanulságát foglalta össze, végül a Művelődésügyi Minisztérium nevében GÖNYEI ANTAL mondta el a tanácskozás zárószavait. Felszólalásaik szövege a következő:

TÖLTÉSI IMRE: Kedves Elvtársak! Verő Gábor elvtárs előadása nemcsak a Múzeumi Főosztály, hanem a Hazafias Népfront Országos Elnöksége Honismereti Bizottságának véleményét és állásfoglalását is tükrözte. A közgyűjtemények közül kétségtelenül a múzeumok a legfontosabb társaink, a muzeológusok legjobb segítők a honismereti munkában. Ezért nem elégedhetünk meg azzal, hogy a honismereti mozgalmat összefogó megyei népfrontbizottságok és a megyei múzeumi szervezetek csak "köszönő viszonyban" legyenek egymással. Mint ahogyan ezt többen hangoztatták: szerves, folyamatos, tervszerű együttműködésre és észszerű munkamegosztásra van szükség.

A honismereti mozgalom egyre inkább tudatos, szervezett mozgalmommá válik, s ebben a múzeumoknak s a bennük dolgozó tudományos munkatársaknak eddig is meghatározó szerepük volt. Akár úgy is felfoghatjuk, hogy ezen a mostani értekezleten a mozgalom törzskara tanácskozott.

Örültünk az őszinte, hozzáértő és megszívlelendő szempontokat tartalmazó észrevételeknek, javaslatoknak és a bíráló megjegyzéseknek is. Minden felszólaló szavaiban fellelhető volt a hon-

ismereti mozgalomért, ennek fejlődéséért érzett felelősség, s annak megértése, hogy a múzeum mozgalmáról van szó.

Nem hiszem, hogy újra meg kellene határozni a honismeret fogalmát, tartalmát, mert ez már közismert. A honismereti mozgalom az élet minden területén, minden keretben folyó vagy kialakítható tudatos, általában kollektív tömegpolitikai tevékenység, a helyi kötődés, a nemzeti önismeret-tudat, a szocialista hazafiság és nemzetköziség elmélyítésére, fejlesztésére. Egyaránt része a Hazafias Népfront szocialista nemzeti egységet alakító, hazaszeretetre, közéletiségre nevelő munkájának és a közművelődésnek, benne a múzeumok művelődéspolitikai tevékenységének.

Azokat a kollektívákat, amelyeknek törekvése munkahelyük, lakóterületük, szülőföldjük megismerése, és ebből a célból kutatják, gyűjtik, feldolgozzák - szakszerű irányítással - a társadalom szellemi és tárgyi megnyilatkozásait, emlékeit, ápolják a haladó hagyományokat, gondját viselik a nemzeti értékeknek, megemlékeznek a történelmi évfordulókról stb. - honismereti közösségeknek ismerjük el, még ha ez az elnevezés nevükben nem is szerepel (múzeumbarát- vagy várbarát kör, műemléki albizottság, szocialista brigád, díszítőművészeti szakkör, irodalmi színpad stb.).

A gazda kérdése is tisztázott; a mozgalomnak minden szerv gazdája a maga keretében, vagy szakterületén. Ideológiai irányítója a párt, összefogója, koordinátora országosan és megyéenként is a Hazafias Népfront, illetve az elnökségeik mellett szervezett honismereti bizottság. A múzeumi szervezet is sokat tehet annak érdekében, hogy az összehangoló munka a bizottságokon belül eredményesen folyjék.

A természettudományi szakág fokozottabb bevonását a mozgalomba országosan is kívánatosnak tartjuk. Ezt a célt kívántuk szolgálni a természeti értékek számbavételének kezdeményezésével, a Bolyai János Ünnepszeg megrendezésével és más egyebekkel. A Ter-

mészettudományi Múzeum közreműködésével nagyobb lehetőségeink támadnak a munka bővítésére, elmélyítésére.

A kisgyűjtemények kérdését magam is fontosnak vélem. Az elhangzott javaslatokon túl igen kívánatosnak tartom a kisgyűjtemények nyilvántartásba vételét, tulajdonosaik, kezelőik szakmai képzését, amely a gyűjtés szakszerűségétől a leltározásig, az állagmegóvásig mindent felölel. Ez csak múzeumi tanfolyamokkal és útmutatással érhető el.

A pályázatokkal - a kiírástól a díjazásig - több felszólaló foglalkozott. A problémákat és javaslatokat megvizsgáljuk, s megpróbálunk segíteni.

A tanácskozás a mozgalom kérdéseit nagy megértéssel, valóban honismereti szemlélettel közelítette meg és a mozgalom problémáit sajátjaként vitatta. Ez nagy biztatás, ígéret a mozgalom számára. Az Országos Honismereti Bizottság képviselőjében megköszönöm mind az Önök, mind Verő Gábor elvtárs eddig végzett lelkes munkáját. A tanácskozás végén úgy érzem, hogy a jövőben még inkább támaszkodhatunk múzeumi szövetségeseinkre, munkatársainkra, barátainkra, és az együttműködés újabb nagy eredményeket, fellendülést hoz a mozgalom egészében.

VERŐ GÁBOR: Kedves Elvtársak! Tanácskozásunknak nagy a jelentősége a további munkában. A vitaindító előadás tapasztalatokat foglalt össze, a tanácskozáson tovább szélesedtek idevágó ismereteink, s nem egy felszólaló a napirenden lévő kérdéseket új oldalakról is megvilágította. A Hazafias Népfronton és a Művelődésügyi Minisztériumon kívül megnövekedett az értekezlet valamennyi résztvevőjének felelőssége is, mert elemi követelmény, hogy a problémák, gondok és feladatok, amelyek itt megfogalmazódtak, saját tevékenységük területén mielőbb megoldódjanak.

A honismereti mozgalom mozgalmi tevékenység, tehát problémáit is mozgalmi módszerekkel lehet leginkább megoldani. E tanácskozáson azonban világossá vált az is, hogy néhány intézkedést is

szükséges hozni. Szükséges kidolgozni pl. a rugalmas, de hatékony eszmei és módszertani irányítási rendszert és annak szervezését. Ez a Hazafias Népfront feladata, de ezt a munkát minden más, a mozgalom munkájával érintkező szervnek is segítenie kell. Korszerűsíteniünk kell a pályázati rendszert az itt elhangzott szempontok alapján. Oda kell hatnunk, hogy a múzeumok munkatervében a honismereti mozgalommal való együttműködés - éppen a kölcsönös érdekek alapján - nagy súllyal szerepeljen. Ahhoz, hogy országosan megtaláljuk a legrugalmasabb és leghatékonyabb irányítási formát, a múzeumon belül is meg kell találni a honismereti munka gazdáját, aki - bár a közreműködés alól egyetlen muzeológus sem kaphat felmentést - felelősséggel tartja a kezében ezt a tevékenységet. Nagyon lényeges a helytörténeti gyűjtemények sorsának rendezése azoknak az elveknek az alapján, amelyeket a vita itt kialakított.

Tisztázta azt is a vita, hogy a honismereti mozgalomnak azokat a területeit, amelyek a múzeumi munkával kapcsolatosak, szélesebben kell körvonalazni, mint ahogy az a bevezető előadásban állott. Ismételten hangsúlyozni kell, hogy a történeti munkában - egy pillanatra sem elhanyagolva a múltunkkal való foglalkozást - nagyfokú érzékenységet kell tanúsítani korszakunk kérdései iránt. A honismereti mozgalom nagyon szép feladata az emberek figyelmének ráirányítása mindarra, ami napjainkban történik a gazdasági munka, a kulturális építés terén, de az élet bármely más vonatkozásában is.

Sok kérdésben kísért az adminisztratív megoldások alkalmazására való törekvés. Nem lehet feladatunk most arról vitatkozni, van-e új múzeumi törvényre szükség, vagy nincs? A tapasztalatok azt igazolják, hogy Európában aligha találunk a miénknél jobban megszerkesztett múzeumi jogszabályt. Más kérdés az, hogy alkalmazzuk-e mindig, amikor ez szükséges lenne; aligha, mert a minisztériumhoz törvényes eljárást kérő előterjesztés még nem érkezett. Egyébként a honismereti mozgalom egyik legnagyobb feladata, hogy mindenütt úgy legyen jelen, hogy a műtárgyrombolásokat és a "kalózkodást" meg tudja akadályozni.

A honismereti mozgalom lehetőségeit még sokan kezelik némi bizalmatlansággal, pesszimizmussal; ennek némi jele itt az értekezleten is mutatkozott. Pedig nem lehet leszűkíteni a honismereti munkások tevékenységét az adatgyűjtésekre, mert a honismereti alkotó jellegű tevékenység egyik lényeges öröme, hajtóereje éppen az, hogy helyben alakulhatnak ki a szintézisek is. Ehhez kell bátorítást adni az embereknek! A szemléleteti módnak kell tehát honismereti központúnak lennie! A múzeumok és muzeológusok ezért is segítsenek ebben, mert ez elemi feladatuk, és azért is, mert ha jól halad a munka, semmivel sem pótolható segítséget nyernek a maguk számára is a honismereti mozgalomtól.

GÖNYEI ANTAL: Kedves Elvtársak! Értekezletünkön 25 hozzászólás hangzott el, s ez azt bizonyítja, hogy olyanok voltak jelen, akik ügyüknek érzik a honismereti tevékenységet. Hangsúlyozni szeretném, hogy a honismereti mozgalom: művelődési mozgalom, tehát a jelenlévőknek - és általában az államigazgatásban dolgozóknak - alapvető feladata, hogy munkáját, fejlődését politikai és szakmai eszközökkel segítsék. Mindenfajta mozgalomnak hátráltatója, ha konzervatív vagy arisztokratikus szemlélettel közelednek feléje, vagy ha sorsát bürokratikus eszközökkel intézik. A további munkában ennek veszélyét kell elsősorban elhárítanunk. A magyar múzeumügy az elmúlt két évszázadban mindig is a hazafias felbuzdulásból táplálkozott: múzeumaink sorát tulajdonképpen nem a szakképzett muzeológusok, hanem a társadalom, annak műveltségi igénye hozta létre, a muzeológusok feladata és érdeme a jó szakmai módszerek kialakítása volt. Mai tudományos apparátusunk képesít s ugyanakkor ösztönöz is bennünket arra, hogy a honismereti mozgalomnak a múzeumügy célkitűzéseivel rokon, arra kedvezően visszaható tevékenységében közművelődési, politikai és szakmai jelentőségű irányító szerepet vállaljunk.

Egyik felszólalónk szóvá tette: az itt elhangzottak ne maradjanak csak szavak, s hogy tettekbe is válhassanak, tegyük mindazok számára ismertté, akik a honismereti mozgalom nagy ügyében érdekeltek. A javaslattal egyetértek; törekszünk annak fel-

tételét megteremteni, hogy tanácskozásunk anyaga nagy példányszámban megjelenjen.

Tanácskozásunkat nyugodt, alkotó légkörben tudtuk lefolytatni. Köszönetet mondok mindazoknak, akik ezt előkészítették, megteremtették. Köszönetet mondok valamennyi jelenlévőnek is figyelméért, aktív közreműködéséért. Tanácskozásunkat bezárom.

II.

A tanácskozás előmunkálatai során

készült dolgozatok

A Múzeumi Főosztály a tanácskozás előkészítésének idején felkért néhány, a múzeumi honismereti munkában nagyobb gyakorlattal rendelkező muzeológust tapasztalataiknak írásbafoglalására. A szerzőktől a Főosztály az alábbi kérdésekre várt elsősorban választ:

1. A múzeumok szerepe a honismereti tevékenységben

- a) Melyek a múzeumi szervezet általánosan vállalt feladatai a honismereti mozgalomban?
- b) Hogyan használják fel a múzeumok eszközeit a honismereti mozgalom területi irányításában?
- c) Milyen megbízatásai vannak a múzeumok különböző beosztású munkatársainak a honismereti mozgalomban?

2. A múzeumi honismereti munka tartalmi kérdései

- a) Milyen feladatokat látnak el, ill. milyen munkában vesznek részt, mit végeznek a honismereti mozgalom munkásai a múzeumi propaganda és ismeretterjesztő tevékenység területén?
- b) Hogyan vállalnak részt - mely szakágakban, milyen módszerekkel és milyen foglalkoztatási formában - a múzeumi gyűjtőmunkából a honismereti közösségek?
- c) Milyen segítséget nyújt a honismereti mozgalom a múzeumi munka egyéb területein (nyilvántartás, konzerválás-restaurálás stb.)?

3. A múzeumi honismereti tevékenység szervezeti-módszertani tapasztalatai, a kapcsolattartás rendszere

- a) Milyen formái, szervezeti keretei, milyen módszerbeli megol-

dások alakultak ki a múzeumi honismereti munkában (pl. gyűjtőtábor, leletbejelentő hálózat, szakkör, tárlatvezető csoport stb.)?

b) Mely társadalmi szervekkel, kulturális és gazdasági intézményekkel teremtettek a múzeumok kapcsolatokat a honismereti munka során?

c) Mi jellemzi e kapcsolatok tartalmát és formáit?

d) Milyen munkamegosztás valósul meg a honismereti mozgalom irányításában résztvevő különböző közgyűjtemények és más művelődési intézmények, valamint a Hazafias Népfront szervei, bizottságai közt?

4. A múzeumi honismereti munka társadalmi irányultsága

Mely tevékenységi terület milyen társadalmi rétegekben fejleszthető a legkedvezőbben (tanuló, munkás, paraszti ifjúság, értelmiségiek, ipari munkások, paraszti lakosság)?

5. Az ösztönzés, támogatás, elismerés rendszere, formái

a) Milyen támogatást kapnak a múzeumoktól és más szervektől a múzeumi honismereti munkában résztvevők csoportjai?

b) Milyen módon történik tevékenységük értékelése, elismerése, jutalmazása (kollektív és egyéni)?

c) Milyen támogatásban, elismerésben részesülnek a múzeumok, ill. ezek dolgozói a honismereti munka segítségével kapcsán?

6. A felszabadulás 30. évfordulójának múzeumi feladatai és a honismereti mozgalom

a) Milyen konkrét feladatokat terveznek a múzeumok?

b) Hogyan kapcsolódnak e feladatokhoz a honismereti aktívák?

7. Egyéb észrevételek, javaslatok

+ + +

A következőkben a Múzeumi Főosztályhoz érkezett 7
dolgozatot közöljük. Tájékoztatásul megjegyezzük, hogy
a dolgozatok javarésznél az egyes bekezdések előtt
álló számjelzések a Múzeumi Főosztály által megfogal-
mazott kérdésekre utalnak.

A múzeumok szerepe a honismereti tevékenységben

A honismereti mozgalom országos méretekben való elterjedésénél nagy szerepet játszanak a múzeumok és a múzeumi szakemberek. A kedvtelésként végzett gyűjtőtevékenység mindig alapjául szolgált a tudományos alapon kibontakozó adat- és tárgygyűjtő mozgalomnak. A múzeumokban fokozatosan érvényesülő népművelés társadalmi bázisának kiszélesítésekor szükséges foglalkoznunk a muzeológia és a honismereti mozgalom kapcsolatával, azzal a kérdéssel, milyen szerepet vállaltak eddig a múzeumi szervezetek a honismereti tevékenység segítésében.

A muzeológusok támogatása fokozatosan a szakkörök pedagógiai viszonylatában bontakozott ki. A szakkörök tagjai számára a múzeumok empirikus bázist teremtettek az ismeretszerzés alkotó módon történő elsajátításához. A honismereti szakkörök és a múzeumok kapcsolata a múzeumlátogatások megszervezésében, előadások (speciális, szakmai témájú előadások vagy részkérdések) napirendre tűzésében nyilvánult meg.

A helytörténeti tevékenység kibontakozásával a múzeumok munkatársai a legtöbb esetben lektorálással, tanácsadással segítettek az amatőröket az adatgyűjtésben, az összehordott tényanyag rendszerezésében. A múzeumi szakemberek egy-egy tudományág módszerét, ismeretanyagát juttatták érvényre az integratív szemléletiséget ösztönző honismeretben. A muzeológia hatására fokról-fokra terjedtek a különböző tudományágból származó ismeretek, a honismereti tevékenység elterjedésével is erősödött az interdiszciplináris szemlélet a tudományos ismeretszerzésben. A lektorálásnak egészen új fajtája alakult ki napjainkban: tudomá-

nyos szakemberek szinte társszerzőkként vettek részt az amatőrök friss tényanyagot feldolgozó, honismereti-helytörténeti munkáiban. A múzeumi szakemberek szerepe igen fontos volt az egyes témák vagy tudományágak felé irányításában: a megyékben a honismereti mozgalomban résztvevő muzeológus szakképzettsége, érdeklődési területe lényegében befolyásolta az amatőrök tevékenységi területét. A múzeumi tanácsadás tehát hatott a megyékben kibontakozó ismeretszerző mozgalomra, amelyben a múzeumok személyi állománya és a helyi gazdasági-művelődési adottságok szerint alakultak ki a változatok.

A néprajzi társadalmi gyűjtőmozgalom kapcsolata igen erős volt a múzeumokkal. A néprajz tudománya a felszabadulás előtt is különböző gyűjtőhálózatokra támaszkodott, hogy a recens anyagok rögzítésével rekonstruálni tudja a népi hagyományvilágot. Napjainkig számos módszertani füzet, kérdőív jelent meg, amelyet a mozgalom tagjai leginkább a múzeumok révén tudtak megszerezni.

A néprajzi gyűjtőmunka elősegítette a múzeumok tevékenységét. Gyarapodtak a múltra vonatkozó feljegyzések a nép anyagi és szellemi kultúrájáról, a paraszti hagyományvilág, mint viszonyítási alap a marxista világnézet terjedésével egyre inkább aláhúzta az urbanizáció jelentőségét és ezáltal elvezetett a jelenkortörténet muzeológiájához is.

A hatvanas években hatalmas méretű tárgygyűjtés indult meg a honismereti mozgalom aktivistái körében, gomba módra szaporodtak a falumúzeumok, az iskolai helytörténeti gyűjtemények. Az ilyen jellegű gyűjtemények rendszerezése végett muzeológusok módszertani munkákat jelentettek meg. A honismereti aktivisták alkotó módon, gyakorlatban ismerkedtek meg a muzeológiával. Az életben előforduló gazdag tárgygyűjtések tapasztalatai értékes adalékokkal gazdagították a muzeológia elméletét.

Újabban a muzeológusok esetenként támogatták az üzemi múzeumok, gyártörténeti gyűjtemények létrehozását. Az ilyen legújabbkori tárgygyűjtemények elősegíthetik a termelőüzem gyakorlati célkitűzéseinek megvalósítását, másrészt támogathatják az újkori mu-

zeológia adatgyűjtő munkáját, s a múzeumi népművelő tevékenységének állandó bázisul szolgálnak. Az üzemi újságok több esetben hívták fel a figyelmet a múzeumok kiállításaira.

A néprajzi falumúzeumok, múzeumfaluk, skanzenek gyűjtőmunkálatait hivatásos néprajzkutatók irányították, de ezek a kiemelkedő múzeumi feladatok szintén megerősítették a megyékben tevékenykedő amatőr gyűjtőkkel való kapcsolatokat.

A néprajzi falumúzeumok jövőbeni kihasználása érdekében szükségessé válik a múzeumi népművelés iskolákkal, szocialista brigádokkal, üzemi művelődési körökkel stb. való együttműködése.

A muzeológusok legtöbb esetben bekapcsolódtak a Hazafias Népfront megyei bizottságainak munkájába és a megyei művelődési központok (megyei népművelési tanácsadók) honismereti-helytörténeti tevékenységébe. A múzeumok népművelési szerepe tehát több intézmény, ill. több szerv együttműködésével valósult meg. A többszörös összefogás sikeressége érdekében a megyei művelődési központoknak vagy a HNF megyei bizottságainak bizonyos koordinatív funkciója nyilvánult meg. A jövőben a múzeumi népművelés kibontakozásával olyan konkrét népművelési irányultságra van szükség, amely még jobban elősegíti a múzeumok szoros és folyamatos kapcsolatát a népfrontbizottságokkal és a megyei művelődési központokkal, ill. más kulturális jellegű intézménnyel.

Az amatőr honismereti gyűjtők az ismeretszerzés konkrét gyakorlatában, egy-egy kérdés egzakt megítéléséhez a részletek szakembereit: a specialistákat keresték. A muzeológiai munka differenciálódásával az érdeklődők sok esetben nehezen találták meg a számukra szükséges szakembereket. A múzeumi népművelés feladata ezen a területen egyrészt az, hogy az érdeklődőknek, a múzeumbarátoknak útbaigazítással szolgáljon, másrészt ismertesse a múzeumi szervezet felépítését.

A múzeumok munkatársai az elmúlt évek folyamán bekapcsolódtak a honismereti tanfolyamokba előadások tartásával, de a muzeológusok tervező-tevékenysége némely helyen elsikkadt a gyakorlat-

ban. A jövőben a múzeumi népművelés feladata, hogy a komplex vagy speciális honismereti tanfolyamok tematikájának összeállításában érvényesítsék a múzeumpedagógiai és szakmódszertani szempontokat, valamint az adott múzeum, ill. a múzeumi szervezet érdekeit figyelembe vegyék.

Szaporodnak országszerte a múzeumbaráti körök. Ezek foglalkoznak honismereti tevékenységgel is. Jelentőségük az, hogy az alkotó ismeretszerzés bizonyos fokú spontaneitása szakmai bázison érvényesül bennük. Mivel a múzeumbaráti körökben változnak az ismeretek, szerkezetükben szintén eltérések jelentkezhetnek. A változatokban megjelenő múzeumbaráti körökben tapasztalatok szerint és a helyi igényeknek megfelelően érvényesül a differenciált művelődés dinamizmusa. A jövő feladata, hogy egyes gyakorlati tapasztalatok alapján ki kell dolgozni a múzeumbaráti körök szervezeti útmutatóját a múzeumok népművelési tevékenységét egységesítő célzattal.

A múzeumok a honismereti tevékenység kibontakoztatását változatos eszközökkel segíthetik. Mint említettem, a múltban a múzeumok anyagi segítése közvetett módon érvényesült a honismereti aktivisták irányában. A Hazafias Népfront megyei bizottságai és a megyei művelődési központok által hirdetett pályázatokhoz a múzeumok munkatársai mint zsűritagok, mint előzetes tanácsadók, mint előkészítők hasznosan bekapcsolódtak. A pályázatok alkalmával kiosztott díjak, más jellegű elismerések elősegítették a honismereti mozgalmat, annak egy-egy ágát, támogatták a múzeumok munkáját is. A múzeumi népművelés kibontakozásával az elkövetkezendő időben szükséges, hogy a múzeum ilyen jellegű pályázatok intézményen belül való lebonyolítására, múzeumbaráti körök tagjai által gyűjtött tárgyak kamarakiállítások keretében történő megrendezésére önálló költségvetési alappal rendelkezzen. A múzeum csak így tudja majd a szocialista muzeológiai elveket a gyakorlatban megvalósítani, ill. a múzeumbaráti körök működését alapozni.

A múzeum szükségszerűen hivatalosan organizált intézmény. A korszerű társadalom igényli ezt a kulturális jellegű szervezetet,

amelynek közművelődési funkciójához szükségesek a társadalmi jellegű múzeumbaráti körök organikus egységei. A múzeumi népművelésnek igen szívós munkája révén érhető el, hogy ezek a művelődési egységek valóban működjenek. A jól működő honismereti szakkörök tapasztalatai sokat segíthetnek a múzeumbaráti körök szervezésében, működésében. Ajánlatos, ha a múzeumok felveszik a kapcsolatokat a művelődési házakban működő ismeretszerző-ismeretterjesztő körökkel, amelyek a múzeumok meglátogatását bevezethetik programjukba. Egyesek kapcsolata állandósul a múzeummal, másoké pedig nem. A múzeumi népművelő feladata, hogy a múzeumbaráti kör és az adott múzeum tevékenységét dinamikusan hangolja össze. A honismereti tevékenység segíti a múzeumbaráti körök tagjainak érdeklődését a résztvevők tapasztalata alapján ébren tartani.

A múzeumbaráti kör (erre is a honismereti szakkörök tapasztalatai vezettek el bennünket) a "társadalmi tárlatvezetés" műhelye is lehet. Egy-egy muzeológus részvételével felkészítheti tagjait tárlatvezetésre, várostörténeti idegenvezetésre. A múzeumi népművelőnek ennek az érdekében fel kell vennie a kapcsolatot a megyei művelődési központok honismereti fórumaival, az iskolák igazgatóival, a KISZ megyei bizottságaival, hogy ilyen tanfolyamokon sikeresen tudják előkészíteni az érdeklődőket. Természetesen a múzeum népművelőjének vagy népművelési osztályának kapcsolatot kell tartani ezekkel az aktivistákkal.

A muzeológiai ismeretek terjesztése szükséges a helytörténeti gyűjtemények vezetői számára; a muzeológiai tapasztalatcserék ötleteket adhatnak a múzeumbaráti körök szervezéséhez kisvárosi környezetben, munkások között, különböző társadalmi rétegekben.

A múzeumi-honismereti munka társadalmi rétegezettsége elsősorban a szervező muzeológus egyéniségétől függ. A honismereti szakkör vezetője szabja meg az adott művelődési kör profilját. A résztvevők társadalmi rétegezettsége országos tekintetben nagyon tarka képet mutat, úgyszintén változatos az a témakör, amely iránt a honismereti mozgalom tagjai érdeklődnek.

Az eddigi áttekintések alapján következő témákkal (tématerületekkel) foglalkoznak a honismereti mozgalom résztvevői: néprajz, helytörténet (munkásmozgalom-történet, üzemtörténet, községtörténet, felszabadulástörténet stb.), népnyelv, régészet, irodalmi hagyománygyűjtés. Természetesen ezek csak a főbb tématerületeket jelentik a honismereti mozgalomban; elvétve pl. a szociológia is felmerül, de nem általános. Az érdeklődés szerinti megoszlás jellemzését az nehezíti meg, hogy minden megye sajátos jelleggel rendelkezik. Az érdeklődési területek iránti szabad megnyilvánulási lehetőség biztosítja a honismeretben a művelődés során, az emberben megnyilvánuló feszültségfeloldó hatás érvényesülését. Pl. Vas megyében nagyon sok az egyéni néprajzi gyűjtő, ezután következik a helytörténet, az ezek iránt érdeklődők szakkörökbe tömörülnek. Baranya megyében a honismereti szakkörvezetők kizárólag falutörténet írásán munkálkodnak. Békés megyében uralkodó a helytörténet iránt megnyilvánuló érdeklődés. Pest megye a krónikairó mozgalom egyik legerősebb területe. Bács-Kiskun megyében minden településen van krónika. Borsod-Abaúj-Zemplén megyét a történelem egyes ágaiban megnyilvánuló specializáció jellemzi: az aktivisták foglalkoznak tsz-történettel, gyár-történettel, a borkultúra történetével, várostörténettel, a munkáskultúra történetével. A múzeumi népművelésnek a megyei művelődési központok, a HNF megyei bizottságok segítségével fel kell tárnia a konkrét helyzetet a honismereti mozgalom területén, meg kell állapítani a honismereti tevékenység megyei jellegét, hogy feladatait a helyi körülményeknek és táji adottságoknak megfelelően helyesen tudja meghatározni.

DÖMÖTÖR ÁKOS

A megyei múzeumi szervezetek és a honismereti mozgalom

1/a - A különböző múzeumi szervezetek feladatai a honismereti mozgalomban egyáltalán nem nevezhetők általánosnak, s legfőképpen nem tipizálhatók. Erre vonatkozó tapasztalataim leginkább két, egymástól távoleső dunántúli megye gyakorlatából táplálkoznak. Baranya és Vas esetében egyaránt tapasztalható, hogy a múzeumok honismereti mozgalommal kapcsolatos feladata igen lazán meghatározott. A Hazafias Népfront, mint a mozgalom gazdája, pl. Baranyában csak elvben hangsúlyozta a múzeumokra támaszkodás szükségességét, így az együttműködés intézményes formái itt nem is alakultak ki. Vas megyében e tekintetben jobb a helyzet; itt - feltehetően a mozgalom irányítóinak és a múzeumok munkatársainak jobb egyetértése révén - határozottabban kialakult az "intézményi feladatkör": a mozgalom sajátosságainak tiszteletben tartásával a szaktanácsadói tevékenységben testesül meg.

A Savaria Múzeum néprajzos, helytörténész és természettudományos muzeológusai rendszeresen részt vesznek a Népfront megyei és járási Honismereti Bizottságainak munkájában, szakmailag segítik a honismereti kiadványok szerkesztését. A természet- és környezetvédelem terén a mozgalom irányítását a Népfront keretein belül muzeológus látja el. A múzeum rendszeresen biztosít konzultációs lehetőséget a honismereti mozgalom munkásainak, és intézményi feladatként tartja kezében a különböző néprajzi és helytörténeti pályázatok szakmai elbírálását és osztályozását. Mindebből érzékelhető, hogy a feladatok jórésze inkább a szakemberek személyein keresztül teljesül, indirekt módon tekinthetők csak intézményi teljesítménynek. Az intézményi feladatoknak

minősülő tevékenység (pl. szakmai közreműködés, előadások, tanácsadás a különböző szintű honismereti tanfolyamokon stb.) tehát inkább az illetékes Népfront Bizottságokban és nem a honismereti mozgalom aktív egységeiben realizálódik.

Javaslat: - Mivel a mozgalom irányításának múzeumi kézbe vételére a jelenlegi intézmény-hálózat sem létszámát tekintve, sem technikai felszereltsége miatt nem alkalmas, a közvetett irányítás fejlesztése a járható út. Ki kell dolgozni a Hazafias Népfront és a megyei múzeumok kapcsolatának egységes formáit, úgy, hogy azok a múzeumok működésében kötött formákká válhassanak. A fokozatosan kiépülő múzeumi nevelési és propaganda csoportok feladatává kell tenni a mozgalom aktív egységeivel (szakkörök, iskolák, falugyűjtemények) való kapcsolattartást.

1/b - A területi irányításban a sajátos múzeumi eszközök felhasználása erősen összefügg az intézményi feladatok témájával. Vas megyében különösen a hálózat kis múzeumai fejtenek ki jelentős tevékenységet a honismereti mozgalomban, támogatják azt sajátos, sokszor igen provinciális eszközeikkel. Jánosháza, Körmen, Vasvár esetében a nyugdíjas, tiszteletdíjas tanár-múzeumvezető egyben a járási honismereti tevékenység irányítója és mozgatója is. Így a kismúzeum eszközei, helysége és gyűjteménye közvetlenül a mozgalom rendelkezésére áll, annak természetes központja. E múzeumok esetében a legszorosabb a művelődési házak honismereti munkájával való kapcsolat. Szervezeti-személyi összefonódás a kapcsolat mozgatórugója. Kétségtelen tény, hogy ez a nem minden vonatkozásában pozitív kontaktus a kismúzeumok "szakszerűtlenségéből", "falusi jellegéből" adódik. E kis intézmények gyorsuló fejlődése, igazi múzeumszerű üzemelésének kialakulása tehát nem a múzeum és mozgalom "patriarchális" együttműködésének irányába hat. Ennek az ellentmondásnak feloldását ma még nem lehet elérni.

1/c - A múzeumi munkatársak honismereti mozgalmi megbízatásai a fenti a)-b) alpontok kérdéseivel további összefüggést mutat-

nak. Az intézményes tevékenység - mint utaltam rá - igen laza. Ide sorolhatók a bizottsági munkákban résztvevők (főleg néprajzos és helytörténész) megbízatásai, a különböző tanfolyamvezetési és közreműködési munkák, táborvezetések (pl. a nagygeresdi falumúzeum vezetőjének ilyen munkája, megyei szinten, évek óta). Ide sorolható a nem muzeológus kismúzeum-vezetők már említett vezető szerepe az adott község vagy járás honismereti mozgalmában is. Ezeken túl a muzeológusok honismereti megbízatásai elsősorban a szakkörvezetésre terjednek ki; a szakkörökben megfelelő, specializált szakkörök (természetbarátok köre, népdalkör, néprajzi szakkör, várbaráti szakkör) vezetését vállalják. Ez a tendencia helyesnek ítélnélhető, mert a szakkörökben folyó tevékenység így hasznot hoz a múzeum-tudományoknak is. A muzeológus irányító szerepe viszont nem gátja egyéb társadalmi - pl. községpolitikai - érdekek érvényesülésének a szakkör munkájában. Évekkel ezelőtt Pécsváradon működött egy várbaráti kör, amely ilyen specializált érdeklődésű csoport számára alakult; régész muzeológus vezette. Az eleinte kizárólagosan régészeti-történeti irányban működő szakkör azonban igen hamar a község jóértelemben vett lokálpatriótáinak fóruma lett, s érdeklődését mindenre kiterjesztette, ami a nagymúltú község jelenét és jövőjét illeti. A kibővült érdeklődés és tevékenység következtében a község új nevet adott a csoportosulásnak: "jó emberek tanácsának" nevezte el a szakkört. (A kérdés tartalmi, községpolitikai vonatkozásaira a 3/b pontban még visszatérek.)

2/a - A múzeumi propaganda és ismeretterjesztés területén is elsősorban azok a honismereti szakkörök, illetve csoportok képesek hatásos munkát végezni, amelyek rendszeres kapcsolatban állanak a területi múzeumokkal, vagy vezetésüket muzeológus látja el. Baranyából és Vasból egyaránt több példát lehet említeni e tevékenységre. A múzeumok propaganda-anyagai, plakátjai, meghívói a közvetlen kapcsolatokat tartó körökön keresztül gyorsabban eljutnak az iskolákba, üzemekbe, vagy pl. a falusi értelmiség otthonaiba. A honismereti csoportok munkája e téren a múzeumok számára igen nagy hasznot hajt.

Javaslat: - A múzeumok nevelési és propaganda csoportjai rendszeresen lássák el a megye valamennyi szakkörét, honismereti vezetőjét, aktivistáját múzeumi propaganda- anyaggal és más tájékoztatással. Egyes megyékben jó szolgálatot tesznek a havonta készülő, egyszerű formában sokszorosított múzeumi híradók és tájékoztatók. Ezek országos meghonosítása és honismereti vonatkozásban is célirányos terjesztése jelentős eredményt hozhat a múzeumi propagandában. Terjesztésüket különösen olyan közegek felé kell megszervezni, amelyek a direkt múzeumi ismeretterjesztés hatósugarából jelenleg még kiesnek.

2/b - A múzeumi szakmai munka területén igen sok - eltérő intenzitású - formáját ismerjük a honismereti közösségek segítségnyújtásának. Közismert tény, hogy a mozgalomban tevékenykedők közül kerülnek ki a legjobb néprajzi társadalmi gyűjtők és régészeti leletbejelentők. E két területen a legáltalánosabb is a honismereti mozgalom múzeumok számára nyújtott szakmai segítsége. A segítségnyújtás gyakorlati kivitelezése és formai variációi igen különbözőek: múzeumi szakember által vezetett szakkörök hosszú távra tervezett szisztematikus részvétele a régészeti topográfia munkáiban, szakember által irányított koncentrált néprajzi gyűjtések, földrajzi névgyűjtések, népi-építészeti kataszteri gyűjtések, megtervezett és irányított falu fényképezés stb.

Javaslat: - Igazodva a helyi speciális lehetőségekhez megynként ki kell dolgozni azoknak a szakmai feladatoknak a címlistáját, amelyekben a mozgalom csoportjai a múzeumi kutatást, anyaggyűjtést segíthetik. A témajegyzékek annotálása is szükséges, hogy a munkák elvégzésének legjobb gyakorlatát és szakszerű formáit közvetve is megismerjék a segítő partnerek. Tovább kell bővíteni a múzeumi irányítású minta-bemutatók szervezését a különböző honismereti tanfolyamokon a helyes gyűjtés mind szélesebb körű megismertetésére.

2/c - A múzeumi munka nyilvántartási, restaurálási-konzerválási területein a honismereti mozgalom közvetlen segítségére nincs tapasztalatom. A különböző helyszíneken álló történeti és népi műemlékek állagának biztosításánál azonban látom a segítségnyújtás lehetőségét (várromok, rom-templomok, régi temetők felügyelete és gondozása, emlékhelyek ápolása, falusi lakóházak, gazdasági épületek és népi-ipari emlékek védelme, gondozása, múzeumi bejelentése stb.).

3/a - A múzeumi vonatkozású honismereti munka formái és szervezeti keretei között már említést tettem a szakkörökről, azok közvetlen és közvetett irányításáról, a néprajzi társadalmi gyűjtés és a régészeti leletbejelentő hálózat megszervezéséről. Ezek a formák országosan ismertek. Baranyai tapasztalataim alapján szükségesnek tartom egy kevésbé ismert tevékenységre is a figyelmet felhívni. Az egyik pécsi középiskola honismereti szakköre különös, a múzeumi munkához szorosan kapcsolódó feladatot vállalt. Jelentős gondot okoz mindenhol a különböző állandó kiállításokban nyújtható, elsősorban ifjúsági csoportok részéről igényelt tárlatvezetések rendszeres teljesítése. Az említett gimnáziumi szakkör számára feldolgoztuk a pécsi régészeti kiállítást, különböző korosztályok, iskolatípusok vezetéséhez. A csoport tagjai szabályos szolgáltatásként a hét bizonyos délutánjain differenciált iskolai, illetve ifjúsági tárlatvezető tevékenységet biztosítottak az érkező csoportoknak.

Javaslat: - Iskolai szakkörök számára - együttműködve az iskolák KISZ alapszervezeteivel és az iskolavezetéssel - a múzeumok honismereti munkatémaként ajánlják fel a tárlatvezető tevékenység ellátását. A múzeumok készítsék el írásban az állandó kiállítások feldolgozását az ifjúsági tárlatvezetés számára és annak anyagát a munkavállaló csoportoknak tanfolyamokon tanítsák meg.

3/b - A különböző társadalmi és kulturális szervekkel, valamint gazdasági intézményekkel való kapcsolattartásra ismét baranyai példát hozhatok fel. A pécsváradi Várbaráti Kör készítette el a

helyi termelőszövetkezet történetének, tevékenységének feldolgozását. A hagyományos TSZ történetek sémáitól eltérően a munka célja az volt, hogy a tagok emlékezésein keresztül 20 esztendő távlatában megkeresse az új gazdasági formában élők életének változásait, jelentős hanganyag bizonyító erejével igazolja a paraszti társadalom konszolidálódásának megváltozhatatlan tényét egy adott földrajzi ponton. E munkához a TSZ vezetősége minden támogatást megadott, de ezen túlmenően segítséget nyújtott egy kiállítás megrendezéséhez is, sőt, ún. "történelmi est" keretében is kamatoztatta a munka erkölcsi, pszichikai értékeit.

A községi tanácsokkal való együttműködésre egy Vas megyei példát említek: Nick községben a honismereti szakkör jelentős gyűjtést végzett az elmúlt években. A gyűjtemény sorsa tipikus módon: a szakkörvezető személyének változása következtében bizonytalanná vált. A Megyei Múzeumi Igazgatóságnak a Községi Tanáccsal olyan megállapodást sikerült kötnie, hogy a gyűjteményt egy használaton kívüli iskola helyiségében helyezik el, mégpedig a múzeum segítségével kiállítászerű elrendezésben, anyaga a Savaria Múzeum leltárába kerül. A gyűjtemény most mint a Savaria Múzeum kihelyezett részlege a Községi Tanács VB közvetlen felügyeletével és biztosítékával szolgálja a közművelődést. Ezt a példát egyrészt intézményi kapcsolatok lehetséges útjaként, másrészt a gomba módra elszaporodott falusi gyűjtemények helyzetének jogi rendezéséhez mintaként is említettem.

3/c - A múzeum és a honismereti mozgalom kapcsolatának alakulásában területenként változóan meghatározó szerepet játszanak a személyes kapcsolatok. Az együttműködés formáinak és tartalmának sokrétűsége és mélysége a honismereti mozgalom helyi vezetői és aktivistái múzeummal szembeni helyes szemléletének és a területi múzeumok rugalmas, nem lekezelő, segítőkész magatartásának függvénye.

3/d - A honismereti mozgalom irányításában a kulturális intézmények és a társadalmi szervek közötti munkamegosztás - lényegében a hatáskörök rendeződése - még folyamatban van. Vas me-

gyében általában a Hazafias Népfront részéről jelentkezik a nagyobb kezdeményezőkézség, s ez a múzeumok felé is érvényesül. Ezt a magam részéről mindaddig helyesnek is tartom, amíg a múzeum aktivitása - nevelési és propaganda csoportja kifejlesztésével - e téren is felerősödhet. A múzeumnál aktívabb kezdeményező jelenleg a Megyei Művelődési Központ is, amely azonban munkájában szintén épít a múzeumok tárgyi és személyi lehetőségeire.

Javaslat: - Ki kell dolgozni a honismereti mozgalmat irányító Hazafias Népfront és a múzeumok kapcsolatának formáit és kereteit, mégpedig olyan módon, hogy az előírások és irányelvek valamennyi megyében alkalmazhatók legyenek. E munkát a Hazafias Népfront által összehívott előkészítő bizottságra kell bízni.

4. - A múzeumi összefüggésű honismereti tevékenység egyes, jól körvonalazott érdeklődésű rétegcsoportok körében népszerűsíthető a legjobban. A magunk munkájában ezt a tapasztalatot - egyebek mellett - a következők szerint is érvényesítjük: A múzeumok állandó kiállításairól készülő ún. "tankönyvkiegészítők" segítségével növeljük a tanuló ifjúság, illetve az iskolai honismereti szakkörök aktivitását a múzeumi kultúra terjesztésében (ld. pl.: ifjúsági tárlatvezető szolgálat). A Derkovits jubileumi év keretében és a Derkovits Gyula nevét viselő szocialista brigádok bevonásával fokozzuk az ipari munkásság rendszeres múzeumlátogatását, képzőművészeti kiállítás-sorozataink segítségével tudatosan műveljük e réteg látáskultúrájának fejlesztését. A Megyei Úttörő Szövetséggel közösen - különös tekintettel az ifjúsági honismereti szakkörökre - ifjúsági pályázatot hirdettünk a lakóhelyismeret témakörből. Gyakran részt veszünk falugyűléseken, falusi értelmiségi találkozókön, ahol múzeumi ismeretek népszerűsítése mellett kedvezően hathatunk a mozgalom múzeumi szempontú tevékenységének szakszerűségére is.

5/a - A múzeumi tevékenységben résztvevő honismereti csoportok és aktivisták munkáját eddig a következőkkel tudtuk támogatni:

rendszeres szakági konzultációk,
a múzeum szakkönyvtárának és adattárainak használata,
előadások a múzeumban és a mozgalom legkülönbözőbb hely-
színein,
szakmai bemutatók néprajzi és régészeti gyűjtők számára,
gyűjteményszemlék, anyagmeghatározás, kisebb mértékű res-
taurálások elvégzése,
honismereti írások lektorálása, elbírálása.

5/b - A múzeumi érdekű honismereti tevékenység elismerése és jutalmazása esetünkben anyagi nehézségekkel jár. A múzeumi költ-
ségvetés csupán a pályázati díjak összegét irányozza elő; ebből
egyéni és csoportos győztesek egyaránt részesednek. Kialakult
gyakorlatunk viszont a jól dolgozó szakkörök és egyének kiadvá-
nyokkal való megjutalmazása, számukra megyei múzeumi belépők
adományozása. Egy-egy esetben elképzelhető múzeumi kirándulások
szervezése is a jól dolgozó kisebb csoportok számára. Nagyobb
értékű múzeumi tárgyak beszolgáltatásakor vagy bejelentésekor
élünk a költségvetésünkben biztosított lehetőséggel: megfelelő
jutalomösszeget fizetünk ki.

Javaslat: - Keretet kell biztosítani a múzeum számára dol-
gozó csoportok és egyének anyagi megjutalmazásához. E mel-
lett rendszeresíteni kell olyan múzeumi emléklapot vagy
plakettet (esetleg mindkettőt), amellyel - az egész ország-
ban meghatározott időpontban és ünnepség keretében (pl. a
Múzeumi Hónapok megnyitásein) - a legjobb honismereti mun-
kásokat jutalmazni lehet.

5/c - Az elmúlt évtizedben a Hazafias Népfront kezdeményezésé-
re több alkalommal kaptak muzeológusok Szocialista Kultúráért
kitüntetést honismereti tevékenységük elismeréseként. Ezt meg-
haladó további tapasztalataim nincsenek.

6/a - A felszabadulási jubileum jegyében végezzük a szombathe-
lyi II. Ipari Textil Biennálé megrendezését.

6/b - Az előbbi rendezvény kiemelt múzeumi feladat, fontos ipari és társadalmi érdekeltségű, tehát különösen a munkásosztály vonatkozásában honismereti jelentőséggel bír. Közismert, hogy a magyar textilipart Vas megye jelentős súllyal képviseli. Törekvésünk, hogy a lakástextileket és öltözködési alapanyagokat bemutató reprezentatív tárlat valamennyi Vas megyei textilgyár számára is esemény legyen. A szocialista brigádok nagyarányú mozgósítását tervezzük e két hónapig látható kiállításra és számukra speciális tanácsadást és különböző más múzeumi szolgáltatásokat is biztosítunk.

BÁNDI GÁBOR

Múzeum és honismeret — a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei helyzet —

1/a - A honismereti mozgalom és a múzeumok kapcsolata a megye területén - immár 15 éve jelentős hagyományokat teremtő múltra tekinthet vissza. A múzeumokban megpezszdült honismereti munka az 1950-es évek végén indult el, s összefüggésben van sok egyéb vonatkozás mellett a személyi állomány jelentős fejlesztésével. A múzeumok tevékenysége iránti fokozódó elvárások ugyan sohasem fogalmazódtak meg kötelező érvénnyel olyanképpen, hogy a honismereti munka a muzeológusok feladata, múzeumaink munkatársai azonban sohasem tudták, s nem is akarták magukat ezen elvárásoktól függetleníteni.

Múzeumaink honismereti munkájának iránya három fő területre terjedt ki, amelyet minden esetben a múzeumi dolgozók egyéni érdeklődése, irányultsága színezt. Szerepet vállalt a megyei múzeumi szervezet - Lajos Árpád révén - a népi-művészeti tömegmozgalmak (hímezőművészet, népdalkörök, gyermekjátékokat ápoló, tanuló gyermekcsoportok stb.) irányításában. Az 1950-es évek második felétől hosszú és kitartó szervező munkával Bodgál Ferenc épített ki egy nagyszámú honismereti-néprajzi gyűjtőhálózatot, amelynek eredményei országosan is figyelemre méltóak. Az egyéni gyűjtők s az egymás után szép számban megalakuló néprajzi szakkörök mögött komoly és eredményes kutatómunka és a jövő számára erőtartalék van. Fontos szerepük van a múzeumokhoz kötődő honismereti tevékenységben a múzeubaráti köröknek. Területünkön más múzeumi szervezetek nyomán - az 1960-as évek elején indul meg a baráti körök szervezése, amelyek egyre szaporodó számban, egyre helyesebb és hatékonyabb tevékenységi irányban működnek. E múzeubaráti mozgalom tömegbázisa elsősorban a

diák, értelmiségi és alkalmazott rétegben van, kisebb számú a munkásság és a parasztság részvétele. Van azonban a vidéknek két olyan múzeumbaráti köre, melynek tagjai elsősorban munkások, illetve parasztság (Ózdön és Kelemér-Gömörszőlőson). Különösen Ózdön alakult példamutatóan a múzeumbaráti kör tevékenysége. A városnak hosszú ideig nem volt múzeuma (napjainkban is "csupán" egy gyártörténeti bemutatóterme, s egy kohászati eszközök szabadtéri bemutatója van, s a múlt emlékeit feltáró és megőrző szándék létrehozott ott egy olyan kört - a megyei múzeumbaráti körön belül - amely szekciókra oszolva folytatott és folytat munkát a város régészeti, településtörténeti, néprajzi és gyártörténeti emlékeinek megmentéséért. Tagjai jórészt munkások, kiegészülve néhány értelmiséggel. Az az egészséges és tennivágyó lokálpatrióta szellem azonban, amely ezeket a munkásokat áthatja, más területeinkre kevésbé jellemző.

Meg kell állapítanunk - s ebből egyértelműen következik a javaslat is - hogy a múzeumok honismereti tevékenysége sokirányú, de a társadalomnak csupán bizonyos rétegeit, kevés tagját érintette és érinti. A jövőben arra kell törekedni - különösen ha sikerül közművelődési csoportok munkábaállításával a tárgyi feltételeket ehhez meg is teremteni -, hogy a múzeumok honismereti tevékenysége igyekezzen a társadalom osztályait, elsősorban a munkásosztályt, s más rétegeket minél szélesebben hatókörébe vonni, akár olyan "áron" is, hogy tevékenységének egyes ágait jobb kooperáció révén más intézmények lássák el. (Csak példaként: a művészeti tömegmozgalmak összefogása tulajdonképpen a megyei tanácsok művelődésügyi osztályainak és a megyei művelődési központoknak elsődleges feladata.)

l/b - A megye területén az elmúlt 15-20 év alatt megközelítően ötven helyütt alakult ki jelentősebb múzeumi jellegű tárgyi gyűjtemény. Az esetek egy részében a megyei múzeumi szervezet tud ezeknek a gyűjteményeknek a létezéséről; konzultáció és látogatások révén igyekszik oda hatni, hogy nyilvántartásuk az alapvető követelményeknek megfeleljen. Különösen sok - főként néprajzi és helytörténeti jellegű - gyűjtemény jött létre a te-

rület iskoláiban. Példaként hadd idézzem az ózdi József A. Gimnázium, a miskolci 6. számú Ált. Iskola, vagy a mezőkövesdi Földes F. Kollégium néprajzi gyűjteményét. A tárgyi gyűjtemények létrehozói általában eljutnak a gyűjtemények összehordlásáig, a szakszerű kezelés, tárolás, nyilvántartás és a műtárgy biztonságára terén azonban általában nagy hiányosságok vannak. E téren a tanácsi szervek és intézmények segítségével alapos felmérő munkára és a gyűjteményi előírások következetes végrehajtására van szükség.

Úgy vélem azonban, hogy ez a gond nem regionális, hanem jellemzi az egész ország területét, s ily módon - javaslom - központi intézkedéssel kellene a rendcsinálást megindítani. E kisebb gyűjtemények számára indokolt lenne kidolgozni egy egyszerűsített nyilvántartási formát, amelynek alapvető előírásait meg kellene követelni az állami tulajdonban lévő gyűjtemények gazdáitól.

A honismereti kutatások eredményeinek publikálása terén vidékünkön sokat tett a Herman Ottó Múzeum. Az évente rendszeresen pályázó honismereti kutatók közül többen eljutottak oda, hogy a múzeum évkönyvében publikáljanak (Saád Andor, Joó Tibor, Nagy Géza, Bartha István stb.). Rendelkezik emellett a múzeum egy olyan kiadványtípussal is (Herman Ottó Múzeum Közleményei), amely évente megjelenő számaival kifejezetten a honismereti kutatók felé fordul. Egyik célja az, hogy számukra adjon rövid közlések formájában hírt a terület legújabb kutatási eredményeiről, másik pedig, hogy rendszeresen helyet adjon, publikálási lehetőséget biztosítson a honismereti kutatóknak. A periodika egyik rovata a vidék közművelődési életéről, honismereti szakköreinek munkájáról, kiállításokról számol be. Mindemellett a Megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya több más szerv támogatásával megtalálta a lehetőségét annak is, hogy a honismereti, néprajzi pályázatok legjobb dolgozatait külön kötetekben megjelentesse. 1966-ban Bodgál Ferenc szerkesztésében jelent meg a "Borsod megye népi hagyományai" című - több mint negyven pályamunkát, vagy pályamunka-részletet tartalmazó - kötet, amelyet 1974-ben egy újabb válogatás követ. Dobrossy István szerkeszté-

sében jelenik meg a "Foglalkozások - életmódok" című, egyéni gyűjtők és szakkörök munkáit tartalmazó kötet, melyben az utóbbi évek munkáséletmóddal, parasztéletmóddal és a kétlakiak életviszonyaival foglalkozó pályázatait kaptak helyet.

Az iskolai szakkörök és honismereti körök közül többen múzeumi támogatással lehetőséget teremtettek az önálló publikálásra is. Az utóbbi években önálló gyűjteményes kötetekkel jelentkezett a mezőkövesdi kollégiumi szakkör (Zupkó Béla), a miskolci 1. számú Szakközépiskola szakköre (Bartha László), a miskolci Földes Gimnázium szakköre (Máday Gyula), a sátoraljaújhelyi gimnáziumi szakkör (Kováts Dániel), a karcsai általános iskolai szakkör (Nagy Géza), s az ózdi Honismereti Kör (szerk. Czakó Gyula) is. A Herman Ottó Múzeum dolgozói lektorálták, segítették e kötetek megjelenését. Említést kell emellett tenni olyan publikációs vállalkozásokról is, amelyek vadhajtasai a honismereti mozgalomnak. Negatív példaként kell idézni a nagy anyagi és erkölcsi áldozattal létrehozott "Hernádmenti táj, Hernádmenti emberek" című, Encsen 1970-ben megjelent kötetet, amely hibás szerkesztői elveivel, kritika nélküli írásaival egy több tíz évvel elmaradt tudományos (?) vagy szépírói (?) szintet képvisel.

A Herman Ottó Múzeum néprajzi gyűjteménye - jórészt Lajos Árpád gyűjtőmunkája révén - rendelkezik jelentős népzenei és népijáték-anyaggal. Ebből az anyagból az elmúlt évek folyamán nagyon sokan merítettek Lajos Árpád segítségével a terület népdalkincsét ápoló "Röpülj páva" körök, iskolai, sőt óvodai csoportok. A múzeumok hímzett és szőtt textíliái pedig mindig rendelkezésére álltak a népi motívumokat újrateemtő hímző szakköröknek.

Értékelésképpen meg kell állapítanunk, hogy a megyei múzeumi szervezet az elmúlt években nem tudott teljesen megfelelni az állandó konzultáció kívánalmainak. Az ugyanis nem lehet elegendő, hogy a felmerülő, s múzeumhoz eljutó problémákban segíteni tud, hanem a terület gyakori bejárásával a helyszíneken lenne optimális a sokszor önmagát eleve elszigetelő kezdeményezéseket felkarolni, gondokon segíteni. A publikálás terén elegendő lehetőséggel rendelkezik Borsod. A legtöbbször rotaprintes eljá-

rással megjelenő helytörténeti kötetek azonban sokszor a Megyei Tanács igazgatási osztályának engedélyével jelennek meg, így néha nincsen biztosítva megfelelő lektorálásuk.

Javaslatul: a honismereti munka igazgatási irányítása nem eléggé koordinált a megyei és járási tanácsi hivatali szinteken. A megyei múzeum azonban hatékonyabban segíthetné oly módon e tevékenység szakmai irányítását, hogy egy muzeológus munkatársát - gyűjteményi feladatok alól részben felmentve - a honismereti mozgalom és a múzeum intenzívebb kapcsolattartásával bízná meg. A honismereti kiadványok esetében pedig szigorítani kellene a lektorálás módját. Csak szakmai lektor véleménye alapján kellene kiadói engedélyt adni, s minden honismereti jellegű kiadvány fusson keresztül a Kiadói Főigazgatóság kezén.

l/c - Az elmúlt 15 év alatt a megye múzeumainak dolgozói a honismereti mozgalom különböző posztjain vállaltak társadalmi funkciót (elnöki tisztt a HNF Borsod megyei Bizottsága Honismereti Szakbizottságában, honismereti szakreferensi megbízatás a Megyei Művelődési Központnál, titkári teendők a Megyei Múzeumbaráti Körnél, elnöki tisztt a TIT Néprajzi Szakosztályánál). E funkciók mellett több tudományos társulati csoport vezetőségi tagjai kerültek ki a múzeumokból. Példaként a Magyar Történelmi Társulat Megyei Csoportját, a TIT Történelmi Szakosztályát említhetjük, de dolgoznak múzeumi munkatársak a Borsodi Szemle és a Borsodi Történelmi Évkönyv szerkesztőbizottságában is.

A néhány évi tapasztalat alapján elmondhatjuk, hogy optimális helyzet az, amikor egyetlen ember kezébe fut össze minden szál a honismereti munka különböző területein. Láttuk, milyen kedvező adottságokat teremtett az a lehetőség, hogy pl. Bodgál Ferenc 1968-tól 1972-ig egyszerre irányította és szervezte a Hazafias Népfrent, a megyei művelődési központ és részben a múzeum honismereti tevékenységét. 1972 óta - ezt meg kell mondani - bizonyos mértékig elszigetelődtek egymástól a kezdeményezések, nincs meg a megfelelő koordináció az egyes szervezetek és intézmények között.

A további munka jobb koordinálása céljából azt javasolhatjuk, hogy a Hazafias Népfront megyei szervezetei határozottabban fogják kézbe a területükön folyó honismereti munkát, jobban szervezzék és gazdálkodjanak a honismereti mozgalom lehetőségeivel.

2/a - A honismereti közösségek aktív tagjai a múzeumok ismeretterjesztő munkájában vállalnak jelentős szerepet Borsodban. Nem kis számú publikációik révén állandó szereplők a múzeumok nagyközönségnek szánt kiadványaiban. A múzeubaráti kör központi vezetősége, al csoportjainak vezető testülete tervezi meg az évről évre megrendezett múzeumi témájú előadásorozatot, amelyekben gyakran szerepelnek éppen körüli tagok is, akik saját honismereti kutatásaik eredményeiről adnak számot.

Előfordult az is, hogy honismereti munkások voltak a muzeológusok segítségére vándorkiállítások forgalmazásánál. Példaként az 1972-73-ban mintegy húsz helyen bemutatott "Borsod megye őskora" című kiállítást említhetem, amely útjának megtervezésénél figyelembe vettük, előnyben részesítettük a honismereti mozgalom jó eredményeket felmutató területi gócpontjait. A kiállítás összeszerelésében, őrzésében honismereti aktívák vettek részt.

Mindemellett meg kell állapítanunk azt is, hogy a múzeumok propaganda munkájának segítésére nem tudta a megyei múzeumi szervezet a honismereti aktívákat megfelelően mozgósítani. E tevékenységi forma Miskolcon a közeli jövőben fejleszthető, hiszen októberben megnyílik a Herman Ottó Múzeum új állandó kiállítása, s vele egyidőben az újonnan kialakított időszakos kiállító tér. A jövőben a múzeum jobban tud funkciójának megfelelni, mert újra megindulhat a vendégforgalom a múzeumban. A kiállítás nélkül eltöltött hosszú idő bizonyos mértékig kikapcsolta az intézményt a terület kulturális életéből, lazábbá vált az intézmény kapcsolata a nagyközönséggel, amely kapcsolat helyreállítása, intenzívvé tétele csakis a honismereti aktívák erőteljes segítésével, a múzeum propagandamunkájába történő bevonásával valósítható meg.

2/b - A honismereti közösségek a megye területén elsősorban a régészeti, helytörténeti, legújabbkori történeti, néprajzi és irodalomtörténeti gyűjtőmunkába kapcsolódtak be az elmúlt évek során.

A régészek számára elsősorban az ásatásokon való munkavégzéssel segítenek a honismereti aktívák. 1973-ban Kazincbarcikán a Borsodi Vegyi Kombinát egyik szocialista brigádja önkéntes felajánlással végzett munkát egy középkori vasolvasztó-massa és környéke megkutatásánál és kiemelésénél. A miskolci tapolcai barlang területét pedig a Diósgyőri VTK birkózó szakosztálya segítségével ásta meg a múzeum régésze. Ezek az alkalmak nem csupán a végzett fizikai munka miatt értékesek, hanem azon ismeretek miatt is, amelyekkel az önkéntes vállalkozók a végzett munka során a régészek segítségével lettek gazdagabbak. Mindezek bizonyítják, hogy a honismereti mozgalomnak milyen hatalmas erőtartalékai vannak, s ezek aktivizálására a jövőben mindig törekedni kell. Ugyancsak a régészek számára nyújt segítséget pl. az ózdi múzeumbaráti-honismereti kör régész szakcsoportja, amely rendszeresen elvégzi a város és közvetlen környéke terepbejárását, erről jelentést készít a múzeumnak és a leleteket pontos adatokkal eljuttatja a Herman Ottó Múzeumhoz.

A helytörténeti és néprajzi gyűjtőmunkából elsősorban oly módon veszik ki a honismereti aktívák részüket, hogy jelentik a múzeumnak az általuk fellelt muzeális emlékeket, néhány múzeumhoz közel álló aktíva pedig célgyűjtések előkészítésében segítkezik.

A legújabbkori történeti gyűjtés terén nagy társadalmi-honismereti segítséget kap az ózdi Gyártörténeti Gyűjtemény. A gyűjtemény és a gyár szocialista brigádjai között szoros kontaktus van, amit a segítségnyújtás széles skálája is mutat. A gyár selejtező bizottságának tagja a honismereti kör titkára, s ezen a réven állandó tudomása van a gyár területén a termelésből kivont régi gépekről. A technikatörténeti értékkel bíró gépeket a selejtezés után a gyár szocialista brigádjai társadalmi munkában szállítják el és állítják fel a Gábor Áron Szakmunkásképző

Intézet parkjában, ahol ma már egy nagyon komoly értékű szabad-
téri bemutató látható (Kohászati berendezések szabadtéri bemu-
tatója). Nem kis munka ezeknek a gépeknek a folyamatos karban-
tartása sem, amelyeket szintén szocialista brigádok végeznek.
Emellett nagy anyagi- és munka-értékű maketteket terveztek, ké-
szítettek és készítenek a gyűjtemény kiállítása számára a szo-
cialista brigádok, amelyeket a gyűjtemény vezetője társadalmi
munkaigazolásokkal "honorál". Az ózdi gyár évente egy főre eső
társadalmi munkaórája 18 óra, amelyből a gyűjtemény évente meg-
közelítően 2000 munkaóra segítséget kap.

A megyei múzeumi szervezet keleméri Tompa Emlékháza tulajdon-
képpen egy honismereti kezdeményezésből, gyűjtő és szervező
munkából nőtt ki. A keleméri-gömörszőlősi honismereti kör indí-
totta el azt a gyűjtőmunkát, amelynek tárgyai - kiegészülve -
alkották és alkotják a Tompa Emlékház kiállítási anyagát. Az
emlékház megnyitása után a honismereti kör támogató testületté
alakult, amely az emlékházban tartja összejöveteleit, előadá-
sait, s szervez tárlatvezetéseket.

2/c - A honismereti aktívák területünkön - egyéni érdeklődés
alapján - elsősorban a régészet és a numizmatika nyilvántartási
gondjainak megoldásához nyújtanak segítséget. A miskolci Herman
Ottó Múzeum régészeti anyagának raktárrendezésében, leltározásá-
ban, revíziójában dr. Saád Andor és Tóth Lajos segített és se-
gít, a múzeum numizmatikai anyagát pedig Szekeres Árpád rendezi.
Különösen nagy értékű támogatást nyújt a Lenin Kohászati Művek
egyik szocialista brigádja, amely régészeti leletek színekép-
elemzésével segíti a kutatók munkáját. Mindezek ellenére úgy vél-
jük, hogy a honismereti aktívák bevonása a múzeum belső munkái-
ba - egyes kivételes esetektől eltekintve - nem feltétlenül
szükséges. Erőiket más, fontosabb feladatok ellátására érdemes
fordítani.

3/a - A múzeumok legáltalánosabb kapcsolattartási módszere a
honismereti mozgalom résztvevői számára előadássorozatok rende-
zése. Ezeken az összejöveteleken mód nyílik arra, hogy a legkü-
lönbözőbb témákból meghallgassák a kutatás legfrissebb eredmé-

nyeit, másrészt viszont alkalmi ezek az egymás közötti, valamint szakutatókkal folytatott konzultációknak. Ennek az általánosan elterjedt módszernek sajátos ízt tudtak adni a tokaji honismereti-múzeubaráti kör vezetői. A minden hónap első hétfőjén megtartott estjeiken majd minden kör tag szerepel valamivel. Témákat választanak ki, ebből hangzik el előadás, összegyűjtik, megtanulják és előadják az e témákra vonatkozó helyi népdalokat, irodalmi-színvadi tagok előadható összeállítást készítenek ugyancsak a megadott témából stb. Sok szereplővel színes estet rendeznek, amelynek előkészületeiből, munkáiból egyetlen kör tag nem maradhat ki.

Ugyancsak Tokajban vált gyakorlattá az is, hogy a kör tagjai, főként az iskoláskorúak - általában vasárnap - gyűjtőnapot tartanak. A résztvevők egy falut szállnak meg a környéken, s összegyűjtött anyagukat a helytörténeti múzeumban helyezik el. Tárgyi vagy emléktárgy gyűjtésére általános szokás a terület honismereti-néprajzi szakköreinél a hosszabb-rövidebb ideig tartó szűkebb körű táborozás. 1969-ben pedig a zempléni Sátoraljaúj helyen rendezte meg a KISZ a Herman Ottó Múzeum közreműködésével a III. Országos Honismereti Tábort.

A múzeumi régészeti kutatást segítő leletbejelentő hálózat intenzíven működik a megye területén. Létrejöttének ideje egybeesik a honismereti mozgalom általános fellendülésének idejével, s ez a hálózat napjainkban is állandóan bővül.

A honismereti csoportok együtt-tartásának, élmény- és tapasztalatszerzésének egy jó lehetőségét használták és használják ki az ózdi, valamint a gömörszőlősi-keleméri honismereti körök tagjai. Számukra ugyanis a kör vezetősége évente két tapasztalatszerző szakköri kirándulást szervez, amelyek révén eljutnak az ország sok múzeumába, megismerkednek érdekes tájegységeink népéletének rekvizitumaival. E kirándulásokra jóelőre felkészülnek. A szakköri tagok többsége feladatot kap a meglátogatásra kerülő terület legfontosabb műemlékeinek bemutatására.

Megállapításképpen leszűrhetjük, hogy a múzeumok honisme-

reti tevékenysége olyan szervezeti-módszerbeli keretek között folyik, amely elsősorban a honismereti munkások, aktívák művelődését-önművelését teszi lehetővé; e művelődés számára teremt keretet. Kisebb energiát fordítanak és várnak el a múzeumok a honismereti aktíváktól a múzeum belső gondjainak megoldására, s úgy hisszük, ez így van helyesen. Törekedni elsősorban arra kell, hogy a múzeumok széles skálán mozgó lehetőségeket biztosítsanak a társadalom honismereti jellegű művelődéséhez.

3/b - A megyei múzeumi szervezet honismereti tevékenysége során elsősorban a Hazafias Népfront Megyei Bizottságával és a Megyei Művelődési Központtal tart élénk kapcsolatot. Mellettük folyamatos a kapcsolat a TIT-tel, a megyei könyvtárral és a levéltárral. Ezek a kapcsolatok állandó jellegűek, szemben azokkal a más intézményekkel, szervekkel tartott kapcsolatokkal, amelyek gyakran csupán időlegesek. A Herman Ottó Múzeum az elmúlt évek során kapcsolatba került a Lenin Kohászati Művek, a Borsodi Vegyi Kombinát, valamint a Borsodi Ércelőkészítőmű több szocialista brigádjával, a Miskolci Nemzeti Színház KISZ bizottságával, a Diósgyőri VTK egy szakosztályával, az avasi Református Egyházzal stb. A helyi múzeumok a honismereti munka során sokszor hívják segítségül a helyi tanácsokat, pártszervezeteket, szakszervezeti és KISZ-bizottságokat. Ózdon a város és természetesen a honismereti mozgalom életében is a legnagyobb bázis a kohászati üzem, amelynek szocialista brigádjai különösen jó kapcsolatot tartanak a gyártörténeti gyűjteménnyel. Gömörszőlőszön, Keleméren pedig a környező bányák és a honvédség jelent bázist az ottani honismereti kezdeményezések számára.

3/c - A honismereti mozgalom irányítására hivatott társadalmi szervekkel és intézményekkel a múzeumok kapcsolata jórészt a programok koordinálására, vagy együttes szervezésére terjed ki. Emellett gyakori az, hogy különböző honismereti kiadványok anyagi alapját együttesen teremtik meg.

A múzeumok kapcsolata a termelő üzemekkel, s honismereti munkával nem közvetlenül foglalkozó intézményekkel merőben más jel-

legű. Az üzemektől, azok szocialista brigádjaitól gyakran kap a múzeum effektív, konkrét segítséget régészeti ásatások, leletek színeképelemzése, közösen kezdeményezett és rendezett kiállítások, Déryné, Herman Ottó és a környék más jeles személyiségei sírjainak gondozásában. Az egyházi tulajdonban lévő ötvös és hímzett textil műkincsek pedig gyakorta szerepelnek múzeumi kiállításokon. Az esetek egy részében a segítségnyújtásokat a múzeum honismereti témájú előadások megtartásával viszonzta és viszonzozza.

3/d - A honismereti mozgalom területi irányítását több szerv, intézmény, mint a megyei tanács és a helyi tanácsok művelődésügyi osztályai, művelődési központ, könyvtár, TIT és múzeum végzi; a Hazafias Népfront helyi szervezetei ebből a munkából csak kevésbé vesznek ki a részüket. A Hazafias Népfront Országos Tanácsa általában irányítja a honismereti mozgalmat, de a területi munka végzésében helyi szervezetei nem tudnak kellő támogatást nyújtani. Munkájuk legtöbbször arra szorítkozik, hogy a honismeret aktív munkásai beszámolnak évente egy-két megyei rendezvényükön eredményeikről, terveikről. A Népfront helyi szerveinek kapcsolattartása a honismeretet aktívan művelő intézményekkel, szervekkel abban merül ki, hogy a rendezvényeken egy-egy munkatárssal képviseltetik magukat. Ez az állapot az utóbbi két évre jellemző. 1968-1972 között volt egy időszak - mint erről korábban már szót ejtettem -, amikor Bodgál Ferenc látta el a HNF Honismereti Szakbizottsága elnöki tisztét, a megyei művelődési központ szakreferensi feladatait és részben végezte a megyei múzeumi szervezet honismereti jellegű tevékenységét is. Ezt az időszakot a sokkal határozottabb aktivitás, az intézmények és szervek közötti lendületesebb együttműködés jellemezte.

Ahhoz, hogy a mozgalom többet tehessen kitűzött céljai érdekében, hogy a társadalom minél szélesebb rétegeit tudja aktivizálni, a Hazafias Népfrontnak hatékonyabban kellene a honismeret művelőit összefognia. El kellene érni (akár egy személy - az egyik lehetőség szerint a múzeumok népművelő muzeológusa - több funkcióval történő megbízásával,

hiszen láthattuk, hogy korábban ez mennyire hatékony volt), hogy a honismereti tevékenységnek legyen egy felelős és csakis ilyen feladatokkal foglalkozó irányítója.

4. - A honismereti tevékenység során jelentősebb eredményeket felmutatni tudó közösségek társadalmi összetétele tarka, s minden esetben tükröz helyi adottságokat. A miskolci múzeumi honismereti előadások látogatói pl. jórészt a középiskolás tanulók és a nyugdíjasok. Mellettük kevés értelmiségit, még kevesebb gyári munkást, bányászt, kereskedelmi - postai - vendéglátóipari dolgozót vonzanak ezek az előadások. Ózdon fordított a helyzet: az előadásokat jórészt gyári munkások, kevesebb iskolai tanuló és értelmiségi látogatja. Éppen ezért a gyártörténeti gyűjtemény és a honismereti kör gyakran visz külön előadásokat, rendezvényeket egy-egy középiskolába. Gömörszőlősen és Kelemérben részben gyári munkások, részben bányászok a honismereti kör előadásainak hallgatói, de jelentős számú parasztembert is vonz a kör. Figyelemre méltó, hogy az értékes irodalmi hagyományokkal rendelkező helyeken (mint éppen Keleméren, ahol Tompa Mihály, vagy Széphalmon, ahol Kazinczy Ferenc emlékéért ápolják) sokkal könnyebben mozgathatók meg honismereti célokért a falu egyszerű emberei. Ugyanúgy különleges helyet foglal el a honismereti mozgalomban Sárospatak, ahol a honismereti rendezvényekre a város iskolai tanulói és értelmisége mellett az üzemekben, KTSZ-ekben, termelészövetkezetekben dolgozók is könnyen mozgósíthatók. Tokajban a múzeumbaráti kör parasztembereket, ipari munkásokat, tanulókat, értelmiségieket tud tagjai között, s rendezvényeiket bizonyos önképzőköri jelleg hatja át.

A múzeumok és honismereti körök kiállítása Miskolcon elsősorban tanulókat, értelmiségieket és alkalmazottakat vonz. Jóval kevesebb gyári munkást sikerül mozgósítani tárlatlátogatásra a szocialista brigádokon keresztül. Ózd kiállításainak viszont elsősorban munkások a látogatói. A gyártörténeti gyűjtemény és a honismereti kör közvetlen kapcsolatban van az üzemmel, így a 650 szocialista brigád szinte minden jelentősebb megmozdulásukra mozgósítani tudják. Körlevélben invitálják a brigádok tag-

jait kiállításaira, amelyek megtekintőit külön e célra szolgáló igazolásokkal látják el.

A kiállítások, vándorkiállítások készítése, forgalmazása, gyűjteményi feladatok segítése viszonylag kevés embert, jórészt értelmiségieket és alkalmazottakat von a honismereti munkába. A helytörténeti, néprajzi pályázatok résztvevői pedig középiskolai tanulók, értelmiségiek és alkalmazottak, s csak kisebb részben munkás- és parasztemberek.

A társadalom egészét érintő, folyamatosan megnövekedő szabadidő jobb hasznosításának igénye még nem alakult ki minden rétegnél. Ezért a hasznos ismereteket nyújtó közművelődési intézményeknek, köztük a múzeumoknak is, különös figyelmet kell fordítaniok a honismereti jellegű önművelődés módszereinek és lehetőségeinek széleskörű biztosítására. Különösen nagy gondot kell fordítani a múzeumoknak és a honismereti mozgalomnak a munkásosztály felé irányuló kapunyitásra. Ki kell dolgozni a módozatait a szocialista brigádmozgalommal való együttműködésnek. A munkásosztály tagjait elsősorban a múzeumi kiállítások látogatására kellene bevonni. Emellett további építésre érdemes a szocialista brigádok bekapcsolása a honismereti munka során előkerülő gondok megoldásában. Tapasztalataink szerint a paraszti közösségeket lehet legnehezebben mobilizálni honismereti célokért. Adódik ez abból, hogy mind munkahelyi, mind háztartási elfoglaltságuk rendkívül időigényes. Falusi közösségekbe kivitt vándorkiállításaink és előadásaink kevésbé érték el céljukat. Aktivizálásuknak kevés eredménye inkább a honismereti pályázatok, valamint a népi díszítőművészeti mozgalom terén mutatható ki. Tevékenységi területük ugyane két irányba fejleszthető a legkedvezőbben. Az iskolai közösségek bevonása a honismereti tevékenységbe a helytörténeti-néprajzi szakkörök révén sikerült. A megye területén mintegy tizenöt iskolai szakkör működik, amelyek az országos és megyei honismereti pályázatok rendszeres résztvevői. Számuk azonban így is kevés, s további feladatként kellene gyarapításukat megjelölni.

5/a - A honismereti munkában résztvevő csoportokra mindig nagy figyelemmel volt és van a múzeum honismereti tevékenysége során. Támogatja őket, de mivel ez a kapcsolat kettős irányú, támaszkodik is rájuk. A csoportok létrehozott gyűjteményeikből időnként alkalmi kiállításokat terveznek és készítenek, amelyeket a múzeum szakmai segítséggel és sok esetben installációval is támogat. Figyelemmel volt az elmúlt években a Herman Ottó Múzeum vándorkiállításainak mozgatásánál a honismereti csoportokra, amelyek programjának színesítését ezen a módon is elősegítette. Rendezvényeiket, előadásait konkrét téma-ajánlattal vagy előadóval rendszeresen segítette megtervezni és lebonyolítani. A múzeumok munkatársai időnként meglátogatták ezeket a rendezvényeket, s összekötötték az alkalmakat konzultációval is. Az adott terület honismereti irodalmának ismeretében a szak kutató feldolgozatlan, vagy kevésbé kutatott témát ajánlott a szak kör, honismereti kör együttes vagy egyéni kutatómunkájához. Témaajánlatokkal szolgált ezen kívül a Herman Ottó Múzeum az évente rendszeresen, immár 13. alkalommal meghirdetett Istvánffy Gyula honismereti-néprajzi gyűjtőpályázat felhívásában is. De alkalom adódott a múzeumok segítségnyújtására a honismereti körök tanulmányi kirándulásainak előkészítésében is.

5/b - A honismereti aktívák munkásságának eredménye a gyűjtőpályázatoknál mérhető a legkézzelfoghatóbban. A pályázatok múzeumi hónapi eredményhirdetése, valamint az ifjúsági kategória külön értékelése az Országos Diáknapok alkalmával mindig módot nyújtott és nyújt az elismerésre, a munka továbbfolytatásának serkentésére. Az évekkel korábbi gyakorlat a megyei szintű értékelésben az volt, hogy a pályázatra beérkezett minden érdemes mű kapjon díjat vagy jutalmat, a kevésbé értékesek pedig legalább könyvjutalomban részesüljenek. Ez a gyakorlat tanácsai in- strukcióval újabban annyit változott, hogy megnöttek a pályadíjak, így viszont kevesebb összeg maradt a sokszor huszat is meghaladó érdemes pályamű jutalmazására. Emellett nem alakult ki a jutalmazásból ilyenformán kimaradó pályázatok megfelelő értékelésének rendszere. Vonatkozik e megállapítás az ifjúsági kategória értékelésére és elismerésére is.

Az előbb vázolt gondok következtében a honismereti pályamunkák eddig egyenletesen növekvő száma újabban megtorpant, s a további munka előrelendítéséhez szükséges volna megteremteni a különböző problémák miatt nem díjazható pályaművek elismerésének lehetőségeit. Gondolunk itt első sorban a könyvjutalmak, az emléklapok adományozására.

A borsodi múzeumi honismereti munkában különösen jelentős teljesítményt elérő, hosszú időn át hathatós támogatást nyújtó aktívák számára a Herman Ottó Múzeum 1971-ben Herman Ottó emlékérmét alapított. E díjat eddig öten nyerték el. Meg kell viszont állapítani, hogy a múzeum nem tudta kellő súllyal felruházni a Herman Ottó emlékérmét. A plakettet egy autodidakta szobrász készítette, jelentéktelen alkotás. Az emlékéremmel pedig semmi sem járt, átadása legfeljebb alkalmat adott a helyi sajtónak a kitüntetett honismereti munkájának méltatására. 1973-ban a múzeum már nem adta ki az emlékérmét. Úgy véljük, hogy a múzeumi honismereti aktívák munkájának elismerésére akkor lehetne méltó a Herman Ottó emlékérem adományozása, ha azt felruházná a múzeum kellő értékkel, súllyal.

Saad Andor miskolci főorvos negyven éves múzeumpártoló honismereti tevékenységét 1973-ban a Herman Ottó Múzeum felterjesztésére a Művelődésügyi Minisztérium a "Szocialista kultúráért" kitüntetéssel jutalmazta.

A támogatás lehetőségei közül ki kell még emelni a Megyei Múzeumbaráti Kör akcióit, amelyekkel tagjai munkáját honorálja. A Kör díjmentesen adja tagjai számára a Herman Ottó Múzeum Közleményei évente megjelenő számait, szerény költségvetéséből pedig időnként a körri alcsoportok tanulmányi kirándulásának kiadásaihoz járul hozzá.

5/c - A muzeológusok aktív tevékenységét a honismereti mozgalomban a Megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya és a Művelődésügyi Minisztérium részesíti elismerésben. Az elmúlt évek során kiváló honismereti munkájáért Lajos Árpád a Munka Érdemrend ezüst fokozatát, valamint a "Szocialista kultúráért" kitün-

tést kapta meg, Bodgál Ferencet pedig 1970-ben kiváló gyűjtés-szervező munkájáért a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya és a Közalkalmazottak Szakszervezete nívódíjban részesítette.

A Herman Ottó Múzeum honismereti munkájának támogatása a Megyei Tanács, más szervek és intézmények részéről elsősorban a pályázatok díjainak biztosításában, honismereti kiadványok publikációs lehetőségeinek megteremtésében nyilvánult meg. A múzeum által egyetemesen jól végzett honismereti tevékenységnek azonban nem alakult ki a megfelelő elismerési módja (lásd: Kiváló Könyv, Kiváló Művelődési Otthon stb.).

6/a - A felszabadulás 30. évfordulóját ünneplő rendezvények sorába a múzeumok úgy tudnak méltóan bekapcsolódni, ha fő feladatuk a társadalom egészével, elsősorban a munkásosztállyal való szélesebb kapcsolatteremtést tűzik ki célul. Ennek érdekében fontos a múzeumok olyan rendezvénytípusainak erőteljesebb szorgalmazása, amelyekkel e kapcsolat-kiszélesítésnek a lehetőségei megteremtődnek. Gondolunk itt elsősorban a múzeum alkalmi kiállításaira, amelyek látogatását a rendszeres közönségen kívül nem csupán az iskolák, hanem - a szocialista brigádmozgalom segítségével - a munkásság körében is meg kell szervezni.

Az alkalomra a pályázathirdetések sok lehetősége közül kettőt látunk fontosnak. Célozhatná az egyik országos és megyei pályázati téma a munkásság életformájának, életviszonyainak változását, valamint a mezőgazdaság szocialista átszervezése következtében átformálódott paraszti életet. Egy másik országos pályázat munkásönéletrajzokat és parasztonéletrajzokat kérhetne, amely módszerrel - remélhetően - sikerülne széles rétegeket aktivizálni felszabadulásunk 30. évfordulóján.

A miskolci Herman Ottó Múzeum új kiállítása 1974 őszén már a felszabadulás 30. évfordulójának jegyében készül. De közvetlenebbül kapcsolódik az ünnephez a múzeum 1975 áprilisára tervezett időszakos kiállítása, amely a vegyipar fejlődéséről ad majd számot.

Az 1974. évi honismereti pályázati hirdetés ajánlott témái között már eleve szerepelnek azok a témák, amelyek kidolgozását az évfordulóra várja a múzeum. Az 1975. évi honismereti pályázatot két részre bontjuk, s a legújabbkori történeti pályázatok eredményhirdetésére 1975. április elején a néprajzi pályamunkák eredményhirdetésére pedig változatlanul a Múzeumi és Műemléki Hónapban kerül sor.

Ugyancsak a felszabadulás évfordulójára jelenik meg a honismereti gyűjtők pályadolgozatainak válogatott kötete, "Foglalkozások - életmódok" címmel, amely a munkások, kézműiparosok, kettelakiak és a parasztság életforma-változásaival foglalkozik.

A Borsod megyei Múzeumi Szervezet vidéki múzeumai és gyűjteményei előadásokkal járulnak hozzá az évfordulós ünnepségekhez.

Miskolcon a Megyei és Városi Tanács kezdeményezésére képzőművészeti pályázatot írtak ki a felszabadulási évforduló tiszteletére, amelynek anyagát a múzeumi szervezetbe nem tartozó Miskolci Galériában állítják ki Miskolc város felszabadulásának (1944. december 3.) emlékére.

6/b - A múzeumok felszabadulásunk évfordulóját ünneplő rendezvényei meghatározzák azt, hogy az aktívaktól elsősorban a pályázatokon való szereplés és a kiállítások látogatottságának megszervezése terén várunk segítséget. A múzeumi szakkutatók konzultációs tevékenységének fokozásával és a honismereti aktívák bevonásával oda szeretnénk hatni, hogy a pályázatokon minél nagyobb számú honismereti kutató jelentkezzen dolgozattal. Az alkalmi kiállítások látogatásának jobb megszervezését pedig a szocialista brigádmozgalomhoz és a szakszervezetekhez közel álló aktívaink segítségével szándékozunk elérni.

7. - A honismereti mozgalomnak kétségtelenül egyik legértékesebb és legtöbb "hasznothozó" formája a honismereti kutatás és a különböző pályázatokra beérkező nagyszámú dolgozat. Ezek a hatalmas kutatási alapanyagot, részletkutatásokat, új tudományos feltárásokat és néha fontos összefoglaló megállapításokat tar-

talmazó írások szinte kimeríthetetlen forrásai a későbbi tudományos kutatásnak.

A honismereti kutatás témairányultsága rendkívül érdekes. A kezdetek során jórészt csak néprajzi és helynévi anyagra terjedt ki a kutatás figyelme. Azután fokozatosan kapcsolódtak be a pályázatokba a helytörténeti, legújabbkori történeti témájú dolgozatok. Utóbbiak főként egy-egy évfordulós ünnep kapcsán sűrűsödtek. A pályázati témák kiszélesedésével viszont nem járt együtt az, hogy a honismereti mozgalom e területének irányításába újabb országos szakági múzeumok kapcsolódtak volna be. Még az 1974. évi pályázati hirdetésnek is csupán a Néprajzi Múzeum és az MTA Nyelvtudományi Intézete a gazdája. Ez tükröződik az általuk ajánlott témakörök listáján is, holott bizonyos, hogy a beérkező témák - hasonlóan a korábbiakhoz - e kettős profiltól jóval szélesebbek lesznek. Javasoljuk tehát azt, hogy az országos gyűjtőpályázat meghirdetőinek köre szélesedjék, a pályázati hirdetés is legyen koordináltabb. Csak így remélhető, hogy a honismereti kutatás helyes témaarányai kialakuljanak, s a honismereti mozgalom egészében megfelelően fejlődjenek.

BODÓ SÁNDOR

A honismereti munka és a Fejér megyei múzeumok

Elöljáróban le kell szögezmem, hogy a múzeumok sok más egyéb feladatuk mellett alapításuk óta elsősorban a honismeretet szolgálják. A székesfehérvári múzeum ősenek, a Fejér megyei Történeti és Régészeti Egyletnek az alapszabályai - éppen a szűkebb és tágabb haza múltjának jobb megismerése céljából - már 1873-ban leszögezték a gyűjtés, megőrzés, feldolgozás, valamint bemutatás feladatainak egységét, egymástól elválaszthatatlan összefüggését. E tekintetben országos viszonylatban egységes volt - s egységes ma is - a múzeumok tevékenysége. A munka mennyiségi és minőségi különbségei térben és időben mindig két tényezőtől függtek: az illető múzeum személyi és anyagi ellátottságától. Az elmúlt 30 évben, de különösen 1963-tól kezdve - a vidéki múzeumoknak tanácsai kezelésbe vétele óta - mindkét szempontból ugrásszerű növekedés következett be, ami a tartalmi munkában is szembetűnően jelentkezik. A Hazafias Népfront által néhány éve megindított honismereti mozgalom elvben és gyakorlatban egyaránt felmérhetetlen segítséget adhat a múzeumok egy évszázadra visszanyúló, hasonló tevékenységéhez. Azt írom, hogy adhat: ilyen óvatosan, mert az elméletben és a gyakorlatban egyaránt sok buktatója lehet és van is a honismereti tevékenység társadalmi mértékben való kiszélesítésének.

A haszon nyilvánvalónak látszik: az egész várost, megyét, az országot átölelő társadalmi mozgalom pusztuló vagy kallódó történelmi értékek olyan tömegét tárhatja fel, gyűjtheti össze, amelyet a legideálisabban ellátott múzeum sem tudna hirtelenében megmenteni. Másrészt a munka aktív részesei a legtermészetesebb módon és legközvetlenebbül ismerik meg szűkebb, vagy tágabb környezetük múltját, történetét. Nyilvánvaló az is, hogy e nagy

munka résztvevőit sokkal könnyebb megnyerni a szélesebb ismereteket nyújtó múzeumi kiállítások megtekintésére, a múzeumi és egyéb ismeretterjesztő tevékenység befogadására is. - Mégis, legalább ennyi buktatót is rejt magában a mozgalom. Szabad legyen ezek közül a legáltalánosabbakra így, előljáróban rámutatni:

Legnagyobb gondnak tűnik a megőrzés problémája. Az elmúlt években országosan szinte felmérhetetlen számú helytörténeti gyűjtemény jött létre falusi iskolákban, művelődési házakban, sőt tsz-klubokban, nem egyszer plébániákon vagy egyéb helyeken. A gyűjtők - támaszkodva a szűkebb közösségre, ahol dolgoznak - általában ragaszkodnak az anyag helyben-maradásához. Ez önmagában nem is lenne egészen rossz, de a tapasztalat azt mutatja, hogy az ilyen gyűjtemények általában egy-egy személy lelkesedésének függvényei. Halálozás, vagy egyszerűen elköltözés után is könnyen gazdátlanná válnak, s ha a tárgyak nem is szóródnak szét, feledésbe merül származásuk, ami későbbi feldolgozásukat eleve reménytelenné teszi.

Sorrendben előbb kellett volna szólni a gyűjtésről, de problémái csak a megőréssel együtt láthatók igazán. Fejér megyénél maradva: elméletben és gyakorlatban egyaránt elképzelhetetlen s lehetetlen a 105 községben folyó gyűjtőmunkának nemcsak a segítése, hanem még a megfelelő, folyamatos ellenőrzése is. A jószándékú, de szükségszerűen szakszerűtlen gyűjtés következtében már eleve csökkent történeti értékkel, szórványként kerülnek nem egyszer a helytörténeti gyűjteményekbe a legértékesebbnek tűnő régészeti, néprajzi vagy egyéb tárgyak.

A fentiek ellenére: a honismereti mozgalmat múzeumainknak olyan tényként kell tudomásul venniük, amely minden hivatalos elhatározástól, vagy rendelettől függetlenül is létezik. Az elmúlt évtizedekben szinte teljesen spontán módon indult meg ez a mozgalom országosan, s a Hazafias Népfront már csak a szervezeti keretet adta meg. A múzeumoknak személyi és közlekedési lehető-

ségeiktől függően kell kísérletet tenniük a mozgalom minél jobb áttekintésére. Fel kell mérniük területükön, hogy hol, milyen kérdéseket, a gyűjtés mely formáit és szakágait kell elsősorban ellenőrizniük. Bármilyen nehéz is a választás, a válogatás: súlypontozniuk kell térben és időben (értem ezen a kutatás történeti idejét is!), aszerint, hogy hol, milyen formában és mértékben van szükség a beavatkozásra.

+ + +

A kissé hosszúra nyúlt bevezetés után a honismereti mozgalom és Fejér megye múzeumainak kapcsolatáról szólnék.

1) - Megyénkben a honismereti mozgalom általános irányítását a Hazafias Népfront útján a megyei levéltár végzi. A mozgalom (hangsúlyoznunk kell, hogy a mozgalom és nem általában a honismereti tevékenység) munkájában elsősorban néhány részterületen vesznek részt közvetlenül is a múzeumok. Így múzeumi irányítással folyik megyénkben a földrajzi helynév-gyűjtés, esetenként megfelelő szakember kiküldésével segítünk az egy-egy faluban összegyűjtött helytörténeti anyag kiállításszerű elrendezésében, annak fotókkal, dokumentációkkal való kiegészítésében. Ugyanígy, bár alkalmi jelleggel, mégis rendszeresen vesznek részt munkatársaink a mozgalom keretében megszülető helytörténeti, néprajzi jellegű kiadványok szerkesztésében, lektorálásában.

Sem a múltban nem volt, s valószínűleg a jövőben sem lesz mód arra, hogy a múzeumok munkatársai közül a honismereti mozgalommal kapcsolatos munkák összefogásával megbízzunk valakit. Az egyes muzeológusok szakterületük lehetőségeit, a múzeum sajátos pillanatnyi igényeit figyelembe véve, a területen felmerülő, legfontosabb, legaktuálisabb kérdésekben igyekeznek belefolyni a honismereti mozgalom munkájába. Elméletileg igen jó lenne, ha a honismereti mozgalom általános irányítását a múzeumok végezhették, gyakorlatilag azonban ez megoldhatatlan feladatot jelent. Jelenleg e munka vállalása a szorosabban vett múzeumi

feldolgozó, tudományos és ismeretterjesztő tevékenység értelmetlen elaprózásához, szükségszerűen elhanyagolásához vezetne.

2.-3) - Fejér megyében a honismereti mozgalomhoz való szükségszerű általános kapcsolódáson túl igyekeztünk megteremteni a mozgalomnak a múzeumhoz közvetlenebbül kötődő, a kölcsönös segítséget szervezettel is jobban biztosító formáit.

A Megyei Tanács művelődési osztályával közösen ifjúsági honismereti tábort hoztunk létre. A kéthetes táborozáson középiskolások és ipari tanulók vesznek részt a megye minden részéből. A megye történetét, néprajzi, irodalmi és művészeti hagyományait ismertető előadásokon túl speciális képzést is nyújtunk nekik tárlatvezetésre a különböző múzeumokban, és idegenvezetésre a megye történeti, irodalmi, sőt természettudományi érdekességű helyein.

Ez a honismereti tábor volt az alapja a jelenleg még szervezés alatt álló új Múzeumegyesületnek. Nagyjából a tábor tagjaiból, még az elmúlt évben létrejött és már dolgozik is az ifjúsági tagozat. Az öntevékeny egyesület a múzeum segítségével szervez előadásokat és határozott célú kirándulásokat. Tagjai aktívan kapcsolódnak a szorosán vett múzeumi munkákhoz is, elsősorban tárlatvezetési, idegenvezetői gondjainkon segítenek. A szervezés alatt álló felnőtt tagozat szakosztályokba fog tömörülni, élükön egy-egy választott társadalmi titkárral és mellette - tanácsadóként - a megfelelő szakos muzeológussal. Az egyesület az önképzésen kívül erősíteni kívánja a megyei múzeumok leletbejelentő hálózatát, s anyagilag is segítséget nyújt majd a különböző ismeretterjesztő füzetek kiadásához. A múzeumegyesület megalakítása - miután tagjai szinte természetesen olyanokból verbuválódtak, akik a honismereti mozgalomban is a legtöbbet tevékenykednek - egyben azt is jelenti, hogy bár közvetett úton, de mégis állandó jelleggel megvalósulhat a múzeum figyelő jelenléte a megye legtávolabbi pontjain is.

Az ilyen határozott szervezeti formáktól függetlenül - Dunaújvárosban rendszeresen, Székesfehérvárott és máshol alkalmatlan

rúen - kialakult a múzeumokban társadalmi munkában tevékenykedők csoportja. Ez elsősorban azt jelenti, hogy sokan szívesen vesznek részt két kezük munkájával a régészeti ásatásokban, sőt akadnak, akik a restaurálásban vagy kiállításrendezésnél is segítenek. A tapasztalat azt mutatja, hogy az ilyen jellegű munkában a jelenleginél is többen vennének részt igen szívesen. De bármennyire csábító is a lehetőség, csak nagyon óvatosan szabad élni vele. A lelkesedés önmagában, még ásatásnál is, nemcsak nem elegendő, hanem adott esetben káros is lehet. Ugyanez fokozott mértékben érvényes a restaurátori vagy kiállításrendezési munkákra, bár éppen fehérvári példák mutatják, hogy sokszor nagyon hasznos segítséget nyújthatnak a "civil" munkatársak.

Az ilyen jellegű társadalmi munka elfogadása vagy el nem fogadása mindenképpen nagy felelősséggel jár. Számítani rá a múzeumi feladatok összeállításánál általában csak nagyon óvatosan lehet (t. i. vagy segítenek, vagy sem, vagy jól dolgoznak, vagy sem, számonkérni tőlük pedig semmit sem lehet).

Itt kell még megjegyeznünk, hogy a megye különböző állami és társadalmi szerveivel régóta meglévő és általában jó kapcsolatainkon a honismereti mozgalom léte lényegében nem változtatott. A Megyei Könyvtárral és Levéltárral, mint általában a gyűjtő, megőrző és bemutató tevékenységben, a honismereti munkában is jó a munkamegosztás (azzal együtt, hogy alkalmanként adódhatnak apróbb nézeteltérések, ezek azonban a munka lényegét nem zavarják).

Újszerű kapcsolat alakult ki a megye üzemeivel, hivatalaival és tsz-eivel az új Múzeumegyesület megalakulása során. Számosan közülük alapító tagként nagyobb összegű anyagi támogatást adtak az egyesület működéséhez és kiadói tevékenységének elősegítésére.

4) Tapasztalataink alapján meg kell állapítanunk, hogy a múzeum közönségének, ill. a honismereti mozgalom résztvevőinek érdeklődését társadalmi réteghelyzetük lényegében nem befolyásolja. Ez

persze nem jelenti azt, hogy egyes komolyabb szakismeretet igénylő munkáknál nem kell figyelembe vennünk a résztvevők tanulmányait, foglalkozását (a földrajzi nevek gyűjtésénél természetesen elsősorban, de nem kizárólagosan pedagógusokra és diákokra támaszkodunk).

5) Mint fentebb kifejtettük, a múzeumi tevékenység eleve elválaszthatatlan a honismerettől. Így érthető, hogy megyénkben múzeológusaink képzettségükben és az általános múzeumi érdekeknek megfelelő módon igyekeznek kapcsolódni a honismereti munkához. Ilyen értelemben nehéz elválasztani, hogy hol végződik az egyik, és hol kezdődik a másik munka. Egy ismeretterjesztő írás vagy előadás, egy kiállítás megrendezése, vagy a gyűjtő-, feldolgozó munka bármely szakasza aligha választható el a honismerettől. Éppen ezért a múzeológus és a múzeumok munkájának értékelésében is nehezen lehetne különbséget tenni a kettő között. Ennek előrebocsátásával az utóbbi időben megfelelőnek érzem az egyéni és közösségi munka társadalmi és anyagi megbecsülését. Amennyiben hiányokat is érzek, azok a most tárgyalt kérdést nem érintik.

A múzeumi honismereti tevékenység legjobb társadalmi munkásait a Megyei Tanács évente - múzeumi javaslat alapján - jutalomban részesíti.

6) - A felszabadulás 30. évfordulója alkalmából megyei múzeum-szervezetünk kiemelten kezeli a Dunaújvárosi Múzeum új állandó kiállításának megrendezését. A feladatot külön is fontossá teszi, hogy 1975-ben ünnepeljük Dunaújváros fennállásának negyedszázados jubileumát is. A nagyszabású kiállítás előkészítésével kapcsolatban még a múlt évben komoly, sok társadalmi erőt és aktívát bevonó újkori és néprajzi gyűjtőakciót indítottunk a várcs területén.

7) - A honismereti mozgalom kibontakozásával párhuzamosan - mint már fentebb jeleztem - hihetetlenül elszaporodtak megyei és valószínűleg országszerte is a különböző helytörténeti és néprajzi gyűjtemények. Tapasztalataink szerint ezek anyagának felméré-

rése, vagy csak megközelítően pontos nyilvántartása reménytelenül nagy feladatot ró a megyei múzeumokra. Ugyanakkor ezeken a helyeken ma már akkora anyag gyűlt össze, ami egyrészt nem is férne be a múzeumok jelenlegi raktáraiba, másrészt legnagyobb százalékában talán fölösleges is lenne beszállítani. Mégis, éppen a fentebb jelzett megőrzési problémák miatt, talán nem ártana valamilyen formában a múzeumok kiválasztási jogát érvényesíteni. Jó lenne - éppen a valódi honismeret érdekében is - valamilyen országos formában (rendelet? törvény? felhívás? propaganda?) köztudottá tenni, hogy amikor a múzeum szeretne a falu, vagy iskola, vagy tsz gyűjteményéből valamit elhozni, akkor 1) nem nyereszkedni akar, 2) nem akarja megrabolni a szűkebb közösséget, 3) hanem éppen megbecsüli, 4) méltó helyére viszi az adott tárgyat, 5) végül - de ez a legfontosabb - a helyi gyűjtés akkor éri el a legnagyobb eredményt, ha az, amit felmutat, valóban múzeumi értékkel bír.

KOVÁCS PÉTER

A múzeumi honismereti munka Szolnok megyei tapasztalataiból

Az alábbiakban megyénk gyakorlata és az abból leszűrt tapasztalatok, majd ezek alkalmazásának ismertetése keveredni fog. Ennek az az oka, hogy nehéz szétválasztani az ösztönös és a tudatos elemeket; miért csinálunk bizonyos dolgot: az elv vezet-e tudatosan munkánkban vagy a gyakorlatot értelmezve kölcsönzünk ideológiát eljárásunknak? Éppen ezért nem törekszem a tudatos és ösztönös elemek szétválasztására, hanem gondolatainkat és tapasztalatainkat a kérdések sorrendjében rögzítem. Ahhoz azonban, hogy a kérdésekre válaszolhassak, elengedhetetlen egy rövid bevezető, amely részben megyénk adottságait, részben a múzeum és a honismereti tevékenység kapcsolatát s az erről alkotott felfogásunkat röviden vázolja.

Szolnok megye múzeumainak jelentőségét és szerepét a megye kulturális életében az határozza meg, hogy megyénkben sem felsőfokú humán jellegű tanintézet, sem ilyen irányú tudományos intézmény nem működik. A kultúra bázisai a középfokú oktatási intézmények, a könyvtárak és a művelődési házak. Minthogy a középiskolák a nevelés és a kultúra alapvetését biztosító intézmények, a könyvtárak, művelődési házak pedig a tanuló ifjúság és a felnőtt társadalom népművelési - tehát a kultúra befogadását elősegítő - intézmények, különleges szerepet kapnak a múzeumok azon a területen, amelyet a "kultúra aktív fejlesztése" kifejezéssel jelölhetünk meg. A múzeumok nemcsak a megyei tudományos kutatások egyedüli bázisaként foghatók fel (sem a könyvtárakban, sem a levéltárban nem folyik tudományos kutatás, csak anyaggyűjtés és népművelő munka), hanem a tudományos kutató munka egyedüli szervezőiként is. A megyei múzeumok e más megyében talán példa nélkül álló helyzete miatt minden múzeumi egységünk arra

törekszik, hogy tevékenységének javát az aktív kutatás és a kutatás-szervezés irányába bontakoztassa ki. Ez a törekvés természetesen hatással van a múzeumok és a honismereti mozgalom kapcsolatára is. A honismereti mozgalom elnevezésen hallgatólágoosan minden múzeumi munkatársunk az aktív anyagfeltáró, gyűjtő és feldolgozó munkával párosuló törekvéseket érti, azokat, amelyek bővítik a megyénk múltjáról és jelenéről való ismereteinket. Minden olyan kezdeményezést, amely e törekvés, e szándék legkisebb jelét is mutatja, igyekszünk felkarolni s a jelzett irányban úgy tovább fejleszteni, hogy idővel hasznos, értékes eredményt hozzon. Múzeumi hálózatunk térben meglehetősen jól oszlik el, s még a kisebb helytörténeti, néprajzi gyűjtemények és ezek avatott vezetői is tovább finomítják ezt a megoszlást (Szolnok, Jászberény, Karcag, Tiszafüred, Túrkeve, Tiszaföldvár, Törökszentmiklós = múzeumok, Kisújszállás, Kunszentmárton, Tiszaroff, Jászapáti, Jászfákóhalma = kisebb helyi gyűjtemények). Ez a megoszlás lehetővé teszi, hogy minden múzeum a központi, megyei szervezés mellett közvetlenül is ellenőrzése és befolyása alá vonja a megye egy kisebb részét és napi segítséget nyújtson az aktív tudományos jellegű munkában. Ez a tevékenység, a tudományos munka ilyen szervezése megsokszorozza a múzeum dolgozóinak erejét, növeli a múzeumok szerepét, s biztosítja, hogy az egyéb tudományos kutatóintézet hiánya valamiképp pótlódjék, megyénk a szerencsésebb adottságú megyékhez képest a kutatás terén ne maradjon el. A honismereti munkában résztvevő külső munkatársak így mintegy kibővítik a múzeum tudományos gárdáját. A múzeumok ilyen szerepe s a honismereti munka ilyen értelmezése fogja magyarázni gyakorlatunkat, s egyben a kérdésekre adott válaszainkat is.

+ + +

l/a - Mindenekelőtt a honismereti mozgalom irányítását, összefogását vállalja múzeumunk. Minden aktívan működő egyént, csoportot, szakkört a lehetőség szerint számontartunk, s velük munkatársaink személyes kapcsolatot vesznek fel. Egyéneknek,

csoportoknak az egész év folyamán segítséget nyújtunk, megbeszéljük velük a feladatokat, kutatási témákat.

Mint fentebb írtam, csak az aktív munkát tekintjük a honismereti mozgalomhoz tartozónak, a többit a népművelés témakörébe tartozónak véljük. Emiatt irányításunk elsősorban szakmai jellegű. Feladatunknak tekintjük az utánpótlás nevelését is: azaz népművelő jellegű előadásaink során igyekszünk új embereket megnyerni az aktív mozgalomnak. A konkrét foglalkoztatást is vállaljuk, azaz a már kellően felkészült külső munkatársakat bekapcsoljuk közös tudományos feladatok megoldásába, szakmai konferenciákon szerepeltetjük őket, kiadványainkban pedig helyet biztosítunk tanulmányaik számára.

Javaslat: - Az éves múzeumi tervek készítésekor készüljön párhuzamos terv a honismereti feladatok számára, amely a mozgalom révén csatlakozó munkatársak tevékenységét részletezi.

- Ha az általunk értelmezett "aktív honismereti munka" széles körben is elfogadható kategória, az egyöntetű értelmezés érdekében a honismereti népművelési feladatok határait is meg kell állapítani.

l/b - Legfőbb eszközünk az évi "Országos Helytörténeti, Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat". Pályadíjak céljára a megyei tanács évente 15.000-18.000 Ft-ot biztosít. A honismereti mozgalom munkásaival mint pályázókkal kerülünk elsősorban kapcsolatba; nyilván a pályadíjak serkentik őket egy-egy munka megírására. Helytörténeti téma kiírásával - tudunkkal - először megyénk bővítette a pályázatot, ezzel akartuk elérni, hogy az valóban a széleskörű összefogás eszköze lehessen. (Ekkor emelte Tanácsunk a pályadíjak összegét 5.000 Ft-ról 10.000 Ft fölé, hogy a nagyszámú pályázat megfelelő jutalmazásban részesülhessen.)

Másik eszközünk maga a múzeumi törvény, amely meghatározza ellenőrzési jogunkat a muzeális jellegű gyűjtemények felett. A me-

gyében már közismert, hogy gyűjteményt - akár csak iskolait is - segítségünk, ill. tudtunk nélkül nem szabad létrehozni; a néprajzi, helytörténeti gyűjtőmunka így irányításunk alatt áll, s nincs problémánk a véletlenül előkerült régészeti leletek bejelentésével sem.

Felhasználjuk az irányításban a múzeumi kiadványokat, a helybeli sajtót és rádiót is. A szolnoki Damjanich János Múzeum "Múzeumi levelek" c. kiadványa kifejezetten a honismereti mozgalom összefogására szolgál. Ebben a megyei szakkörök munkájáról közlünk tájékoztatókat, elhelyezzük benne külső munkatársaink cikkeket s a megyei sajtó mellett itt is közzéteszünk a honismereti mozgalom során következő feladatairól szóló elvi cikkeket. A helyi sajtó, rádió a pályázati hirdetéseket szintén munkatársaink tollából adja közre. A jászberényi Jász Múzeumnak külön kiadványsorozata van ("Jászsági füzetek"), amelyet baráti köre ad ki, s amely a külső munkatársak dolgozatait közli. Külső munkatársaink dolgozatait tartalmazza nagyjából más két kiadványunk is: a "Damjanich János Múzeum Közleményei" és a "Szolnok megyei múzeumi adattár". Ez a jó kiadási lehetőség egyben szervező erő is.

Komoly szervezőerő a Múzeumi Hónap és az évközi időszak több, ma már rendszeres konferenciája (Kunszentmárton, Mezőtúr, Szolnok, Tiszafüred, Karcag, Túrkeve, Kisújszállás, Törökszentmiklós, Tiszaroff). Ezek úgy jönnek létre, hogy a helyi kutatógárdával együtt már egy évvel korábban meghatározzuk témáikat, s ezekhez a helyi erők több kisebb előadást dolgoznak ki kutatásaik alapján. Az előadásokat a múzeum munkatársai a maguk, szintén az adott vidékre vonatkozó kutatásainak ismertetésével egészítik ki, s így egy-egy témáról (pl. betelepedés, községgé szerveződés, agrárproletárság, iparosság, táplálkozás, 1919-es időszak, felszabadulás stb.) jó kép bontakozhat ki. Legnevesebbé ezek a konferenciák Kunszentmártonban váltak, ahol már tárgygyűjtő és kiállító tevékenységgel is kiegészülnek. Az effajta rendezvények nagyban erősítik a honismereti mozgalmat, számára újabb híveket toboroznak.

Útmutatókat, körleveleket, más intézmények (pl. Néprajzi Múzeum, Palóc kutatás stb.) által kiadott kérdőíveket rendszeresen küldünk szét. Ezekkel bizonyos témák felé fordítjuk az érdeklődést, s így ezek is szervező hatásúak.

Anyagi eszközeinket és időszakos alkalmazási lehetőségeinket is felhasználjuk a szervezésben, irányításban. Az iskolai szakköri vezetőket, művelődési házak szakköri vezetőit, gyűjtemény-alapítókat és vezetőket, kiemelkedő eredményt felmutató pályázóinkat országos konferenciákra küldjük, továbbképzésekre hívjuk be őket, konzultációk alkalmával utazási költségeiket fedezzük, munkájukhoz eszközöket (film, magnószalag stb.) bocsátunk rendelkezésükre. Egy-egy településen már szakmai tekintéllyel is rendelkező külső munkatársaink tevékenységének ily módon történő segítése a helyi szervezés nagyfokú önállósulásához vezet, ez pedig a mi tehermentesítésünkhöz járul hozzá.

Az utánpótlás nevelésének szolgálatában cselekszünk, amikor diákokat nyári gyakorlatra fizetéssel alkalmazunk.

Javaslatok: - A "Múzeumi levelek" c. tájékoztató - a megyében a mozgalom összefogásának fő eszköze - jelenleg csak évente háromszor jelenhet meg. Legalább kéthavonként kell megjelentetni; az ehhez szükséges folyóirat-engedély megszerzését a Múzeumi Főosztály támogassa.

- Kapjanak lehetőséget a múzeumok a fent említett szakmai konferenciák anyagának rotaprintes sokszorosítására. Ennek haszna kétféle: a honismereti munkások számára sikerélményt, biztatást ad, a már egyszer feltárt anyagot pedig maradandóvá és szélesebb körök számára hozzáférhetővé teszi.

- Ikvai Nándor "Falumúzeumok" c. (Debrecenben megjelent és már nem kapható) munkáját - amelyet mindeddig a helyi gyűjtőmunka legjobb segédeszközének tarthatunk - kissé átdolgozva újra ki kell adni. Hatásos eszköz volna ez a kis gyűjtemények alapításához, berendezéséhez és fenntartásához szükséges ismeretek elterjesztésének.

- A biztosabb és szélesebb siker és a mutatkozó panaszok eloszlátása érdekében a legújabbkori történeti pályázatok kiírását és díjazását a néprajzi pályázatokéhoz hasonlóan szintén valamelyik országos intézményünk (pl. a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum) végezze; itt történjék a nyertes pályaművek őrzése is.

1/c - A megyei múzeumigazgató és helyettese a Hazafias Népfront Honismereti Bizottságának tagjai. Félhivatalos megbízásban a pályázati ügyek lebonyolításának is van felelőse a megyei múzeumnál. A többi munkatárs külön megbízás nélkül, a múzeum érdekeit szem előtt tartva foglalkozik a mozgalommal kapcsolatos teendőkkel.

Javaslat: - Ki kell alakítani a múzeumok honismereti mozgalomhoz kapcsolódó tevékenységének országosan alkalmazható irányelveit s célszerű szervezeti kereteit.

2/a - Az aktívák és közösségek saját honismereti körüket, iskolájukat figyelmeztetik egy-egy új kiállításra, felhívják a figyelmet a múzeum kiadványaira. Előadásainknál is ezekre a körökre és személyekre építünk, talán még jobban is, mint a kiállítások esetében. Ők mozgósítják ugyanis egy-egy előadásra a közönséget, ezeken rendszerint ők kezdik meg a hozzászólásokat, amivel a többieket is szólásra serkentik. Ők maguk is tartanak önállóan is előadásokat s ezekhez a múzeumi helytörténeti, régészeti, legújabbkori, néprajzi kiadványokat használják fel, így nagymértékben résztvesznek a múzeumi eredmények népszerűsítésében is.

Javaslat: - Törekedni kell a múzeumi munkához kapcsolódó honismereti-kör-hálózat fokozottabb és szervezettebb kiépítésére és feladataik további bővítésére a múzeumi célú propaganda és ismeretterjesztő tevékenységgel. Utóbbihoz fontos segítség a gyakran megjelenő múzeumi tájékoztató füzet (megyénkben a kéthavonta megjelentetendő "Múzeumi levelek"), amely az előadások, kiállítások programját hí-

rül adja s közli annak a honismereti munkatársnak nevét is, aki a szervezésben aktív szerepet játszik.

2/b - A honismereti közösségek a gyűjtőmunkában - a művészet-történeti tárgygyűjtés kivételével - igen aktívan vesznek részt. E szakágban - mint a legújabbkori történetnél - inkább dokumentumgyűjtő tevékenységükkel számolhatunk.

Régészeti leletbejelentő hálózatunk nagy múltra tekint vissza, jól kiépített. Rendszeresen jelentik a hálózat tagjai a földmozgatások során feltáruuló leleteket; több külső munkatársunk már arra is képes, hogy a leletkörülményekről rajzot, fényképet, dokumentációt készítsen. Ilyen felkészültségű munkatársaink vannak pl. Jászjágón, Jászjákóhalmán, Jászkiséren, Zagyvarékason stb.

A honismereti munka legtermékenyebb területe megyénkben a néprajz mellett a helytörténet. Vannak kiemelkedő művelői, akik szinte egyenrangú munkatársainknak számítanak; rendszeres kutatásokat folytatnak községükre, vagy egy nagyobb tájegységre, illetve témára vonatkozóan. Az ilyen kiemelkedő egyéni kutatók állandó vendégei a múzeumoknak, a velük való megbeszéléseink során minden problémájukról értesülünk, tanácsokat adunk nekik, múzeumaink útján könyvtárközi kölcsönzést, mikrofilmezést, xeroxozást biztosítunk számukra, hogy munkájukat könnyítsük. Kutatási munkaközösségek létrehozásánál számolunk velük, témát adunk nekik, dolgozataikat kiadványainkban közöljük. Több önálló községmonográfiát, nagyobb tanulmányt jelentettünk meg már tőlük (Kunmadaras története, Kunhegyesi redemptusok és irredeemptusok harca a XIII. században, Tanulmányok Kisújszállás múltjából, Kunszentmártoni szücsmesterség, Tiszaroff története stb.). Néhány külső munkatársunk hatalmas anyagfeltáró munkát végez, de vagy szemléleti vagy írástechnikai okok folytán dolgozataik nem érik el a közölhetőség szintjét. Ezekből válogatást, átdolgozott részleteket teszünk közzé, illetve szerzőiket konferenciákon körvonalazott tematikájú előadás megtartására kérjük fel.

Lényegében ezek nélkül a kutatások nélkül a múzeum tudományos munkája szegényebbé válna: nem volna lehetőség arra, hogy a munkatársaink által néhány ponton folytatott helytörténeti jellegű kutatás megyei viszonylatban szélesíthető legyen.

A helytörténeti kutatómunka másik bázisát a szakkörök jelentik. Az állandóan változó, főként diákokból álló szakkörökben nehéz elérni a tevékenység megfelelő szintjét. Amikor pl. a szakköri nevelőmunka, a harmadik-negyedik gimnazisták képzésébe fektetett energia beérhetne, más személyekkel újra kell kezdeni. A színvonalnak azért mégis a szakköri vezető a letéteményese, nagyjából tőle függ a tevékenység eredményessége. Több jeles szakköri vezetőnk van, aki töretlen hittel neveli újra és újra a változó szakköri emberanyagot.

A szakkörök profilját témaválasztását elég nehéz a múzeumoknak befolyásolni, s célszerűtlen is. A szakköri vezető látja, hogy milyen témák iránt van elsősorban érdeklődés a fiatalokban és azokat szorgalmazza. Jellemző, hogy pl. a kisújszállási gimnazista szakkör egyidőben néprajzi témákat dolgozott ki, később legújabbkori üzemtörténeti feldolgozásokat készített, ezt követően földrajzi neveket gyűjtött, majd iskolatörténettel foglalkozott. Magunk ezt az érdeklődésnek megfelelő, önkéntesen választott tevékenységet helyesnek tartjuk.

Szakköreink jelentős mértékű tárgygyűjtő munkát is végeznek. Iskolai vagy művelődési-házbeli kis helytörténeti gyűjtemények jönnek így létre, s ezekben néprajzi tárgyak, régi írások, dokumentumok, fotók, helytörténeti-forrás-értékű tárgyak kapnak helyet (Jászjágó, Jászjákóhalma, Jászladány, Abádszalók, Kisújszállás, Jászárokszállás, Mezőtúr, Cibakháza stb.). Néhány ilyen gyűjtemény egészen jelentős anyaggal rendelkezik. Belőlük szándékosan nem hozzuk el még a legkiemelkedőbb darabokat sem, legfeljebb kiállításra kérjük kölcsön azokat, egyébként ellenőrzésünk alatt tartjuk s csupán veszélyeztetésük esetén vesszük gondozásunkba. Tapasztalataink szerint e gyűjtemények létezése a változó szakköri emberanyag összetartását nagyban segíti elő, s biztosítékai a folyamatos munkának is.

Ügyelünk a szakköri vezetők továbbképzésére is. Konferenciákra, értekezletekre küldjük vagy hívjuk őket, előadás-sorozatot szervezünk számukra.

A legújabbkori történetnek is vannak megyénkben állandó kutatói, akik rendszeres munkát folytatnak, zömük azonban leginkább csak az évfordulók kapcsán meghirdetett pályázatokon tűnik fel. Az utóbbiakat is igyekszünk rendszeres további munkára serkenteni, de az igazság az, hogy a pályázat elmúltával elmúlik a serkentés hatása is. A pályadíjak összege nagy, a továbbiakhoz a múzeum szerény anyagi támogatása (egy-egy napidíj kiküldetésekhez, technikai segítség stb.) azokhoz képest jelentéktelennek tűnik, nem buzdít a kutatások továbbfolytatására. Mások egyszerű pártfeladatnak vagy szükséges társadalmi munkának tekintik bekapcsolódásukat az ilyen munkákba, s noha képesek lennének jó teljesítményre is, mielőbb túl akarván esni a dolgon, felületesen működnek. Így sokan nem válnak kutatóvá, pályázataik is csak ritka esetben érik el a helytörténeti vagy néprajzi pályázatok szintjét. Szerencsére kiegészítenek bennünket a helytörténeti kutatók, mert ezek érdeklődése a község, táj, vagy téma történeti vizsgálatakor a máig terjed.

Bizonyos nehézségeket okoz a legújabbkori munka szervezésében az is, hogy a pályázatok témái gyakran nem átgondoltak, kidolgozásukban pl. olyan akadályai vannak, hogy a források a levéltárakban, pártarchívumokban hozzáférhetetlenek. Igényesebb kutatók ilyen okok miatt a legújabbkori témáktól a régebbi korok felé fordulnak, amelyek kutatásánál a történeti módszer alkalmazása jobban biztosítva van.

A legújabbkori gyűjtéseknél is mutatkozik bizonyos kampányszerűség megyénkben. A tanácsok különböző osztályai, a művelődési házak, politikai szervezetek egy-egy évforduló alkalmával gyűjtő mozgalmakat is hirdetnek. Az így előkerülő értékes anyag (pl. 1919-es községi pecsétek, igazolványok, jelvények, karszalagok, fotók, dokumentumok stb.) azonban legtöbbször ebek harmincadjára jut, mert nem hajlandók átadni azt a múzeumoknak, őrzésüket viszont nem tudják megoldani. A megye minden településén, sőt

minden szervénél folyik évfordulók alkalmával hasonló munka ("Ismerd meg hazádat", "Nem térkép e táj", felszabadulási évforduló, iskola-államosítás évfordulója stb.), a múzeum képtelen mindenütt ott lenni, ellenőrizni, hogy az értékes anyagot nem vágják-e szét, nem ragasztják-e úgy fel, hogy az lényegében megsemmisül. Az e fajta mozgolódások során előkerült tárgyak, dokumentumok szinte bizonyosan pusztulásra vannak ítélve.

A néprajzi munka tekint vissza megyénkben a legnagyobb múltra. Ez a terület ítélnélhető a legrendezettebbnek, legszínvonalasabbnak; legtöbb a szakembere is. Kitűnő egyéni pályázóink vannak; munkáik hatalmas értéket képviselnek. Nem csak egyéni feldolgozásait tudjuk hasznosítani, hanem egyenrangú munkatársakként bevonjuk őket a Szolnok Megyei Néprajzi Atlasz gyűjtőmunkájába és más fontos feladatok elvégzésébe is. Résztvesznek néprajzos külső munkatársaink a tárgygyűjtésben is és emellett leletbejelentő szolgálatot is teljesítenek.

Pályamunkáik támogatása kétszeres hasznot hoz a múzeumoknak. Dolgozataikhoz mi készítjük a fotókat, mégpedig az általuk felkutatott eredeti helyszíneken, s így egyrészt hitelesen dokumentált tanulmányokat nyerünk, másrészt a múzeumok hatalmas és rendszeres fotógyűjteményekhez jutnak.

Néprajzi szakköreink helyzete sokban hasonló helytörténeti szakköreinkéhez. Igen jó képességű szakkörvezetőink vannak, a tagok száma és a körök személyi összetétele mégis eléggé változó. A néprajzi tevékenység a fiatalok körében nem eléggé megbe-csült, mert a néprajz nem iskolai tantárgy, a művelődési házak pedig nem rendelkeznek kellő hatással ahhoz, hogy e munkába a fiatalokat is bevonják. Ott kap elismerést az iskolában is, a művelődési házban is e szakág, ahol a tanácsnak törekvése, hogy múzeumot alapítson (Mezőtúr, Jászfákóhalma, Jászládány, Kunszentmárton stb.).

Szót kell ejteni a nyelvészeti gyűjtésről is, amelynek kevés eredménye megyénkben - hivatásos kutatónk nem lévén - kizárólag a külső munkatársaktól és a szakköröktől jelentkezik. A föld-

rajzi nevek, a ragadványnevek gyűjtése a helytörténetnek is lényeges forrása, a múzeumok mégsem tudják támogatni ezt a munkát, mert hozzáértő szakembere a múzeumoknak nincs. Bár nagy eredményeket ettől a tevékenységtől ilyenformán nem lehet elvárni, éppen hézagpótló jellege miatt mégis jelentősnek kell minősíteni.

A népzenei gyűjtés tekintetében az utóbbi évben nagyot léptünk előre zenei archívumunk megnyitásával, továbbá azzal, hogy ennek anyagát a Páva Körök rendelkezésére bocsátottuk. A Körök gyűjtéseikhez hozzáférünk, azokat lejegyezzük, archiváljuk; jelentős számú népdal került így a múzeumokba. Viszonzásképpen a "Múzeumi levelek" egyik száma minden évben a Pávaköri Mozgalom tájékoztatásának céljával jelenik meg.

Javaslatok: - A honismereti kutatómunka megerősítése érdekében létre kell hozni a múzeumon kívüli kutatás szervezetét (egyesületét?) az alkotó képességű és készségű külső munkatársak számára; klubszerű működéséhez, tanácskozásihoz helyiséget, szakmai tevékenységéhez költségkeretet kell biztosítani.

- Fel kell számolni a legújabbkori gyűjtések és gyűjtemény-létesítések kampányszerűségét. Ennek érdekében pályázatok, mozgalmak indításába a múzeumot be kell vonni; érvényt kell szerezni a muzeális anyag kezelésére vonatkozó törvényes előírásoknak.

2/c - A honismereti mozgalomnak a múzeumok belső munkájához nyújtott segítsége tekintetében megyénkben különösebb szokások, hagyományok nem alakultak ki. Külső munkaerők nem működnek közre raktári munkában, leltározási-nyilvántartási feladatok végzésénél. Saját gyűjteményeiket viszont a szakkörök e vonatkozásokban maguk kezelik, tartják rendben (kivéve kiemelkedő vagy "kényes" darabjaik restaurálását, amit mindig múzeum végez el).

A restaurálási feladatok iránt viszont többen érdeklődnek; néhányan segítenek is műhelyeinkben. Utánpótlás-nevelő lehetőség

ez; jelenlegi restaurátoraink lényegében hasonló módon kezdték el a szakmával való ismerkedésüket.

3/a - A honismereti munka szervezeti keretét - mint már említettem - elsősorban az évi országos pályázat jelenti. Másik fontos forma a szakköri hálózat, amelynél azonban a múzeum csak tanácsadó szerepet tölt be (ezt is egyéni vállalások alapján), miután az egyes szakkörök a művelődési házak vagy az iskolák hatáskörébe tartoznak. Korábban a megyei művelődési háznál a szakköri tevékenység referense múzeumi munkatárs volt, ez szorosabb kapcsolatot hozott a múzeumok és a szakköri tevékenység között, 1967-ben azonban ez az állapot megszűnt s lazult a kapcsolat is.

Gyűjtőtáborokat nemcsak megyebeli szakkörökkel és más munkatársakkal, hanem megyén kívüli vállalkozókkal is szervezünk. A budapesti felsőfokú építészeti technikum hallgatóiból álló gyűjtőtáborunk résztvevői Karcagon nagyszámú házat mértek fel. Budapesti és debreceni egyetemi hallgatókból és megyei diákokból álló gyűjtőtábor működött Jászberényben és Jászdózsán. Jelenleg két gyűjtőtábort is szervezünk: az egyik a Hortobágyi Nemzeti Park területén, a másik a Tiszazugban fog működni; előbbinek muzeológusok és szakköri tagok, utóbbinak diákok lesznek a résztvevői. Mindkét tábor programja: tárgygyűjtés, témagyűjtés, fényképezés, főként néprajzi és helytörténeti témákban.

Módszertanilag lényegesnek tartjuk, hogy a külső munkatársak szakköri foglalkozáson vagy gyűjtőtáborban a szakemberekkel egyenrangú félként dolgozhassanak s ezzel is kifejezzük munkájuk megbecsülését.

Javaslat: - A honismereti munka szervezésében a múzeumnak hivatalosan is szerepet kell biztosítani. Ennek egyik eszköze lehet: múzeumi dolgozó szakreferensként való működése a megyei művelődési központban.

3/b - A honismereti munka során mint szervekkel a Hazafias Népfrent bizottságaival s a tanácsok művelődési csoportjaival, a

KISZ-szervezetekkel és az Úttörő Szövetséggel van elsősorban kapcsolatunk. Közvetlen és rendszeres érintkezésben vagyunk sok iskolával és művelődési házzal, továbbá vállalatokkal, tsz-ekkel. Az alkalmi kapcsolataink is igen bőségesek.

Nem kellőképpen kialakultak kapcsolataink az egyházak képviselőivel s így jelenleg még nincsenek jó ismereteink az egyházi tulajdonban (pl. a plébániákon) levő, a helytörténetkutatás számára nyilvánvalóan sok fontos adatot tartalmazó forrásanyagról (anyakönyvek, canonica visitatio-k stb.). Ezek kutathatóságának lehetővé tétele még hátralevő feladatunk.

3/c - Kapcsolataik ápolása terén a múzeumok - érdekeiknek megfelelően - a rendszerességre, ill. az állandóságra törekszenek. A hivatali és társadalmi szervek kapcsolatkereső és fenntartó törekvése - akár a múzeumok, akár más szervek vagy intézmények, vállalatok stb. felé, legalábbis a honismereti mozgalom kérdéseinek vonatkozásában - alkalomszerű, rendszertelen. A Hazafias Népfront jelenléte a honismereti mozgalomban érződik ugyan, de magához a munkához kevés segítséget, kézzelfogható támogatást ad.

A tanácsi, a népművelési és gazdasági szerveknél a honismereti kérdések csak alkalmilag: általában politikai évfordulók, társadalmi események, a Múzeumi és Honismereti Hónap, Kulturális Napok stb. idején vetődnek fel, s ekkor is inkább csak a honismereti tárgyú rendezvények (előadás, kiállítás stb.) igénylésére terjed.

Az elvi jellegű vagy bizonytalan kapcsolatokon túlmutató együttműködésre is akad azonban néhány jó példa megyénkben. A Jászberényi Hűtőgépgyár anyagilag is segíti a helyi múzeum honismereti munkáját, s hasonló kapcsolat alakult a budapesti Ybl Miklós felsőfokú építészeti technikum és a karcagi múzeum, a túrkevei tanács és a helyi múzeum, a tiszafüredi Gépállomás és a helyi múzeum, a tiszaföldvári tsz-ek és a helyi múzeum valamint a kunszentmártoni járási hivatal, a kisújszállási tanács és iskolák, a Szolnoki Papírgyár és a szolnoki Damjanich János Múzeum

között. Ezek a példák - és mások is - arra utalnak, hogy a honismereti munka igazi bázisai jelenleg - legalább is megyénkben - "valahol középszinten" alakulnak ki könnyebben.

Javaslat: - Meg kell határozni a honismereti munka pontos helyét és szerepét a kulturális életben; szerepeltetni kell célkitűzéseit és anyagi támogatását a felsőbbszintű tervekben is.

3/d - A honismereti mozgalom megyei szintű irányításában szervezett munkamegosztásról egyenlőre nem lehet beszélni. Nem érződik ez a Hazafias Népfront és a hivatali szervek együttműködésében, s - miután tevékenységük nincs e tekintetben koordinálva - nem tapasztalható a három megyei hatáskörű intézmény: a múzeum, a levéltár és a könyvtár együttműködésében sem. A levéltár és a könyvtár kellő súlyú részvétele a honismereti irányító munkában egyébként is megkívánná e két intézmény tudományos profiljának létszámfejlesztéssel történő megerősítését.

A megye kisebb városaiban a múzeumok és más szervek, intézmények között a közös feladatvállalás jobban megfigyelhető; meglehetősen kialakult ez pl. a jászberényi könyvtár és a múzeum, a karcagi Művelődési Ház és a múzeum, a túrkevei könyvtár és a múzeum között.

Javaslat: - A honismereti mozgalom által is igényelt szakmai irányító teendők elvégezhetősége érdekében erősíteni kell a szolnoki megyei könyvtár és megyei levéltár tudományos profilját.

4. - A múzeumi honismereti munka irányát az egyes társadalmi rétegekben tudatosan nem szerveztük - ez talán nem is lenne minden esetben hasznos -, tehát inkább a spontán kialakult érdeklődés határozta meg. Még így is néhány érdekes tendenciát állapíthatunk meg. A helytörténeti (legújabbkori) tárgy- és dokumentumgyűjtés legerősebb bázisa megyénkben a tanuló ifjúság, csakúgy, mint a néprajzi és nyelvjárási gyűjtőmunkáé. A helytörténeti kutatási feladatoknál a pedagógusok és más értelmisé-

giek részvételére tudunk a legjobban építeni. A munkás és paraszti lakosság segítőkészségét elsősorban a leletbejelentő hálózatunk kiépítésénél tapasztaltuk. A múzeumi belső munkákhoz (nyilvántartás, restaurálás stb.) valamint a tárlatvezetésekhez szintén a tanuló ifjúság látszik a leginkább mozgósíthatónak, bár utóbbi tevékenységben a szocialista brigádok is szívesen résztvesznek, ha annak témáját magukhoz közelállónak érzik (üzemtörténet, munkásélet, a közelmúlt évtizedek története stb.). A honismereti foglalkoztatás még kiaknázatlan tartalékként kezeljük a tsz-ek KISZ-szervezeteinek tagságát, valamint a szaporodó számú klubokba ("öregek klubja") tömörülő nyugdíjasokat.

5/a - A honismereti munkában résztvevők csoportjai a múzeumoktól elsősorban szakmai támogatást kapnak: konzultációkat és előadásokat tartunk számukra, résztveszünk munkaterveik kidolgozásában (ahol ezt igénylik), kiállításaik megrendezését tárgyak kölcsönzésével, szakmai tanácsokkal, restaurálással és esetenként anyagi támogatással is segítjük, kiadványokat, útmutatókat, gyűjtőíveket juttatunk el hozzájuk. A mozgalom kipróbált munkásait konferenciákra, országos összejövetelekre küldjük ki, előnyben részesítjük időszakos alkalmazásoknál. A legjobbakat honismereti munkájukért kitüntetésre terjesztjük fel, munkahelyi jutalmazásra javasoljuk, dolgozataikat kiadjuk vagy eljuttatjuk folyóiratokhoz, rendezvényeinken, konferenciáinkon előadóként szerepeltetjük, ezzel is elősegítjük széleskörű megbecsülésüket.

5/b - A honismereti egyéni tevékenység értékelésének talán legfontosabb fóruma a pályázat, mert ez nem csak jutalmaz, hanem rangsorol is. A Megyei Tanács megértése következtében a pályázatok jutalmazására fordítható összeg igen jelentős, felhasználásában azonban helyzetünk sérelmes annak következtében, hogy az országos pályázati jutalomkerethez csatolva kezelik. Miután egyes megyék ebbe a keretbe jóval kisebb összeget fizetnek be, gyakran előfordul, hogy saját pályázóink a megérdemelnél szerényebb jutalomban részesülnek, vagy ki is maradnak a jutalmazásból.

Szakköröket mint testületeket is részesítünk jutalomban. Ennél a vezető szempont: nem egy-egy személy kiemelkedő teljesítményét jutalmazzuk, hanem a kollektív tevékenység átlagon felüli színvonalát.

Javaslatunkra eddig két honismereti munkatárs részesült kiemelkedő teljesítményéért "Szocialista kultúráért" kitüntetésben, öt esetben pedig - szintén múzeumi javaslatra - pedagógusokat részesített jó honismereti munkájukért jutalomban a Megyei Tanács Oktatási Osztálya.

5/c - Feletteseink munkánk részének tekintik a honismereti tevékenységet, külön nem jutalmazták; külső szervektől sem kaptunk ilyen címen sem más természetű, sem anyagi elismerést. A múzeumon belüli jutalmazások indokai közt gyakran szerepel a jól végzett honismereti munka említése is. A TIT javaslatára - mint a Történelmi Szakosztály elnöke - részesült kitüntetésben a megyei múzeumi szervezet vezetője; az indoklásban itt is szerepelt a honismereti munka.

6/a - A felszabadulás 30. évfordulójának múzeumi programja még nem alakult ki teljesen.

Jubileumi kiállítást természetesen fogunk rendezni múzeumainkban. Elgondolásunk szerint mindenütt a 30 éves fejlődés egy-egy jelentős részletét fogjuk bemutatni, olyan témát, amit helyi anyaggal lehet a legteljesebben kibontakoztatni (pl. az elektromos hálózat fejlődése és annak hatása a mindennapi életben, a lakásberendezés változásai, az öltözködés alakulása társadalmi rétegenként, a kommunális ellátottság fejlődése stb.). Helyesebbnek tartjuk egy-egy témának alapos kimunkálását, mint a régebbi "mozaik" kiállítási rendszer alkalmazását, mert tapasztalatunk szerint a változásokat így mélyebben, tehát hatásosabban lehet bemutatni.

6/b - A honismereti aktívák számára a teljesebb bekapcsolódást éppen az előbb ismertetett tematika teszi lehetővé. Egy-egy téma éppen a helyi kutatottság alapján valósulhat meg, s ehhez

akarunk hozzátenni múzeumi erőből annyit, hogy a mondanivaló lehető legteljesebb kidolgozása lehetővé váljék. Egy ilyen témához megfelelő tárgyi gyűjtést is végzünk, fotózunk. Ha helyi gyűjtemény van, azt erősítjük, ha nincs, az aktívák bevonásával szándékozunk megfelelő anyaghoz jutni.

7. - Az előbbieken részletesen ismertettem gyakorlatunkat, s attól el nem választható felfogásunkat a honismereti munkáról. Bár a kérdések természete miatt többször is ismétlésekbe kellett bocsátkoznom, most - a tömörség kedvéért - még egyszer összefoglalom mondanivalóm lényegét:

Szolnok megyében a honismereti mozgalom talán nagyobb szerepet játszik és aktívabb, mint más megyékben. Másutt több tudományos intézmény között oszlik meg a kutatási feladat, itt szinte minden teendő egyre hárul. Ezért, amikor a honismereti munkát körvonalaztuk, szinte egyedüli kritériumnak kellett tekintenünk az aktív irányítást, az ismeretek tevékeny, alkotó továbbfejlesztését, szemben a népműveléssel, amely lényegében csak az ismeretek befogadását jelenti. Az így értelmezett részvétel a honismereti munkában egyben a mélyebb megértést, a helyhez való erősebb kötődést, a szocialista hazafiság érzésének fejlesztését is jelenti. Javasolom, hogy e nálunk jól elkülönülő fogalmat más megyék gyakorlatába is vigyék át, így vonják meg a határt a honismereti és a népművelő munka között.

Ez a fajta honismereti munka a múzeum hatókörének bővülését jelenti; ereje megsokszorozódik, teljesítőképessége fokozódik. Hatásosságának továbbnövelése érdekében azonban szükség lenne a múzeumon belül is a honismereti apparátus kiépítésére, amelynek fő feladata a külső munkatársi hálózat megszervezése, foglalkoztatása lenne.

A honismereti mozgalom éltetője az eredményes munkatársak tevékenységének elismerése. Ez nem döntően anyagi kérdés, mert a nagyszámú résztvevő egyenként nyilván nem is jutalmazható. Az erkölcsi elismerés lehetőségét kell első helyre tenni! Ennek fő eszköze nálunk a kéthavonta megjelenő honismereti füzet lehetne

(amelynek létrehozása - mint említettem - nem anyagi, hanem csak sajtóigazgatási kérdés), amelyet honismereti munkatársaink publikációs közegének szánunk. Megjelentetése azonban nem csak a honismereti munkát, a helyi kutatások továbbfejlesztését ösztönzi, hanem egyben a népművelő munka fontos eszközeként is szolgálna.

A honismereti mozgalomban az önkéntességet alapfeltételnek tekintjük. Az aktivitás másik biztosítója ugyanis, hogy minden személyt, aki bekapcsolódik, lehetőleg saját érdeklődésének területén engedjük fejlődni. Károsnak ítéljük tehát a munka erős irányítását, "központosítását". Értelmes kutatási téma kiválasztását természetesen segítenünk kell. Így nézve a kérdést, az is természetes, hogy a múzeum alkalmazkodik a honismereti munka aktíváinak tevékenységéhez, tehát - annak megfelelő színvonal esetén - a muzeológus kapcsolódik be a helyi kutatásba, hogy ezzel is siettesse az eredmények kibontakoztatását.

Nézeteink szerint, ha a honismereti mozgalom a napi igények, kampányok, vagy egyedül a népművelési teendők szolgálatába áll, elsekélyesedik. Úgy véljük, hogy célszerű működtetésének fontos feltétele, hogy tényleges tudományos munkát végző intézmény végezze szakmai irányítását. Ha ez a múzeum lehet (mint pl. megyénkben), akkor szervezetileg is biztosítani kell annak irányító szerepét. Több intézmény (pl. levéltár, könyvtár, felsőoktatási intézet stb.) bevonása az irányításba akkor járhat jó eredménnyel - ésszerű munkamegosztással -, ha azok maguk is végeznek tudományos munkát is. A szakmai irányításban több szerv "formai" együttműködése a munkát csak megnehezíti! A Hazafias Népfront megyei szerveinek e tétel figyelembevételével kell megoldania a honismereti munka mainál realisabb alapokra való helyezését, átszervezését.

SZABÓ LÁSZLÓ

Az új-legújabbkori gyűjtőmunka és a honismereti mozgalom

A honismereti mozgalom az új- és legújabbkori muzeológiához tartozó anyagok gyűjtésében komoly segítséget nyújthat a helyi, de az országos múzeumoknak is. Tagjainak személyi kapcsolatai és helyismerete alapján gyakran jutunk olyan anyagok birtokába, amelynek megközelítése muzeológus számára nehéz feladatot jelent. Ezekkel a kapcsolatokkal általában sikerrel lehet olyan embereket is megszólaltatni, akik máskülönben teljesen elzárkóznak az adatszolgáltatástól. Jól működő honismereti kör tagjainak a segítségével egy adott terület komplex vizsgálatát, vagy egy-egy kérdés teljes feltárását úgy végezhetjük el, hogy a ráfordított idő jelentős mértékben leszűkül, vagyis igen kedvező lesz munkánk hatásfoka.

A feladatoknak mindig határozottan körvonalazottaknak kell lenniök, tehát kerülni kell az általánosan megfogalmazott kérdéseket. A muzeológusnak előkészítő tevékenysége során szélesen kell tájékozódnia az anyagban és szinte személyekre kell lebontania az egyes munkafázisokat, meghatározva a tevékenység fokozatait is. Az egy-egy konkrét eseménnyel vagy anyagcsoporttal kapcsolatos feladatokat lépésekben kell megoldani; csak akkor lehet továbbhaladni a feladat elvégzésében, ha az előző folyamat már lezárult. Példát vizsgálva: ha egy járás földosztó bizottságainak, ill. azok tagjainak működésével kíván a múzeum foglalkozni, úgy a muzeológusnak a megyei levéltárban és a múzeumban őrzött iratok alapján ki kell dolgoznia az elképzeléseit a munka irányáról, a tárgyi és dokumentációs anyag gyűjtéséről. Ezt a szükséges kérdőív megfogalmazása követi, amellyel a honismereti kör tagjai a falukénti adatokat felveszik. (Itt fontos kérdés, hogy ki él, ill. kinek a hozzátartozói élnek az adott faluban!)

A következő lépés interjúk készítése lehet a még fellelhető egykori tisztségviselőkkel. Ezekben a - lehetőleg magnetofonnal rögzített - beszámolókbán a nyilatkozókkal el kell mondatni azt is, hogy a múzeum számára elsődlegesen fontos eredeti tárgyakból (pl. ölezőlánc, mérőszalag, bélyegző, balta, határkijelölő karó, igazolvány, oklevél, fénykép, további iratok stb.) mi maradt fenn.

Harmadik lépésként következhet a tárgyak begyűjtése. Nagyon óvatosan kell eljárnunk, hiszen ha a tárgyak a hozzájuk tapadó specifikus ismeretek és tartalom rögzítése nélkül kerülnek be a múzeumba vagy a helytörténeti gyűjteménybe, úgy csak holt anyagot halmozunk fel.

Hogy ezt elkerüljük, "gyűjtőlap" használatát kell bevezetni. A honismereti kör tagjai csak ennek a helyszínen való kitöltésével és rajta az adatszolgáltató személyi adatainak feltüntetésével végezzék munkájukat. Ilyen gyűjtőlapot már általánosan használ a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum, továbbá a Vas és a Győr-Sopron megyei múzeumi szervezet. A gyűjtőlap használata a honismereti kör tagjait nem terheli túl, de munkájukat többértévé és eredményesebbé teszi.

A múzeumunk által kidolgozott gyűjtőlap a begyűjtött tárgyak adattározását is megkönnyíti, és részben megoldja az olyan helytörténeti gyűjtemények leltári nyilvántartását is, amelyek nem tartoznak a múzeumi szervezethez.

Ügyeljünk arra, hogy a gyűjtések feldolgozásakor az adatok értékeléséből se maradjanak ki a kör tagjai, mert munkájuknak ez az egyik buzdítást adó elismerése. Az ilyen ösztönző gesztusokra később is, a kiállításrendezések során is gondoljunk: az egyes tárgyaknál tüntessük fel gyűjtőik nevét, ha azok külső munkatársak voltak. Az efféle elismerések csak fokozzák a kör tagjai és a múzeum között az érzelmi kapcsolatot.

+ + +

A múzeumi honismereti munka társadalmi irányultságáról röviden a következőket mondhatom:

A parasztság segítségével összeállítható pl. egy-egy falu komplex anyaga, de a legeredményesebb munkát a mezőgazdasági munkaeszközök összegyűjtésében és a gazdasági hagyományokra vonatkozó adatok gyűjtésében várhatjuk. Célszerű, hogy adatszolgáltatásukat a "honismereti napló" már országosan folyó vezetésével párhuzamosan irányítsuk.

A munkásság tevékenységére széles területen támaszkodhatunk. Jelentős segítséget kaphatunk a vállalati történet, ipartörténet és politikatörténet területén, ahol - útmutatás alapján - egyes részkérdések feldolgozását is nagyfokú önállósággal végzik. Segítséget kaphatunk a restauráló munkánál is.

Az értelmiség közreműködését a legeredményesebben a politikai események és kiemelkedő személyek anyagainak gyűjtésére, egy-egy "mély" gyűjtésre használhatjuk fel. Nyugdíjasokkal rendszerezési és feldolgozási munkákat végeztethetünk.

A tanuló ifjúság a legjobban mozgatható réteg. Tevékenységük során komolyan kell aktivitásukra támaszkodni. Történeti események anyagainak gyűjtésére használhatjuk őket, a feldolgozásban pedig részfeladatokat bízhatunk rájuk.

+ + +

A munka egyéb területein is komoly segítséget várhatunk a honismereti körök tagjaitól. A gyűjtőlapok kitöltésével lényegében már részt vállaltak a nyilvántartási feladatokból is, amennyiben sikerül ezt a lapot általánosan használttá tenni. Résztvehetnek a múzeumi anyagok nyilvántartási-karton-rendszerének mutatózási munkálataiban. Ezzel a munkával általában a legtöbb múzeum erősen elmaradt, pedig jól megszervezett csoporttal könnyen tudunk eredményt elérni. Az új- és legújabbkor vonatkozásában szükséges a személynév-, az intézménynév- és a kronológikus rendszer felállítása.

Üzemi, vállalati honismereti körökkel a gyűjtésen kívül az álagvédelmi munkák jó részét is el tudjuk végeztetni. Érdemes felfigyelni arra, hogy a honismereti tevékenység milyen komoly eredményt ért el Győr megyében, ahol a Kisalföldi Mezőgazdasági Gépgyár szocialista brigádjai brigádvetélkedő keretében összegyűjtötték a környező falvakból a fészerekben rozsdásodó századfordulós gyári termékeket, ezeket teljesen rendbehozva, újra működőképes állapotban adták át a múzeumnak. A gyár műszaki osztályán dolgozó szocialista brigádok pedig elkészítették a gépek teljes tervdokumentációját és műszaki leírását. E tevékenységük nagymértékben járult hozzá, hogy a Xántus János Múzeumban kialakulhatott a műszaki gyűjtemény. A példa jól mutatja, hogy nagyon fontos a speciális kérdések megoldására képes, más irányú társadalmi szervezetek körébe is beilleszteni a helytörténeti, ill. honismereti munkát. A szocialista brigádmozgalom komoly lehetőséget jelent e tekintetben.

A szocialista brigádok tapasztalataink szerint örömmel veszik, ha a sztereotíp kulturális tevékenység (közösen megnéztük ezt és ezt a filmet) helyett konkrét, tartalmas és értelmes tevékenységről számolhatnak be. Ennek a munkának a pedagógiai vonatkozásáról azt hiszem nem érdemes bővebben szólni. Az előbb említett gyár szocialista brigádjai olyan mennyiségű és minőségű anyagot gyűjtöttek össze, hogy tevékenységük elismeréséül ebből az anyagból önálló kiállítást rendez a Xántus János Múzeum. A kiállítás elkészítése már nem csak a múzeum és a brigádok szívügye, hanem a vállalat vezetőségéé is. Hasonlóképpen jól fel lehet használni segítségül a munkásör-alakulatokat is. Egy-két múzeumot kivéve sehol sincs alkalmazásban fegyverszakértő, de majdnem minden múzeum őriz gyűjteményeiben fegyvereket is. Ezeknek karbantartását, rendbehozását tapasztalataim szerint a munkásőrség fegyvermesterei szívesen elvégzik.

SZIKOSSY FERENC

A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum kapcsolata a honismereti mozgalommal

A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum (= MMM) eddig sajátos helyzetben volt, és van ma is. Korábbi körülményei nem tették lehetővé, hogy széleskörűen kibontakoztassa társadalmi bázisát, hogy következetesen kapcsolatot teremtsen a honismereti mozgalom különböző tényezőivel, csoportjaival. A múzeumbarátok hálózatának kiépítése, a Múzeum és a honismereti mozgalom kapcsolatának folyamatossá tétele a közeli jövő feladata lesz. Természetesen mindez nem azt jelenti, hogy e téren a Múzeum nem kezdeményezett és hogy nem végzett semmiféle munkát. Gyűjtőtevékenységében, múzeumi-népművelési feladatainak ellátásában eddig is támaszkodott a honismereti, helytörténeti mozgalomra.

1. - A Múzeum munkatársai jelenleg is

- résztvesznek a Hazafias Népfront Elméleti Bizottsága munkájában, ahol témák feldolgozását javasolják és irányítják (pl. a Népfrontmozgalom története);
- közreműködnek a Honismereti Bizottságban (részben a Budapestiben, részben az Országos Bizottságban);
- résztvesznek a "Honismereti tájékoztató" c. kiadványsorozat szerkesztőbizottságának munkájában;
- közreműködnek a honismereti, helytörténeti, munkásmozgalomtörténeti szakkörvezetők elméleti és módszertani felkészítésében; munkájuk e téren folyamatos és rendszeres;
- alkalmanként ellátják a honismereti kiadványok lektorálását;
- mint írók maguk is készítének honismereti, módszertani munkásmozgalomtörténeti és más témakörökben kkiadványokat, füzeteket;

- a fenti témakörökben mint recenzensek is működnek;
- kapcsolatot tartanak minden olyan intézménnyel, oktatási szervvel, amelyekkel közös rendezvényeket, kiállításokat szervezhetnek és forgalmazhatnak.

Az MMM mint intézmény is

- rendszeres kapcsolatban áll a Kulturális Kapcsolatok Intézetével;
- kiállítási témakörben jó kapcsolatot épített ki az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályával (pl. az "Életünk, utunk", a "Száz politikai plakát" c. kiállítások esetében stb.);
- gyűjtőtevékenységében minden esetben, különösen vidéken, a helyi honismereti csoportokra támaszkodik.

2. - Azoknak a céloknak és feladatoknak a megvalósítása reális, amelyek figyelembe veszik a honismereti mozgalom társadalmi-mozgalmi jellegét, és azt nem kívánják átváltoztatni valamiféle intézményesített, szűkebben vett szakmai munkává. Aligha kétséges azonban, hogy a múzeum irányító, tanácsadó, szakszerűsége-re törekvő céljainak is érvényesülnie kell.

Vannak és lehetnek honismereti csoportok és körök, amelyek kifejezetten múzeumi célú tevékenységet folytatnak, s vannak olyanok is, amelyek nem. Lehet és kell is arra törekedni, hogy a káros dilettantizmus, a múzeumi értékek károsítása, elhanyagolása vagy elvesztése a minimálisra csökkenjen. A kapcsolat kétoldalú. A múzeum nyújtsa ki a kezét: a szakembernek segítenie kell abban, hogy a közös munka minél tartalmasabb - és természetesen múzeumi célú - lehessen; nem lehet magatartásunk az elegáns lekezelés. Másfelől e kéznyújtást a másik oldalnak természetesen el kell fogadnia.

Tartalmi munkánk az alábbiak szerint osztható fel:

- bizottsági tevékenységi forma, "felsőbb" irányító, tanácsadó, módszertani munka;

- intézményi kapcsolatok;
- közös gyűjtőtevékenység;
- kiállítási anyagok cseréje;
- népművelő munka (előadások, egyéb foglalkozások).

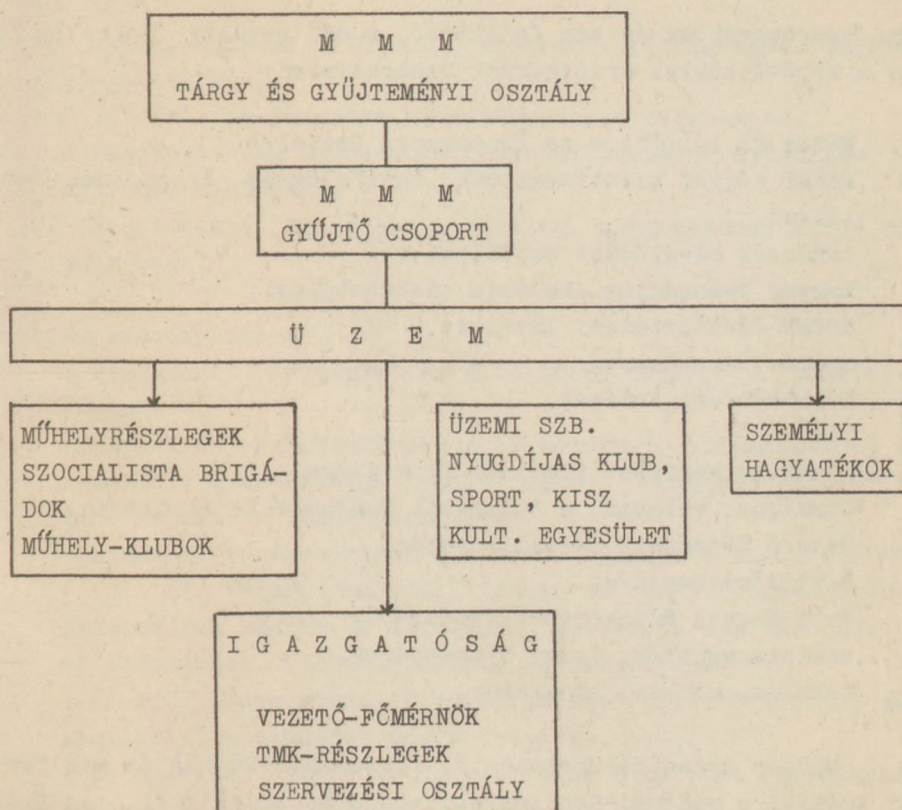
Nem kívánok itt minden forma részletezésére kitérni; elsősorban az üzemi gyűjtés aspektusából vizsgálom kapcsolatainkat. A kérdés az, hogy hogyan kapcsolható gyűjtőtevékenységünkhöz a honismereti mozgalom valamilyen formája? Az önmagunknak feltett kérdésre példákkal próbálok válaszolni.

Ismeretes, hogy az MMM az utóbbi években kiterjesztette tevékenységét a munkásmozgalom története mellett a munkáséletmód története muzeológiai kutatására, emlékeinek gyűjtésére is. Eddigi fő gyűjtőlehetőségeink a hagyatéki anyagokban voltak megtalálhatók. Bebizonyosodott, hogy a munkásmozgalomban tevékenykedő neves vagy kevésbé neves személyek hagyatéki fő múzeumi forrásaink. Most újabb terület és lehetőség nyílt meg előttünk, nevezetesen: a gyári-üzemi "terep", és az ahhoz csatlakozó munkástelepek.

Akár üzemi gyűjtésről beszélünk, akár az otthoni környezet megragadása a kutatás célja, egyik sem képzelhető el az ott, helyben dolgozók támogatása nélkül.

Az üzemben: a szakszervezetek által szervezett klubok, üzemrészénként létrehozott műhelyklubok, a szocialista brigádok bekapcsolása a múzeumi célú közművelődés tevékenységébe jelentős előrelépés. (A vidéki múzeumok közül néhány már igen alkotó módon és sikeresen alkalmazza ezt a formát: pl. a Győr-Sopron megyei és a Nógrád megyei múzeumi szervezet stb.) Velük szervezhető a közös gyűjtés, kialakítható a folyamatos bejelentőszolgálat, adatszolgáltatás, forrásmegjelölés.

A gyári gyűjtés sémája a mi gyakorlatunk szerint a következő:

Ez a példa csupán egyfajta gyakorlat. Természetesen elképzelhető másféle mód és kiindulási pont is a helyi szokások, személyi vagy intézményi kapcsolatok alapján.

Az üzem és a múzeum kapcsolata, egymást segítő tevékenységük valóságos kultúrpolitikai munka, amely a munkásközművelődést is szolgálja.

3. - Az üzemek és a múzeum kapcsolatában az együttműködés lehet ideiglenes - alkalmi - vagy állandó, lehet szocialista szerződéses forma és keret, lehet egy-egy szocialista brigád éves programjának szerves része is egy-egy konkrét cél vagy feladat végrehajtására.

A társadalmi szervekkel, intézményekkel tartott kapcsolataink

igen szerteágazóak és még fejlődőek; munkatársaink jelenleg is már a következőkkel érintkeznek rendszeresen:

MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya,
MSZMP megyei bizottságainak Agitációs és Propaganda Osztályai,
tanácsok művelődési osztályai,
Magyar Tudományos Akadémia szakosztályai,
MSZMP Párttörténeti Intézete,
számos társ múzeum,
Népművészeti Intézet,
TIT,
Hazafias Népfront Elméleti Bizottsága,
Országos, valamint a Budapesti Honismereti Bizottság,
Úttörő Történeti Emlékbizottság,
Partizánszövetség,
Pest Megyei Módszertani Tanácsadó,
szakszervezetek, üzemi bizottságok,
iskolák, klubok, szakkörök.

4. - Minden réteg bekapcsolható. Természetesen más és más formát igényel a múzeumi-honismereti munka az ifjúságnál, az üzemi munkásságnál, az idősebb generációnál stb. Az üzemekben a nyugdíjasokra a középkorú és a fiatal munkásokra egyaránt eredményesen támaszkodhatunk.

7. - Az MMM a közeli napokban birtokába veszi új épületét s miután 1975-ben megnyitja benne állandó kiállítását, kibontakoztathatja, sokoldalúvá alakíthatja társadalmi tevékenységét. Ennek érdekében átfogó népművelő programot dolgoz ki, amely közelről érinti a honismereti mozgalommal való kapcsolatát is. E program néhány jellemző pontját - címszószerűen - a következőkben jelölhetem meg:

Üzemek viszonylatában:

- üzemi dolgozók (szocialista brigádok) rendszeres kiállításlátogatása, részvételük a mástípusú múzeumi ismeretterjesztő és kulturális programokon;

- közös, múzeumi célú külső programok kidolgozása: múzeumi gyűjtések stb.;
- szocialista brigádok múzeumbarátokká szervezése;
- kapcsolat az üzemi-kultúrház-hálózattal, nyugdíjas és ifjúsági klubokkal;
- szocialista brigádok kulturális programjának közös kidolgozása.

Iskolák viszonylatában:

- rendszeres kapcsolat az általános, közép- és szakiskolákkal;
- személyes együttműködés a történelmet, világnézetünk alapjait, a tudományos szocializmust, munkásmozgalom-történetet tanító pedagógusokkal;
- szakköri tevékenység a múzeumban, múzeum a szakkörökben;
- iskolák látogatása kiállításainkon (tárlatvezetés, történelelemóra; múzeum az iskolában (osztályok segítése múzeumi előadókkal, kiállításokkal, rendezvényekkel);
- az ifjú múzeumbarátok foglalkozásai (gyűjtőtábor, a múzeum belső munkájának megismertetése stb.);
- pedagógusok, oktatók felkészítése a múzeumi foglalkozásokra.

A múzeumi előadóterem hasznosítása:

- szakköri foglalkozások tartása;
- múzeumbarátok foglalkozásai;
- műsorok hivatásos közreműködőkkel (irodalmi, zenei, film előadások);
- műsorok amatőr (ifjúsági és KISZ) együttesekkel.

Időszerű, fontos feladatként kívánjuk kezelni múzeumbarát körünk megszervezését. Ezt alapszabállyal működő társadalmi pártoló egyesületként tervezzük, ifjúsági, felnőtt és üzemi tagozattal.

FANCSOVICS GYÖRGY

TARTALOM:

Előszó	3

I. A tanácskozás.

Megnyitó felszólalások:

ISTVÁN LAJOS	7
HORVÁTH ERNŐ	9
JUHÁSZ RÓBERT	10
TÖLTÉSI IMRE	14
ORTUTAY GYULA levele	14

Vitaindító előadás:

VERŐ GÁBOR: Múzeum és honismeret	15

A vita felszólalásai:

ÉRI ISTVÁN	36
HADNAGY LÁSZLÓ	37
SZÓKE PÁL	37
NÉMETH JÓZSEF	38
KAPOSVÁRI GYULA	38
MÁNDOKI LÁSZLÓ	39
HOFFMANN TAMÁS	40
ROZNER GYULA	41
NOVÁK JÓZSEF	41
SZABÓ LÁSZLÓ	42
MAJSAI KÁROLY	42
KOVÁCS ISTVÁN	42
MOLNÁR MÁTYÁS	44
GERELYES EDE	44
DÖMÖTÖR ÁKOS	45
HORVÁTH ERNŐ	45
NÉMETH JÓZSEF	45
SZILÁGYI MIKLÓS	45

SZIKOSSY FERENC	45
GERSE JÁNOS	46
DRAVETZKY BALÁZS	46
MORVAY PÉTER	47

A tanácskozást befejező felszólalások:

TÖLTÉSI IMRE	49
VERŐ GÁBOR	51
GÖNYEI ANTAL	53

II. A tanácskozás előmunkálataihoz
készült dolgozatok.

DÖMÖTÖR ÁKOS: A múzeumok szerepe a honismereti tevé- kenységben	60
BÁNDI GÁBOR: A megyei múzeumi szervezetek és a hon- ismereti mozgalom	66
BODÓ SÁNDOR: Múzeum és honismeret - A Borsod-Abaúj-Zemp- lén megyei helyzet	75
KOVÁCS PÉTER: A honismereti munka és a Fejér megyei mú- zeumok	93
SZABÓ LÁSZLÓ: A múzeumi honismereti munka Szolnok megyei tapasztalataiból	100
SZIKOSSY FERENC: Az új-legújabbkori gyűjtőmunka és a honismereti mozgalom	118
FANCSOVICS GYÖRGY: A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum kap- csolata a honismereti mozgalommal	122

INHALT:

Vorwort (Inhaltsangaben vorliegendes Bandes) 3

I. Beratungen

gehalten über die Beziehungen

zwischen Museen und heimatkundlicher Bewegungen

Eröffnungsreden 7
Diskussionsreferat
 VERŐ, G.: Museum und Heimatskunde 15
Beiträge zur Diskussion 36
Schlussansprachen zur Beendigung der Beratungen 49

II. Aufsätze zur Vorbereitung der Beratungen

DÖMÖTÖR, Á.: Die Rolle der Museen in der heimatkundlichen Betätigung 60
BÁNDI, G.: Komitatsorganisationen für Museen und die heimatkundliche Bewegung 66
BODÓ, S.: Museum und Heimatskunde - Die Lage im Komitat Borsod-Abaúj-Zemplén 75
KOVÁCS, P.: Heimatkundliche Arbeit und die Museen des Komitats Fejér 93
SZABÓ, L.: Heimatkundliche Betätigung der Museen auf Grund der Erfahrungen im Komitat Szolnok 100
SZIKOSSY, F.: Museologie von der neuesten Zeit und die heimatkundliche Bewegung 118
FANCSOVICS, G.: Über die Beziehungen des Museums der ungarischer Arbeiterbewegung zu der heimatkundlichen Bewegung 122

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda - Fk.: Nemes Iván igazgató
Készült az NPI sokszorosító üzemében, Budapest - Fv.: Mátrai Emil
4168-74 - Példányszám: 1 000 - Terjedelem: 11, 55 A/5 iv

